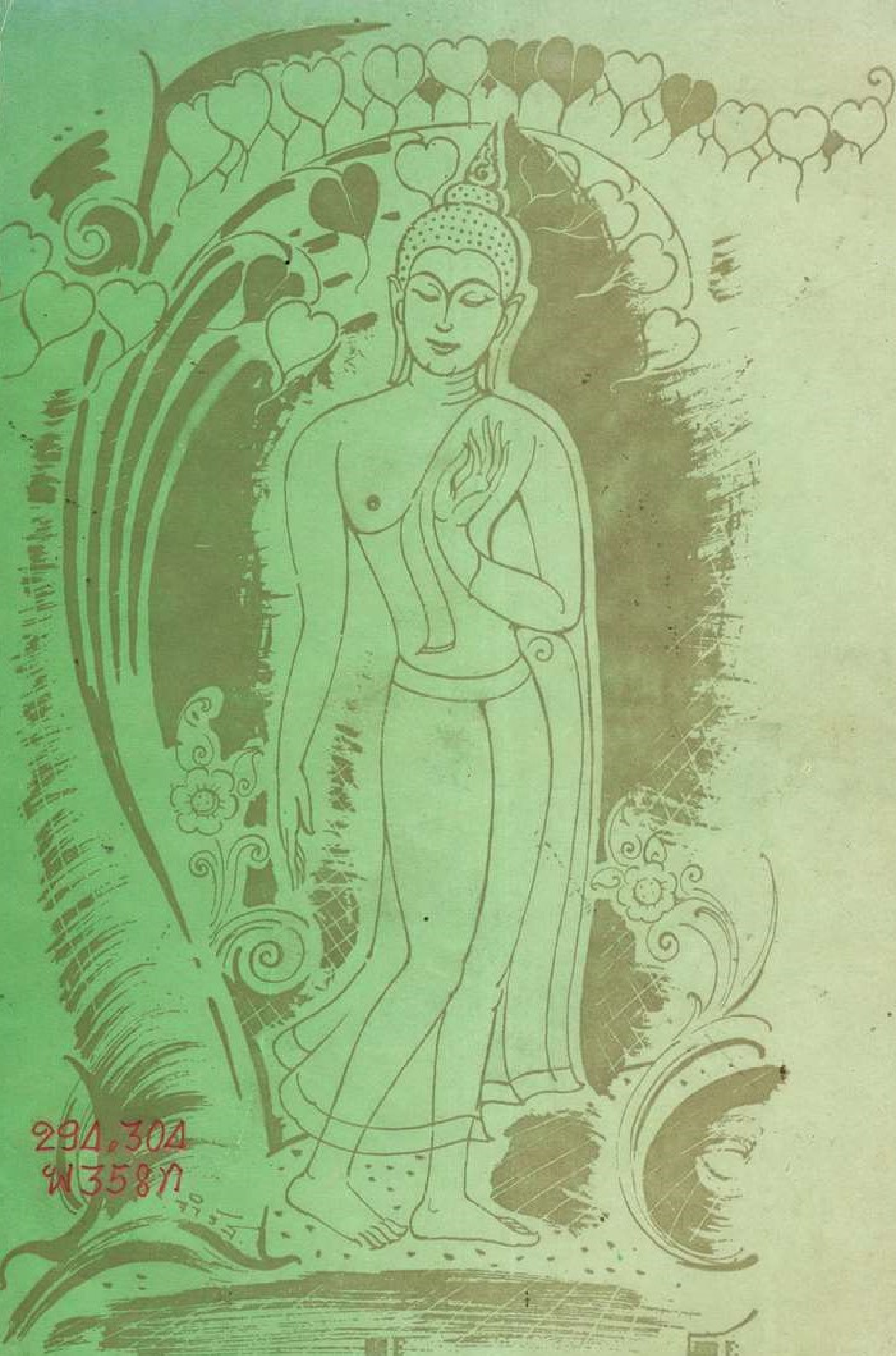

294.304
W3587

विष्णुसहस्रनाम

ทางร่มเย็น

อันดับ ๑๓

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

ธรรมลิขิต

ของ

พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

คณะผู้จัดพิมพ์ “ทางร่มเย็น”

กรกฎาคม ๒๕๑๓

RECEIVED

NOV 19 1944

LIBRARY

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

103

12

103

294.304
W 3587

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

ทางร่มเย็น

เดินทางกลางบ้านาคิด
เข็มทิศไม่มีดีหรือ
อันความประมาทนั้นคือ
ทางที่ได้ช่อมรณา

เข็มทิศคือธรรมนำชีพ
เร่งรีบขวายขวนคั่นหา
อย่าให้ล่วงวัยเวลา
ก่อนพบมรรคาร่มเย็น

เกิดมาทั้งทีชีวิต
ยังคิดทุกข์แท้แลเห็น
กษัตริย์เกิดชาลาเคญ
ไยยังหลงเล่นมัวเมา

มาเกิดมาเดินทางนี้
วิถีสว่างสร้างเขลา
ทางร่มเย็นเลิศเพริศเพรา
นำเราสู่ที่สุดทุกข์

ฐ. นาคทรพร

กรกฎาคม ๒๕๑๑

นมัสการพระคุณ

จากพระคุณเจ้าท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน เจ้าอาวาสวัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี คณะ “ทางร่มเย็น” ได้รับความเมตตาครั้งแล้วครั้งเล่า ในการได้รับอนุญาตให้นำบทพระธรรมเทศนาของท่านมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือ “ทางร่มเย็น” เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ ๑ และต่อ ๆ มาอีกหลายฉบับ แจกจ่ายกันอ่านแพร่หลายไปตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นกระแสธรรมอันยังความเย็นชื่น เบาสบาย แก่ศิษยานุศิษย์ชาวคณะตลอดจนบรรดาผู้สนใจในธรรมที่มีโอกาสได้พบได้อ่านหนังสือเล่มนี้

“ทางร่มเย็น” ฉบับ ๑๓ นี้ ก็ได้รับความเมตตาจากท่านอาจารย์โดยท่านเองที่แล้มา และควรนับว่าเป็นฉบับพิเศษ ซึ่งพิเศษตรงไหน อย่างไร เพียงไร ย่อมประจักษ์แก่ใจผู้อ่านเอง กระแสธรรมที่หล่อไหลจาก “ทางร่มเย็น” ฉบับพิเศษนี้ จักส่องสว่างทวงใจผู้อ่านทั้งรุ่นผู้ใหญ่และรุ่นผู้เยาว์ ให้ผ่องแผ้วสงบเย็นตามสมควรแก่กำลังความประพฤติปฏิบัติของตน ๆ

ด้วยความตระหนักในพระคุณอันยิ่งของท่านอาจารย์ คือ ความเมตตากรุณาเป็นที่ล้นที่พ้น ความพยายามอันไม่หยุดยั้งในการปรับปรุงเส้นทางที่ยังขรุขระ กดเคี้ยว ชุ่มกมัว เดินได้ยาก หลงได้ง่าย ให้ราบ ให้ตรง ให้สว่าง เดินได้ง่ายขึ้น หลงได้ยากขึ้น เพื่ออนุเคราะห์หนักท้องชีวิต ซึ่งส่วนมากยังจะต้องท่องเที่ยวไปอีกยาวนานมิรู้จักจักกลับ ให้มีหวังได้บรรลุจุดหมายปลายทางอันเป็นแดนเกษม

คณะผู้จัดพิมพ์ ในนามของชาวคณะ “ทางร่มเย็น” ขอนอบน้อมนมัสการพระคุณเจ้าท่านอาจารย์ พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณอันใหญ่หลวงนี้.

คณะผู้จัดพิมพ์ “ทางร่มเย็น”

กรกฎาคม ๒๕๑๓

มูลนิธิมหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
ที่ ๗. ๑/๗๗

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

ด้วย คณะกรรมการ

ได้มีมติตั้งราคาบริจาคบัตรสมาชิกเป็นจำนวน ๒๐๐๐ บาท

บำรุงมหาวิทยาลัย และเพื่อประโยชน์ให้อาณัติ

อันเกิดจากปัจจัยนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดหาผลประโยชน์เป็นค่าพิมพ์หนังสือ

และรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับงานของมหาวิทยาลัย และเพื่อประโยชน์อื่นใดที่

มหาวิทยาลัยจะเห็นสมควร หรือตามที่พระรัตนตรัย

กับทั้งคณะผู้จัดทำจะเห็นสมควรให้ปรากฏในประกาศ

สรรพคุณกับผู้มีใจเลื่อมใสในพระศาสนา และในบรรดาให้เจริญ

อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ สุขสันติสุขเกษมสุขทุกเมื่อเทอญ

ศาสตราจารย์

ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัย

๒๕ ๗๗ ๑๗๖๖๖๖

ผู้จัดการมหาวิทยาลัย

๒๕ ๗๗ ๑๗๖๖๖๖

ผู้ออกบัตร

ทุนสินอุปการะ “ทางร่วมเย็น”

คณะผู้จัดพิมพ์ “ทางร่วมเย็น” ตระหนักในกฎแห่งอนิจจัง อันเป็นสิ่งเที่ยงแท้ว่า คนเราทุกคนจะต้องล่วงลับไปตามกาลเวลาตามกฎแห่งสังขารธรรม และไม่อยากจะให้การจัดพิมพ์หนังสือ “ทางร่วมเย็น” ต้องล้มเลิกไปโดยเหตุอันฉับพลัน จึงได้จัดตั้ง ทุนสินอุปการะ “ทางร่วมเย็น” ไว้ในมูลนิธิรณนิรมิตมหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มีมูลค่าเริ่มต้น ๒,๐๐๐.๐๐ บาท มีวัตถุประสงค์ปรากฏอยู่ในสำเนาอนุโมทนาบัตรของมูลนิธิแห่งนั้น ดังที่พิมพ์ไว้หน้าซ้าย เป็นการเตรียมไว้สำหรับอนาคตซึ่งจะปรากฏผลสำเร็จต่อเมื่อรวบรวมและสะสมทุนได้มากพอ (ประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาท) และเกิดผลประโยชน์จากทุนนั้นปีละไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ เป็นโครงการระยะยาวต่างหากไปจากการพิมพ์ “ทางร่วมเย็น” ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

จึงขอเรียนข่าวนี้นี้มายัง ชาวคณะทางร่วมเย็น และท่านผู้ใจบุญทั้งหลาย ที่มีศรัทธาในการสร้างหนังสือธรรมะแจกจ่ายเป็นธรรมทานว่าเป็นกุศลอันยิ่ง เมื่อท่านได้ทราบแล้ว และมีจิตยินดีจะบริจาคเงินสมทบ ทุนสินอุปการะ “ทางร่วมเย็น” โปรดส่งเงินพร้อมทั้งแจ้งความประสงค์ไปยังมูลนิธิรณนิรมิตมหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ พระนคร หรือจะฝากมอบกับคนใดคนหนึ่ง ที่มีชื่อปรากฏในหมายเหตุท้ายหน้าบัญชีรายชื่อผู้บริจาคเงินสมทบ ทุนสินอุปการะ “ทางร่วมเย็น” ไปจัดการส่งให้ก็ได้

คณะผู้จัดพิมพ์ “ทางร่วมเย็น”

ตุลาคม ๒๕๑๒

รายนามผู้บริจาคเงินสมทบทุนสินอุปการะ “ทางร่มเย็น”

ต่อจากที่ได้ประกาศไว้ใน “ทางร่มเย็น” ฉบับที่ ๑๒

๑. นายแพทย์เกิด ธนชาติ (บริจาค ๒ ครั้ง)	๒๐๐.๐๐	บาท
๒. นายสอน ศิริวัฒนกุลและครอบครัว	๑๐.๐๐	„
๓. นางสาวคิเลศ โปตระนันท์	๕๐.๐๐	„
๔. นายประยงค์ วิริยะวุฒิ	๓๕.๐๐	„
๕. นายเจริญ บุญญวัฒน์	๑๐,๐๐๐.๐๐	„
๖. นางสาวเรืองโร พูนพนิช	๑๐๐.๐๐	„
๗. นายพินิต นิลวิเชียร	๑๐๐.๐๐	„
๘. นางนุ้ย ช้อยช่างทอง (บริจาค ๒ ครั้ง)	๒๐๐.๐๐	„
๙. นางปียา ธีรทีป	๓๖.๐๐	„
๑๐. คุณหญิงศรี อมรฤทธิธำรง	๑๐๐.๐๐	„
๑๑. ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ	๑๐๐.๐๐	„
๑๒. นางประยงค์ สุทธิรัตน์	๑๐๐.๐๐	„
ได้ทอดกผลสมทบทุนเมื่อสิ้นปี ๒๕๑๒	๘๖๔.๓๖	„

ขณะนี้ (ตัดยอดเงินวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๓)

ทุนสินอุปการะ “ทางร่มเย็น” มีเงินทุนรวมทั้งสิ้น เป็นเงิน ๒๒,๗๔๒.๑๗ บาท

คณะผู้จัดทำ “ทางร่มเย็น”

กรกฎาคม ๒๕๑๓

หมายเหตุ ท่านผู้ใดต้องการติดต่อธุรกิจ อันเนื่องแต่หนังสือ “ทางร่มเย็น”
โปรดติดต่อได้ที่

๑. ม.ล. จิตติ นพวงศ์ สำนักงานหนังสือพิมพ์ “ศรีสัปดาห์” ซอยศรียาน ๑
ถนนนครไชยศรี พระนคร
  ๒. บุญเจือ อองคประดิษฐ์
  ๓. สุนีต ประภาสวัค
  ๔. อุไรกร บัณฑิตกุล
  ๕. บุญธรรม ภักดิ์รัตน
  ๖. ไมตรี กาญจนรัช
  ๗. ประสิทธิ์ ฉายแก้วโปร่ง ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ ถนนราชดำเนินกลาง พระนคร
  ๘. ฐะปะนีย์ นาครทรรพ
  ๙. ทวงรัชฎ์ ศสะนาวิน
}	ศูนย์วัสดุการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
}	ศึกษวิทยุศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
	หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา โรงเรียน
	สามเสนวิทยาลัย ถนนพระรามที่ ๖ พระนคร

สารบาญ

เรื่อง	หน้า
อันชนกชนนีรักเจ้า เทียมเท่าชีวาก็ว่าได้	๑
ธัมมะในลิขิต	๔๑
บันทึกธรรมที่ท่านอาจารย์แสง ณ วัดอโศการาม	๙๕
บันทึกธรรมที่ท่านอาจารย์แสง ณ วิทยาลัยครู อุตรธานี	๙๙
บัญชีรายชื่อผู้บริจาค	๑๐๑

อันชนกชนนีนี้รักเจ้า เทียมเท่าชีวก้าวได้

สิ่งที่มีอำนาจสามารถทำให้ทুম่เหชีวิตจิตใจและสมบัติทั้งปวงที่มีลงไปโดยไม่คิดอ่านและอาลัยเสียดายนั้น คือความรักของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดา เพราะเป็นเลือดในหัวอกของตนแท้ ซึ่งควรเรียกได้ว่าเป็นผู้คอยรับบาป – กรรมจากบุตรธิดาอย่างสนิทใจไม่มีทางหลีกเลี่ยง การเลี้ยงดูทุกอย่างก็ทำด้วยความรักความสงสารอย่างสุดจิตสุดใจ ไม่ว่าบิดามารดานั้น ๆ จะเป็นชาติชนวรรณะใด และตกอยู่ในฐานะมั่งมีหรือยากจนเพียงไร ส่วนความรักบุตรธิดานั้นไม่มีจนและลดลงตามฐานะเลย แต่เป็นความรักที่มีสมบูรณ์และล้นฝั่งแห่งใจอยู่เสมอ ยิ่งกว่านั้นในมหาสมุทร ซึ่งมีเวลาขึ้นลงตามเวลาของมัน ความรักก็มาก การเลี้ยงดูก็ยาก การบริการทุกด้านก็ยาก ความพยายามที่จะให้บุตรธิดาเป็นคนดีในปัจจุบันและอนาคตก็ยาก ไม่มีคำว่า ‘ง่าย’ แฝงอยู่บ้างเลย ทุก ๆ อริยาบถไม่ปรากฏว่าได้ลดหย่อนผ่อนคลายความรัก ความห่วงใย ในบุตรธิดาลงบ้างเลย แม้จะเรียกว่า ‘นรกแห่งความรักความห่วงใย’ ก็ไม่ควรจะผิด เพราะผู้เป็นบิดามารดาของบุตรธิดาต้องทนรกรทรมรักหลุมห่วงใยนี้ด้วยกันแทบทุกคน

บุตรธิดาทั้งหลายผู้มีบิดามารดาเป็นแดนเกิดและเลี้ยงดูจึงควรสำนึกตัวอย่างยิ่ง จะได้เห็นความสำคัญของชีวิต อรรถาพรร่างกาย และความผิด – ถูก – ชั่ว – ดี ของตน เพื่อมีความทะนงตนในความเป็นอิสระของชีวิตและความประพฤติที่เข้าใจว่าปราศจากหลักประกัน คือ บิดามารดา ก็จะมีทางแก้ไขให้ลดลง และกลับเห็นบุญเห็นคุณของท่านที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูเรามาแต่วันอุบัติขึ้นเป็นมนุษย์

ไม่ลืมตัวจนกลายเป็นคนทีเสมอเยอหยิ่งต่อบิฑามารดา ผู้พลีชีพเพื่อบุตรธิดา
ตลอดมาด้วยความรักอย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่มีพิษภัยแฝงอยู่ในความรักนั้น ๆ เลย
บุตรธิดาจะไปหาความรักความสงสารอันมีคุณค่ายิ่งจากใครและที่ไหนได้อีก นอก
จากบิฑามารดาแล้วไม่มีท่านผู้ใดจะสามารถหยิบยกให้เราได้ ดังนั้นบุคคลที่หาได้
ยากในโลก จึงควรจะได้แก่บิฑามารดาผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตรธิดาเท่านั้น เป็น
อันดับแรก การสนองตอบรับท่านด้วยความกตัญญูอันสูงสมเกียรติ จึงไม่มีสิ่งใดยิ่ง
ไปกว่าการรู้สำนึกในพระคุณ การยอมรับคำตักเตือนสั่งสอนด้วยความเต็มใจและ
ปฏิบัติตาม ไม่ฝ่าฝืน ยึดถือท่านเป็นเส้นชีวิตและทางดำเนินโดยชอบธรรม ภาระ
หนักเรายอมรับ แม้ท่านห้ามในขณะทำผิดเรายอมจำนน ปฏิบัติตนต่อท่าน
ประหนึ่งผ้าขาวหรือที่เช็ดเท้า ฉะนั้น

ถ้าจะให้ถูกตามหลักความจริงแล้ว ควรจะพูดว่า ไม่มีใครจะรวบรวม
กวนใจบิฑามารดาด้วยเรื่องและสิ่งต่าง ๆ ไม่มีเวลาจบสิ้นยิ่งกว่าบุตรธิดา ซึ่งถือว่าเป็น
สมบัติอันแสนรักและสงวนของท่าน แต่มิได้ถือว่าเป็นการรวบรวมพอที่จะให้
เกิดการกตัญญูในแง่ร้ายต่อบุตรธิดาของตน เพราะความรักความสงสารอันท่วมท้น
มาลบล้างโดยสิ้นเชิงตลอดมา จึงแม้แสนจะลำบากและฝืดเคืองก็จำต้องรับโดย
ทั่วกัน ฉะนั้น บุตรธิดาคนใดที่มองข้ามแค้นกำเนิดคือบิฑามารดาผู้มีคุณอันล้นพ้น
ไม่นำพาต่อความเคารพยำเกรง ไม่นำพาต่อการอบรมสั่งสอน ไม่นำพาต่อ
การสนองตอบแทนบุญคุณเท่าที่ควรแก่ฐานะ ไม่นำพาต่อการเทิดทูนว่าเป็น
ผู้สูงสุดด้วยความเมตตาและการเสียสละทุกอย่างเพื่อตนตลอดมา ทำความเมินเฉย
ประหนึ่งตนเกิดจากโพรงไม้ ไร้บิฑามารดาผู้ประทับปกครองเลี้ยงมนุษย์ทั้งหลาย
บุตรธิดาคนนั้น จักว่าสร้างกรรมลบล้างคุณสมบัติแห่งความเป็นมนุษย์โดยชอบ
ของตนให้ย่อยยับไป ไม่มีคุณค่าที่ควรเรียกว่า 'ลูกผู้สมบูรณ์แบบ' เหลืออยู่เลย

เพราะประเพณีของมนุษยธรรมทั่ว ๆ ไป ผู้เป็นบุตริติกาวจะทราบและระลึกถึง
ถึงความสำคัญของท่านตลอดอวสาน

ในธรรมท่านสอนไว้ว่า การอุปถัมภ์บำรุงบิดามารดาให้มีความสุข
เป็นใจ เป็นมงคลอันสูงสุด ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นทางที่ถูกต้องถึงามสำหรับบุตริติกาว
จะพึงทำการสนองตอบท่าน ก็การอุปถัมภ์บำรุงนั้น มีหลายประเภทและหลายวิธี
ด้วยกัน เช่น การให้สมบัติเงินทอง ข้าว น้ำ อาหารคาวหวาน เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย
เหล่านี้เรียกว่าให้การอุปถัมภ์บำรุง การพยาบาลรักษาในเวลาเจ็บไข้ได้ทุกข์ หรือ
ประทับประคองท่านในเวลาแก่ชรา ยืนเดินนั่งนอนหรือไปมาไม่สะดวก ก็เรียกว่า
การอุปถัมภ์บำรุง การรักษาน้ำใจไม่ให้ได้รับความกระทบกระเทือนบอบช้ำจาก
การแสดงออกของบุตริติกาว ก็เรียกว่าการอุปถัมภ์บำรุงแต่ละอย่าง ๆ การบำรุง
ด้วยวัตถุหรือด้วยมรรยาทอธยาสัย ไม่ฝ่าฝืนข้อดี เรียกว่าการอุปถัมภ์บำรุงทั้งนั้น
ตลอดการช่วยเหลือด้วยอุบายต่าง ๆ ในทางที่ชอบหรือพลบโยนให้รื่นเริงใจใน
เวลาที่ท่านเกิดความหงุดหงิดไม่สบายใจในบางเวลา เรียกว่าเป็นการอุปถัมภ์บำรุง
ทั้งนั้น บุตริติกาวที่ดีและฉลาด ย่อมทำให้บิดามารดาได้รับความสุขกายสบายใจ
โดยอุบายวิธีต่าง ๆ ไม่มีประมาณ ชื่อว่าเกิดมาประทับเกียรติกวชชื่อเสียงและ
ส่งเสริมวงศ์สกุลให้วัฒนาถาวรเป็นสกุลที่น่าเคารพนับถือ ผิดกับบุตริติกาวที่เกิดมา
เป็นตัวบึ้งตัวหนอน บ่อนทำลายจิตใจและทรัพย์สินวงศ์สกุลให้ย่อยยับอับเฉา
สมบัติเงินทองงอกไม่ทัน ถูกกัดถูกไชจากบุตริติกาวประเภทตัวบึ้งตัวแมลง

ท่านสอนเป็นคำโบราณไว้ว่า ลูกที่ดีดำรงวงศ์สกุลแท้ก็มี ลูกคือลูกที่คอย
แต่จะปอกจะลอกเอาสมบัติเงินทองก็มี ลูกคือลูกที่คอยแต่จะลากบิดามารดาเข้า
ไปห้องซังและตระวางเพราะความเป็นห่วงลูกที่ทำชั่วถูกจับเข้าห้องซังหรือติดคุกก็มี

ลูกคือเล็กจากความนับถือเป็นบิดามารดากันเมื่อบิดามารดาหมดทรัพย์สมบัติไม่มีอะไรติดตัว เพราะลูกประเภทลอก – ลักเอาไปหมดแล้วก็มี ลูกที่นอกจากลูกที่ดี และดำรงวงศ์สกุลไว้ได้แล้ว เรียกว่าลูกประเภทกาฝาก เพราะคอยทำลายล้าง ผลิตาณบิดามารการ้อยเล่ห์พันนัยให้ได้รับความฉิบหายเดือดร้อนไปตาม ๆ กัน

เราทุกคนซึ่งมิได้มีความมุ่งหวังตั้งหน้ามาทำลายบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้า จึงควรระวังสำรวม เข้มงวด เข้มใจต่อท่าน พยายามปฏิบัติตนในทางที่ดี สิ่งที่เรา รู้แล้วว่าไม่ดีและให้โทษ ไม่ควรกล้าหาญหัตริ์ทำลงไป แม้น้อยก็จะลูกหลานเป็นมาก หากทำไม่หยุด

การประพฤติดีที่ก็ชื่อว่า เหตุทุนเกียรติคุณของบิดามารดาและวงศ์สกุลไว้ได้ และเป็นผู้มีอนาคตอันแจ่มใส ถ้าเป็นหญิงจะหาคู่ครองก็ไม่มีใครรังเกียจ ถ้าเป็นชายก็มีเสน่ห์เต็มตัวไม่กลัวความตำหนินินทา หากจะชอบพ่วงแฟนหญิง ก็คงจะได้เป็นพวง ๆ และดำรงวงศ์สกุลเป็นปึกแผ่นแน่นหนา จึงควรปลูกศรัทธา ในตัวเองต่อสิ่งที่ดีให้มาก จะเป็นคนไม่ยากจน

มาดาปิตุอุปัฏฐานธรรม^๕นี้ พระพุทธเจ้า ทรงเคยบำเพ็ญด้วยความเคารพ^๕ เอื้อเฟื้อตลอดมา แม้ในคราวเสวยพระชาติเป็นสัตว์ที่ถือว่าเป็นชาติที่อาภัพก็ไม่มี ทรงลบละ จนถึงความเป็นศาสนาสอนโลก ก็ยังทรงเหตุทุนธรรม^๕ขึ้นให้ประจักษ์ แก่โลกอย่างเปิดเผย ไม่ทรงคัดแปลงแก้ไขให้เป็นอย่างอื่น เพราะทรงเห็นว่า เป็นธรรมอันถูกต้องเหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว ที่กุลบุตรกุลธิดาทั้งหลายผู้ตกอยู่ใน ภาวะเป็นหนี้บุญคุณของบิดามารดาจะมีทางล้างบาปล้างกรรมของตนเสียบ้างพอ ให้เบาบางลงจนกรรมที่ได้ทำให้ท่านได้รับความลำบากทรมานจนไม่มีขอบเขต จะประมาณได้ นับแต่วันเริ่มแรกเข้าสู่ปฏิสนธิในครรภ์มาจนถึงปัจจุบัน^๕นี้ ทง^๕ที่รู้

และไม่รู้ ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ตลอดความชั่วที่ไม่พึงปรารถนาต่าง ๆ ซึ่ง
พวกเราทำการสั่งสมทุกข์ให้ท่านตลอดมา เฉพาะบุตริคาแต่ละคนเท่านั้นก็มาก
พอแล้ว ถ้าเป็นวัตถุซึ่งควรจะต้องเก็บมารวมเป็นกองไว้ได้ก็คงจะกองใหญ่เท่าภูเขา
และน่ากลัวอย่างยิ่ง ใครเดินไปเจอเข้าอาจจะรักษาทางออกเพื่อพ้นภัย เพราะ
เป็นกองบาปกรรมที่น่ากลัวมาก ทั้งอาจจะพากันลตหย่อนผ่อนเบาในการทำ
ความชั่วอย่างอื่นลงได้บ้าง และคงไม่เย่อหยิ่งจองหองและถือถืออวดบิการคา
ตามใจชอบนัก ยังพอจะฟังเสียงห้ามปรามสั่งสอนจากท่านบ้าง แต่กรรมนี้เป็น
นามธรรมไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเนื้อ แม้ใช้กล้องจุลทรรศน์ก็ไม่มีทางรู้ทางเห็น
ได้ ส่วนผลที่แสดงขึ้นแก่ผู้ทำก็เช่นกัน ใครไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตา แต่จำต้อง
ยอมรับผลที่แสดงขึ้นกับตัวโดยทั่วกัน นี่กล่าวเรื่องส่วนที่ไม่ดีไม่งามซึ่งบุตริคา
ทั้งหลาย จำต้องหลวมตัวและทำความพลั้งพลาดต่อแทนที่เกิดของตนอยู่โดยดี
แม้ผู้เขียนก็เคยเป็นมาในทำนองเดียวกัน เพราะไม่รู้ไม่เข้าใจหนทางหลีกเลี่ยง
ที่หลุดถึงสิ่งที่ท่านนำมาบำรุงรักษาบุตริคาแต่ละคน นับแต่เริ่มแรกแบกทุกข์
จนลูกเติบโตเป็นผู้เป็นคน ถ้าเป็นยาแก้โรคที่มีชนิดต่าง ๆ ก็หมดไปมาก ถ้าเป็น
อาหาร หวาน คาว ขม นม เนย เครื่องดื่มชนิดต่าง ๆ ก็หมดไปมาก การศึกษา
ซึ่งเป็นงานอาชีพแขนงต่าง ๆ และอุปกรณ์แห่งการศึกษาแต่ชั้นต้นจนถึงชั้นสูง
จนกว่าจะทรงตัวได้ไม่รบกวนท่าน ล้วนแต่สิ่งที่ทำความหมดเปลืองอย่างมากมาย
และน่าใจหายทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเลย ถ้านำมากองรวมกันไว้
ก็คงจะกองใหญ่และน่ากลัวยิ่งกว่าจะน่าดูเสียอีก สิ่งดังกล่าวนี้แม้จะมากมาย
เพียงไรซึ่งหมดสิ้นไปก็ไม่มีบิการคาของบุตริคาคนใดสนใจทำสถิติไว้พอให้รู้
จำนวนที่เสียไป เพราะความรัก ความเอ็นดูสงสารบุตริคามีกาลังมากกว่าที่จะ
มาก็คิดถึงสิ่งเหล่านี้

ฝ่ายบุตริธาควรสลใจต่อการทะเกียกทะกายของบิตามารดา ผู้ต่อสู้ให้
เลี้ยงดูมาแต่วันก่อนกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์มา ไม่มีบุตริธาคคนใดจะไปแสวงหา
ความรัก ความเอ็นดูสงสาร ความพะเน้าพะนอเอาอกเอาใจต่อการเลี้ยงดูด้วย
ความเหนื่อยยาก และบริสุทธิ์ใจโดยสม่ำเสมอได้ ณ ที่ใดและบุคคลใด นอกจาก
บิตามารดาเท่านั้นที่ยอมพลีทุกอย่างแม้ชีวิตก็ไม่อาลัยเสียตาย ท่านจึงให้นาม
บิตามารดาว่า 'พรหมของบุตร' เพราะมีพรหมวิหารสี่ต่อบุตริธาคอย่างสมบูรณ์
ความรักกับบริสุทธิ์ ความสงสารกับบริสุทธิ์ ความพลอยยินดีเมื่อบุตริธาคได้ดีกับ
บริสุทธิ์ ความวางตนสม่ำเสมอต่อบุตริธาคทุกคนกับบริสุทธิ์ การอบรมสั่งสอนก็
ออกมาจากจิตเมตตาหวังความรู้ความฉลาดแก่บุตริธาคของตนด้วยความบริสุทธิ์
ใจจริง ๆ แม้จะไม่มีความรู้มากมายแต่ก็พยายามอบรมสั่งสอนไปตามภูมิความรู้
ความสามารถที่มีอยู่อย่างบริสุทธิ์ใจไม่มีปิดบังไว้เลย ทั้งสมบัติเงินทองของมีค่า
บรรดาที่มีมากน้อยอันเป็นส่วนวัตถุนอกกาย ทั้งสมบัติภายในคือพรหมวิหารสี่
เป็นต้น ที่ยอมทุ่มเทลงเพื่อบุตริธาคทุกคนโดยไม่เสียตายแม้แต่นิด ฉะนั้น จึง
สมควรเป็นทักขิณาของบุตริธาคเสมอด้วยพระอรหันต์องค์หนึ่ง การทำคุณ
หรือทำโทษแก่ท่านทั้งสองแม้คนใดคนหนึ่งจึงเท่ากับทำคุณหรือทำโทษแก่พระ
อรหันต์องค์หนึ่งเหมือนกัน คุณก็มีมาก แต่โทษก็มีมีหัตต์เช่นกัน ท่านจึงสอนให้
ระมัดระวังเอาจนักรหนาไม่ให้ลบหลู่ดูหมิ่น แม้ท่านจะตกอยู่ในฐานะเช่นไรก็ควร
เทิดทูนไว้บนเศียรเกล้าไม่ควรดูแคลน เพราะใครไม่สามารถมองเห็นเส้นทางที่มา
ของกรรม ซึ่งพาให้สัตว์โลกเป็นไปต่าง ๆ กันว่าจะมาแบบไหน ต่อเมื่อทราบก็
กลายมาเป็นเรื่องของตัวเข้าเสียแล้ว จึงสุดวิสัยที่จะแก้นอกจากจำต้องยอมรับกัน
เท่านั้น ไม่มีทางหลบหลีกหรือเปลี่ยนตัว เพราะกฎของกรรมเคยเป็นมาอย่างนี้
ใครไม่สามารถจะแก้ไขให้เป็นอย่างอื่นตามความชอบใจได้ ดังนั้นบุตริธาคที่ดีมี

เหตุผลจึงควรเชื่อกรรมซึ่งเปรียบเหมือนเงาเทียมตัว และควรปฏิบัติต่อบิฑา
มารดาตามเยี่ยงอย่างของพระบรมศาสดาพาดำเนินมา แม่พ่อ—แม่พาส่วยพระชาติ
เป็นสัตว์ก็ยอมรับนับถือและเลี้ยงดูไปตามอริยาศัยผู้รู้คุณ ไม่ลืมตัวมัวเมา คือเอาใจ
ฝากฝังต่อท่านเสมอด้วยความเอาใจฝากฝังต่อเรา เพราะโดยมากเราไม่ค่อยอยู่ด้วย
ความอดอยากขาดแคลน ทุกกาลและสถานที่มักจะมีอาหารพอกพูนด้วยเครื่องบำรุง
ต่าง ๆ อย่างเหลือเฟือจนกลายเป็นเฟ้อไปในบางกาล โดยไม่รู้สึกว่าตัวเฟ้อและ
ลดคุณค่าลงไป เพราะเครื่องบำรุงกลายเป็นเครื่องสังหารบั่นทอนลงวันละเล็กละ
น้อย

มีความเคารพรักบิดามารดาให้มากไว้ ถือว่าเราเคารพรักเราในทางไม่ดี
ซึ่งขึ้นให้เป็นไปมาก ๆ จะพาให้เราขาดทุนบุญทรัพย์และกลับตัวไม่ได้ตลอดกาล

เอาใจท่านให้มากกว่าเอาใจเรา เพราะโดยมากเราชอบปล่อยตามใจโดย
ไม่มีเหตุผลที่ควรยึดเป็นหลักได้ จึงพาให้ผิดพลาดมากกว่าจะเป็นผลดี เพราะการ
ปล่อยตามใจจนเกินไปเป็นต้นเหตุ

ยอมเชื่อฟังคำท่านตักเตือนสั่งสอนให้มากกว่าการเชื่อฟังความรู้ความ
เห็นของตนซึ่งเป็นไปด้วยความกึกคะนอง เพราะเป็นความรู้ความเห็นทั้งทุน
ที่ยังไม่ได้กลั่นกรองให้อยู่ในกรอบแห่งความพอดีและเหมาะสมบ้างเลย ชั่วนี้
เห็นได้ในขณะที่ใจเกิดความเพลึกเพลินอย่างเต็มที่แบบน้ำล้นฝั่ง จะไม่ยอมฟัง
เสียงใครเอาง่าย ๆ แม้บิดามารดาจะเป็นคนชั้นสูงมีฐานะดีเพียงไร 'หรืออินทร์
พรหมทนต์จะมาว่ากล่าวสั่งสอนว่าสิ่งนั้นไม่ดีสิ่งนั้นไม่ควรทำจะนำความเสียหาย
มาสู่ตนและวงศ์สกุลทั้งนี้ก็ตาม ใจจะไม่ยอมฟังเสียงห้ามปรามสั่งสอนนั้นเลย แต่
จะพยายามทำเอาตามความชอบใจของตนทำเดี๋ยวโดยไม่ยอมก้มบัญญัติ - ชั่วอะไร

ทั้งนั้น กว่าจะรู้สึกตัวเวลาจึงสลายไป สุดท้ายก็กลายเป็นบุคคลประเภทหมดหวัง
บิถัมมารดา พี่น้องญาติมิตรวงศ์สกุลก็พลอยหมดหวังไปด้วยกัน เช่นเดียวกับคนไข้
ประเภทที่หมดหวัง นอกจากจะเตรียม อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาไว้ต้อนรับแล้ว ไม่มี
วิธีอื่นใดจะทำให้เกิดผล พระพุทธเจ้าท่านฉลาดแหลมคมสมเป็นศาสดาของโลก
จริง ๆ จึงประทานธรรมไว้ ทั้งธรรมเพื่อคนมีหวัง ทั้งธรรมเพื่อคนหมดหวัง ทั้ง
ที่เห็นท่านสวดเพื่อคนที่ยังเป็นอยู่ก็มี เพื่อคนหมดหวังคือตายแล้วก็มี ทั้งที่พูด
กันว่า ให้บุญคนตาย ซึ่งเป็นคำติดปากของชาวพุทธตลอดมา ท่านที่ได้บุตริธดา
ประเภทนี้มาเหยียบย่ำทำลายหัวใจ ต้องได้รับความทุกข์ทรมานอย่างมากมายไม่
สมกับที่เลี้ยงมาด้วยความรักซึ่งมีน้ำหนักเสมอด้วยแผ่นดิน ฉะนั้น บุตริธดาจึงไม่
ควรริอ่านหัดทำในสิ่งที่จะเป็นไปเพื่อความหมดหวัง แม้จะโง่หรือฉลาดเพียงไร
ก็ขอได้ฟังเสียงบิถัมมารดาผู้คอยรับผิดชอบและมองเห็นกาลไกลอบรมสั่งสอน

เราจะไปเที่ยวแสวงหาฟังคำอบรมสั่งสอนที่เต็มไปด้วยเมตตาอันซาบซึ้ง
เหมือนบิถัมมารดาไม่มีแล้ว ถ้าฟังความรู้ที่ได้ศึกษามา ถ้าไม่มีบิถัมมารดาเป็น
น้ำเชื่อมคอยเสริมรสอยู่เบื้องหลังแล้ว อาจจะเป็นความรู้ที่เสริมไฟที่ภูมิตะ
ระกาศค้นหาให้แรงกล้าจนไม่มีทางดับได้ และทำบั้นจิตหนุ่ม - สาวให้เสียคน
ไปในวินาทีใดก็ได้ จึงไม่ควรภูมิใจและทะนงตัวไปกับความรู้ประเภทแหวก
แนวจนเกินไป และควรถือบิถัมมารดาเป็นหลักใจไว้ในฐานะพวงมาลัยหรือ
เบรคครด จะพาให้ปลอดภัยทั้งปัจจุบันและอนาคต ทั้งจะเป็นคนที่หลักยึด
มั่นคงต่อไป มารร้ายแปดที่มีอยู่รอบด้านและคอยฉวยโอกาสกับคนที่ปล่อยตัว
ปล่อยใจจะไม่มารังควานได้อย่างง่ายดาย เพราะการเชื่อฟังและอยู่ในโอวาทของ
ท่านไม่มีทางเสียหายแต่อย่างใด นอกจากจะช่วยเสริมความรู้ความประพฤติให้มี
คุณภาพสูงขึ้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ขอให้เชื่อเถิดว่า บิถัมมารดาเป็นบุคคลวิเศษ

และซื่อสัตย์สุจริตเมตตาต่อบุตรธิดาอย่างตั้งใจแต่ไหนแต่ไรมา ร้อยทั้งร้อยไม่มี
เคลือบแคลงสงสัยเป็นที่มั่นใจได้ยิ่งกว่าชีวิตและความมั่นใจของเราซึ่งมีต่อตนเอง
เสียอีก คนที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ไม่ตอင့်ฝ่าฝืนแม้จะเป็นคนโง่เขลาเบาความคิด
แต่ก็เป็นบุคคลที่น่ารักน่าสงสาร คนที่ถือพ่อแม่เป็นหลักใจไม่ค่อยตื่นเต้นผาดโผน
ชอบมีนิสัยกลัวบาปมีหิริโอตตปปะประจําใจ ไม่ค่อยชอบแสดงตัวแบบลึงค่าง
บ้างขณะซึ่งเป็นสัตว์ที่ชอบห้อยโหนโยนตัวไม่อยู่เป็นสุข เวลาใดที่ถูกกึ่งไม้ผู้
เห็นผลทันตา ยิ่งเป็นบุตรธิดาที่ฉลาดด้วยแล้วยิ่งช่วยส่งเสริมความสว่างงามแก
วงศ์สกุลไม่มีสิ้นสุด เพราะความเคารพเชื่อฟังบิการมาดาเป็นเครื่องเสริมเกียรติ

ท่านกล่าวไว้ว่าบุตรมี ๓ ประเภท คือ อภิชาตบุตร ๑ อนุชาตบุตร ๑
อวชาตบุตร ๑ บุตรทั้งสามประเภทนี้มีคุณสมบัติยิ่งหย่อนกว่ากันตามลำดับ
คำว่าบุตรในที่นี้พึงทราบว่ารวมทั้งบุตรหญิงบุตรชายด้วย โปรดทราบตามกิริยา
ของเพศที่นิยมการทําคิดและทำชั่วไม่เหมือนกัน

อภิชาตบุตร เป็นบุตรที่มีคุณสมบัติยิ่งกว่าบิการมาดา ทั้งนี้อาจมีได้
หลายทาง คือทางสติปัญญาความเฉลียวฉลาดบ้าง ทางความรู้วิชาในแง่ต่าง ๆ
บ้าง ทางฐานะความเป็นอยู่บ้าง ทางด้านความประพฤติและศีลธรรมทั่ว ๆ ไปบ้าง
หรือเป็นนักบวชที่มีคุณธรรมสูง ก็อาจบรรลุนิธรรมเป็นชั้น ๆ จนถึงชั้นสูงสุด
คืออรหัตตผลบ้าง เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าบ้าง เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้าง
ต่าง ๆ กัน เฉพาะอริยธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งที่บิการมาดาไม่สามารถบรรลุได้ ควร
ยกย่องบุตรผู้ได้บรรลุว่าเป็นผู้มีคุณธรรมสูงกว่าบิการมาดา และควรเรียกว่าเป็น
อภิชาตบุตรได้ตามลำดับแห่งคุณธรรม บุตรที่มีคุณธรรมสูงนั้นนับว่าเป็นที่ทำได้
ยากในสมัยปัจจุบัน จะเป็นเพราะเหตุใดไม่อาจทราบได้ จึงขอฝากท่านผู้อ่านนำ

ไปวินิจฉัยเพื่อช่วยแบ่งหนักแบ่งเบากันบ้าง บางทีอาจมาถูกตัวเราผู้กำลังสนใจใน
ธรรมและปฏิบัติอยู่อย่างไม่ลืมหูลืมตาบ้างก็จะได้เห็น อริชาตบุตรในตัวเองซึ่ง
กำลังหายากในปัจจุบัน อันนับว่าโชคชะตาवासนาอำนวยทั้งสองฝ่าย ไม่เสียที่
ที่ท่านเลี้ยงมาแสนยากแสนทรมาณ ได้เห็นผลตอบสนองอย่างพึงพอใจ นับว่า
เกิดมาให้ความสุขและประทับเกียรติแก่บิดามารดาและวงศ์สกุล อริชาตบุตรนี้
รู้สึกว่าจะเป็นบุคคลพิเศษอยู่บ้าง อย่างน้อยก็ต้องมีจุดเด่นในทางใดทางหนึ่งอัน
เป็นที่น่ารักน่าเคารพนับถือของผู้อื่น

อนุชาตบุตร เป็นบุตรที่มีความรู้ความเห็นความประพฤติคล้อยตามบิดา
มารดา ไม่แข่งหน้าแข่งหลังไปในทางต่ำทราม คอยฟังเสียงพ่อแม่ผู้ปกครอง
ให้เห็นดีเห็นชอบก่อนเสมอในกิจการที่ตนจะพึงทำ ไม่คอยออกความรู้ความเห็น
โดยลำพังตนเองในสิ่งที่ไม่แน่ใจว่าจะเกิดผลดีหรือชั่ว ไม่ทำอะไรด้วยผลการ
มีนิสัยชอบเชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่เป็นคนถือค่านหาญทำในสิ่งที่เห็นว่าเป็นภัยหรือเสี่ยง
ต่อความเสียหาย แม้จะมีความฉลาดแหลมคมก็เก็บไว้ในส่วนลึกไม่แสดงออก
มาให้ผู้อื่นเห็นว่าตนฉลาด การคบเพื่อนหญิงเพื่อนชายก็ไม่คบในลักษณะปล่อย
ตัวโดยมิได้สังเกตให้รู้นิสัยใจคอก่อน การงานหรือความประพฤติที่ผู้ใหญ่ติเตียน
ก็รีบแก้ไขหรือหยุดทันทีไม่กล้าฝ่าฝืนอันเป็นการส่งเสริมนิสัยไม่ดีอีกต่อไป มีนิสัย
อ่อนน้อมถ่อมตนเจียมตัวไม่ทำให้ผู้ปกครองหนักใจ พยายามดำรงวงศ์สกุลตาม
ชนบประเพณีที่พ่อแม่พากำเนินมาไม่ให้เสื่อมโทรม สิ่งใดที่เป็นมรดกอันมีคุณค่า
จากน้ำใจที่ท่านมอบให้ก็พยายามรักษาสิ่งนั้นไว้ด้วยความเคารพรักและสงวนเสมอ
ด้วยชีวิต ไม่ปล่อยให้เสื่อมโทรมและหายไป ไม่นำไปจับจ่ายขายกินแบบบุคคลอื่นทำ
ไม่มีทางหากิน เป็นผู้เคารพต่อความรู้ความเห็นของผู้ปกครองไม่เป็นเกลียวแหวก
แนวจากเหตุผลที่ควรเชื่อถือ บุตรประเภทนี้นับว่าหายากไม่น้อยเลย ถ้าเป็น

สินค้าก็ไม่ค่อยมีขาย จะเป็นเพราะราคาแพงมากไปก็ไม่อาจทราบได้ ไม่เหมือน
ประเภทที่ทันสมัยจนล้ายุคซึ่งกำลังเริ่มฉลวยตลาดและชอง่ายขายคล่องแต่ไม่มีคุณ-
ภาพสมกับเงิน ผู้ซื้อมักจะเริ่มขาดทุนก่อนลงมือซื้อไปเป็นลำดับและโอตครวญ
ไปตาม ๆ กัน ถ้าชิ้นส่งเสริมสินค้าประเภทล้ายุคเข้ามา ๆ ก็น่ากลัวจะ... จึงขอ
ฝากท่านผู้อ่านและสนใจในของหายากได้ค้นหาอนุชาตบุตรเอาเอง บางทีอาจเจอ
ถ้ายังไม่เจอกรุณาอย่าละความเพียรไปเสีย แล้วย้อนเข้ามาค้นหาหาคำว่าเรา เมื่อ
พบว่าส่วนไหนที่ยังปลอมแปลงไม่เป็นไปตามรูปลักษณะที่ท่านสอนจะได้ตัด
แปลงแก้ไขเสียใหม่ คงไว้แต่ของดีมีค่ามากในตัวเอง ปัญหาความเคลือบ
แคลงสงสัยที่อาจมีว่าเราเป็นบุตริศาในลักษณะใดก็จะสิ้นสุดไป จะพบแต่ความ
สุขความเย็นใจในตัวเองและผู้ปกครองตลอดผู้เกี่ยวข้องทั่ว ๆ ไป ดำรงประเพณี
ไว้อย่างคงเส้นคงวาและมีข้อมีแป นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างทางอันราบรื่นดี
งามให้แก่กุลบุตรดำเนินตามเพื่อเป็นสุภาพชนต่อไป ไม่สูญพันธุ์ไปเสียในระหว่าง
ที่ยังไม่ควรจะเป็น

ส่วนอวชาตบุตรนั้น ถ้าเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็อยู่ในเกณฑ์ไม่ดี
และใช้ไม่ได้แทบทั้งนั้น คอยแต่จะร้าวและแตกทำลาย ถ้าเป็นอาหารก็เป็น
ประเภทที่ให้โทษแก่ร่างกายไม่ค่อยได้รับประโยชน์เท่าที่ควร ถ้าเป็นบ้านเรือน
ก็มักจะแรง ชอบมีสิ่งลึกลับแอบแฝงอยู่ภายใน คนในบ้านอยู่ไม่ค่อยเป็นสุข
ต้องไปเชิญหมอขับผีมาขับกันบ่อย ถ้าเป็นสัตว์เช่นวัว-ควาย ก็ใช้งานการ
คราก-ไถไถลื้อไถไถเวียนไม่ค่อยได้ คอยแต่จะคันทุ้งพากราก-ไถลื้อไถเวียนเข้าป่า
เข้าพง จากนั้นก็หันหน้ากลับมาชนเจ้าของเท่านั้น ถ้าจะฆ่าทิ้งเสียก็คิดสงสาร
เพราะได้เลี้ยงเขามา จึงมีแต่เรื่องให้ลำบากรำคาญใจ ถ้าเป็นสุนัขก็ไม่มีประโยชน์
ต่อการรักษาบ้านเรือน แต่เก่งไปในทางตะกละตะกลามชอบพาลแต่ชั่ววูบ

ข้าวสาร อาหารในครัวมีเท่าไรเป็นขโมยกินเกลี้ยงหมด เสร็จแล้วก็เที่ยวถ่ายไม่
รู้จักที่ทาง ไม่เลือกกลางบ้านกลางเรือนกลางถนนหนทางหน้าบ้านหลังบ้านลาน
สนามเที่ยวถ่ายเรี่ยราดไปหมดจนเหม็นคลุ้งไปทั่วบริเวณหาที่หลบซ่อน จมูกไม่ได้
ลวนเป็นเรื่องกรรมที่ไม่น่าปรารถนา บุตรธิดาที่ได้ชื่อว่าอวชาตบุตรนี้ ก็มี
ลักษณะทั้งกล่าวมา คือมีจิตใจดำและคำทราวมมากชอบประพฤติดำในทางฉิบหาย
สิ่งที่พ่อแม่หรือท่านผู้ดีตำหนิว่าไม่ดีแต่ชอบจะทำในสิ่งนั้น ไม่ยินดียิ่งเสียงผู้
ปกครองว่ากล่าวสั่งสอน ถ้าเป็นแฟนชาย - หญิงที่ตนรักชอบแล้วแม้จะบอกให้
ไปนอนอยู่ในโคลนตมก็ยินดีทำตามไม่ฝ่าฝืน พ่อแม่ไม่ค่อยได้รับประโยชน์อะไร
จากบุตรประเภทนี้ นอกจากจะคอยผลาญทรัพย์แต่จับตัวไปลงโทษไม่ได้เท่านั้น
ชอบเที่ยว ชอบเที่ยวหญิง - ชาย จ่ายเงินเป็นน้ำเป็นท่าไม่มีอื่น การนี้ก็คิดไป
ในทางคำดีเป็นหลักวิชาพิเศษประจำนิสัย ชอบเป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่คำนึงถึง
ศักดิ์ศรีพ่อแม่วงศ์สกุลว่าจะได้รับความเสียหายทางทรัพย์สมบัติเกียรติยศชื่อเสียง
คิดอย่างเที่ยวว่าขอให้ทำตามใจในสิ่งที่คิดว่าอยากทำ ถ้ามีบุญชี้ดี-ชั่ว-บุญ-บาป
จริงทั้งที่ศาสนาสอนไว้ ก็แล้วแต่นายยมบาลจะคิดบัญชีเอาเอง แต่เวลาที่มีชีวิต
อยู่ขอให้ ทำอย่างสนุกใจ

นี่คือวิถีทางเดินแห่งชีวิตจิตใจความเป็นอยู่ของอวชาตบุตรผู้มีนิสัย
คำทราวม ท่านจึงให้นามว่าอวชาตบุตร แปลว่าผู้มีจิตใจอันถึงลงทางอบายมุขคือ
ความเสื่อมทราวมทางจิตใจและความประพฤติ และเป็นมารต่อสังคมและทรัพย์
สมบัติ ทิมนำจิตใจพ่อแม่ญาติมิตรให้ ได้รับความเดือดร้อนเสื่อมโทรม แม้จะ
เรียกว่าบุตรประเภทชู้ไม้ ไม้หรือบุตรปลืกล้วยก็ควรจะได้ เพราะเกิดขึ้นมาเพื่อ
ทำลายล้างผลาญวงศ์สกุลให้ย่อยยับอับแสง เช่นเดียวกับชู้ไม้ ไม้และปลืกล้วยที่
เกิดขึ้นมาแล้ว ทำลายลำต้นของมันเองให้ตายไปฉะนั้น

การกล่าวเรื่องบุตร ๓ ประเภที่กล่าวไปตามหลักธรรมที่มีไว้เป็นธรรม
สอนโลก มิได้มุ่งต่อต้านผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ เพื่อท่านผู้สนใจใคร่ต่อธรรมคือ
ความดีงามอันเป็นอุดมมงคลแก่ตนและวงศ์สกุลจะได้เลือกหาเอา ทำให้เห็นควร
และนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นหลักยึดของใจ จะไม่ลืมตัวว่าเราเกิดจากอะไร ใครเป็น
ผู้รับประกันอรรถภาพร่างกายจิตใจไว้จึงมีชีวิตสืบต่อมาถึงวันนี้ และเป็นสาเหตุ
ให้เห็นความสำคัญของตัวว่า เรามีได้เกิดมาโดยไร้ความหมายปราศจากผู้คุ้มครอง
ป้องกันแล้วไม่กล้าทำอะไรลงไปแบบสุ่มเดา ทั้งจะเห็นคุณของท่านบุพการีที่มี
พระคุณเหลือล้นพันวิสัยที่จะพรรณนาแก่บุตรีธิดาของตนยิ่งขึ้น ความสนใจต่อการ
อุปัฏฐากรักษาและเชื้อฟักท่านก็จะถือเป็นกิจสำคัญประจำตน ไม่ละเลยต่อหน้าที่
ของมนุษย์ผู้ควรมีธรรมประจำใจ ส่วนบิดามารคาก็มีความอบอุ่นและเบาใจที่เห็น
บุตรีธิดาของท่านเป็นคนดี เอาใจใส่ต่อการงานทุกอย่างและฝึกฝนต่อการเลี้ยงดูและ
เชื้อฟักไม่เมินเฉย นับว่าไม่เสียกำลังแรงพ้อแม่ที่ไต่ตะเกียกตะกายเลี้ยงดูมาแต่วัน
เกิดซึ่งแสนทุกข์ทรมานตลอดมา เวลาตายก็ไม่ว่าวุ่นวุ่นมัวเพราะเรื่องราวต่างๆ
ของบุตรมากวนใจ ทยอยอย่างตาหลับสนิท มีบุตรีธิดาคอยรับรองป้องกันให้ความ
อบอุ่นไว้อย่างพร้อมมูล ท่านหวังมีสุขโตเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เวลาสุขวิสัยใน
ความเป็นอยู่ของท่านแล้ว บุตรที่มีกตัญญูกตเวทิตาคุณประจำใจย่อมไม่ลบละความ
ระลึกถึงบุญคุณ ยังอุตส่าห์พากันทำบุญอุทิศถึงท่านตามความเหมาะสมเสมอมา
อันนับว่าเป็นบุญเป็นคุณต่อกันไม่มีสิ้นสุด

บุตรีธิดาที่ทำได้ดังนี้นับว่าเป็นมงคลอันสูงสุด เวลาถึงวาระของเรากุ
ธิดาก็จะทำการตอบสนองคุณเช่นเดียวกัน เพราะกฎของธรรมชาติที่เรียกว่ากรรม
เป็นมาอย่างนั้น ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ต้องเป็นไปตามความจริงในธรรมมีว่า
สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม นี่แสดงให้เห็นชัดว่าสัตว์โลกทั้งมวลอยู่ใต้

อำนาจของกรรมทั้งนั้น เราก็เป็นผู้หนึ่งในจำนวนสัตว์โลก จะสามารถหลบหลีก
ปฏิกกรรมที่ตนทำไว้แล้วไปอยู่ที่ไหนได้ จำต้องยอมรับผลอยู่โดยดี ถ้าผู้ทำไม่
ดีต่อพ่อแม่ก็ย่อมจะเห็นผลไม่ดีของตนในปัจจุบันนี้เอง กิเลสตัณหาของเราเองจะ
กลายเป็นชวากเป็นหนามขึ้นมาในครอบครัวและทีมแห่งหัวอกของเราผู้เป็นพ่อ
เป็นแม่ให้ได้รับความลำบากทรมานใจเช่นเดียวกับเราทำให้พ่อแม่ของเรา โดย
ไม่มีหนทางหลีกเลี่ยงแน่นอน

พระพุทธเจ้าทำนรู้เรื่องดีเรื่องชั่วของสัตว์โลกพร้อมทั้งเหตุและผลมาแล้ว
โดยตลอดทั่วถึง จึงได้ทรงประกาศสอนโลกด้วยความถูกต้องแม่นยำตามหลักวิชา
ที่ทรงรู้เห็นมา ว่าทำดีต้องได้รับผลดี ทำชั่วต้องได้รับผลชั่วแน่นอน ไม่เป็นอื่น
ใครเชื่อตามธรรมของพระองค์ก็เจริญรุ่งเรือง ใครไม่เชื่อก็เป็นเรื่องช่วยไม่ได้
เพราะสิ่งที่ทำให้ผู้เชื่อได้รับความอบอุ่นและมั่นใจอย่างยิ่งซึ่งควรนำมายืนยันก็คือ
องค์ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรมก็มีพระทัยที่บริสุทธิ์ ธรรมก็แสดงออก
จากความบริสุทธิ์ที่ควรเป็นธรรมที่บริสุทธิ์อย่างยิ่ง เมื่อธรรมบอกว่าบาปมีจริง
บุญมีจริง สุขมีจริง ทุกข์มีจริง นรกมีจริง สวรรค์มีจริง ทั้งนี้ คนประเภทมีคบอด
อย่างพวกเราจะเอาความรู้และเหตุผลที่ไหนมาคัดค้านท่านได้เล่า เพราะผู้หนึ่ง
แสดงด้วยความรู้จริงเห็นจริง แต่ผู้หนึ่งกลับเอาความมีคบอดมาคัดค้าน ฝ่าย
ไหนจะมีความจริงควรเชื่อถือได้ เพียงเท่านั้นก็พอเข้าใจได้แล้ว ฉะนั้นเรื่องจึงมี
อยู่เพียงว่า ถ้าไม่อยากจมถึงลงนรกคือที่ทรมานซึ่งเข้าใจว่าไม่มีนั้น ก็ต้องรีบทำ
ความดี ที่เคยทำชั่วมักต้องรีบกลับตัวเสีย กรรมชั่วมักกับเราก็เลิกทะเลาะกันไปเอง
ไม่ควรไปหาความสำคัญที่หลอกลวงและแยกกันทางเรามาเป็นเครื่องบ่วงกัน ซึ่ง
อาจจะเป็นการเสริมทุกข์มากขึ้น แต่ผู้แบกทุกข์ก็คือเราอยู่นั่นเอง การไม่เชื่อ

บุญ - บาป - สุข - ทุกข์ - นรก - สวรรค์ว่ามี เพราะความไม่รู้ไม่เห็นเพียงเท่านั้น ไม่ใช่วิชาที่สามารถป้องกันตัวให้พ้นจากบาปและนรกได้เลย จะต้องมียกติเป็นไป ด้วยความสุขบ้าง ทุกข์บ้าง เช่นเดียวกับที่โลกผู้ทำกรรมได้รับทั่ว ๆ ไป ฉะนั้นการ ไม่เชื่อฟังคำบิฑามารดาตักเตือนสั่งสอน การลบหลู่ดูหมิ่น การทอดทิ้งไม่ สนใจต่อการเลี้ยงดู ซึ่งเป็นการเนรคุณท่านแต่ละอย่าง ล้วนเป็นบาปกรรม แก่บุตรเอง แม้ไม่เชื่อว่าบาปมีจริงก็ไม่ใช่เครื่องมือป้องกันนรก

ภาระอันหนักหน่วงที่บิดามารดาไม่มีเวลาปล่อยวางได้นั้น คือภาระที่มี ต่อบุตรธิดาแต่ละคน นับว่าหนักและกดถ่วงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเริ่มแต่บุตรธิดา ก้าวเข้าสู่สูทร มารดาเริ่มรับภาระหนักไปเป็นลำดับ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ คือ ความรักมาก ความสงสารเสมอด้วยชีวิต ความหวังใจและดีใจว่าตนเริ่มมีบุตร ความระวังทั้งสติในการประคับประคองบุตรผู้อยู่ในครรภ์ ความสังเกตอาหาร และหยูกยาต่าง ๆ ที่อาจเป็นภัยแก่บุตรในครรภ์เวลามารดานำมารับประทานหรือ แก้วโรค ไม่ให้ร้อนจัด เย็นจัด เป็นพิษต่าง ๆ ยาที่ไม่ควรรับก็ต้องงด แม้โรค จะกำเริบเพราะไม่ได้รับยาที่ยอมทนเอา การเป็นอยู่หลับนอนและการเคลื่อนไหว ไปมาทุกอาการล้วนอยู่ในความระมัดระวังเพื่อความปลอดภัยแก่บุตรที่อยู่ในครรภ์ ซึ่งจัดเป็นภาระกังวลแต่ละอย่าง ๆ ไม่น้อยเลย ที่มารดาจำต้องยอมรับอย่างหลัก เลี้ยงไม่ได้ เวลาจะคลอดก็ยอมสละชีวิตรับความทุกข์ทั้งมวลที่โหมก้นมาในขณะ นั้นยิ่งกว่ามรสุมในทะเล ถ้าผ่านมหันตทุกข์นั้นไปไม่ได้ ก็ต้องเกิดสงครามใหญ่ใน ครอบครัว คือสามีต้องเป็นม่าย ร่ายมนต์บ่นทุกข์ที่แสนทรมานเพราะความคิดถึง ภริยาที่ตายไป ลูกที่ยังมีชีวิตอยู่ในครอบครัวก็ร้องไห้พิไรรำพันหาแม่ที่ไร้วิญญาณ สุดที่จะ สังเวชสงสารทั้งผู้ตายไปและผู้ยังอยู่ที่กำลังตกอยู่ในกองเพลิงคือความ

วิโยคพลัฏพรากอันแสนทุกข์ทรมาน ถ้าผ่านความทุกข์ชั้นสลับสไลด์ไร้ชั้นดีในการ
คลอثن้ไปได้อีกนับว่าพ้นนรกหลุมปางตายไปวาระหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเกิดเป็นคนชาติ
ใหม่ขึ้นมา ขณะที่คลอศแม้จะได้รับความทุกข์จนเหลือทนในเวลานั้นก็ตาม แต่
มารดาผู้รอกตายคนนั้นก็ไม่เคยมีความรู้สึกนึกคิด ว่าทารกนี้ช่างเกิดมาเพื่อก่อ
กรรมทำชั่วให้เราได้รับความทรมานอะไรอย่างนี้ แต่กลับมีแต่ความรักและความ
หวังอันท่วมท้นอยู่ในทรวงอกที่ออดจะเอื้อมมือสวมกอดทารกตัวแดง ๆ ที่เพิ่งคลอศ
และรอกตายออกมาทั้งแม่ทั้งลูกไม่ได้ ความทุกข์ก็เหลือทน ปากก็บ่นถามว่า
ลูกของเราเป็นหญิงหรือเป็นชาย ไม่หยุดปาก ด้วยความดีอกดีใจที่ชีวิตรอกพ้น
มาได้เห็นหน้าลูกรักผู้เปรียบเหมือนดวงใจ จากนั้นก็พยายามพิทักษ์รักษาทั้งบิดา
มารดาแบบเอาชีวิตชีวาเข้าช่วยรองรับเป็นประกัน ไม่มีเวลาเป็นอยู่หลับนอน
ด้วยความสบายเลยนับแต่บุตรคนแรกถึงคนสุดท้าย เริ่มแบกภาระหนักเรื่อยมา
ถ้าเป็นผู้มีศรัทธาที่ศกดิ์ใหญ่มีฐานะดี ก็หาคนมาช่วยพิทักษ์รักษาอย่างภาคภูมิสม
เกียรติ ไม่ให้ลูกมีความอณาทรร้อนใจ ถ้าเป็นผู้มีฐานะต่ำยากจนคนแก่ค้นหาเข้า
กินเย็น ก็ยิ่งแย่มาก พ่อแม่ต้องตะเกียกตะกายด้วยกำลังปลีแข้งแข่งกับความอด
อยากหิวโหย แสวงหาทรัพย์มาได้มากน้อยเพียงไรก็จำแนกแจกจ่ายแก่ลูก ๆ ตาม
ความจำเป็นที่บังคับอยู่รอบด้านในวันหนึ่ง ๆ เพื่ออาหารของลูกคนนั้นบ้าง เพื่อ
เครื่องเรือนและเครื่องแต่งตัวของลูกคนนั้นบ้าง กว่าจะครบลูกแต่ละคนพ่อแม่
แทบเป็นลม บางวันยอมอด บางวันพอประทัง แต่บางวันไม่มีอาหารนอนท้องเลย
แสนทิวแสนแสบท้อ ก็จำต้องทนอดทนทิวเพราะความรักความเป็นห่วงลูก ๆ
กลัวจะอดอยากลำบากกายทรมานใจและอายุเพื่อนฝูง แม้ตนจะตายก็มีได้สนใจใน
ชีวิต ยิ่งผู้มีลูกหลายคนและฐานะจน ๆ ด้วยแล้วยิ่งเพิ่มความทุกข์ทรมานมาก
หัวอกก็จะแตก สมองจะทำลายเพราะความคิดมาก ถึงเวลาลูกไม่สบาย เกิดเจ็บ

ใช้ได้ป่วยขึ้นมาก็ยังเพิ่มความทุกข์ให้แก่พ่อแม่มาก แทะบจะกะอักเลื้อคออกมา
ในบางครั้ง คิดดูแล้วจะเห็นว่า เป็นทุกข์ที่ควรจะปลงความสลดสังเวชเอานักหนา
ทั้งจะคอยเฝ้ารักษาบุตรผู้ป่วย ทั้งจะวิ่งหาซื้อยามาปฐมพยาบาล ทั้งจะไปตามหมอ
หรือนำส่งโรงพยาบาลตามแต่ความจำเป็นบังคับ ว่าจะควรปฏิบัติอย่างไรลูกถึง
จะหายหรือบรรเทาลงไม่ตายจาก ทั้งคำหยูกยาที่จำต้องชวนชวาย ทั้งการอาชีพร
ก็รัดตัวเข้ามาทุกกระยะสำหรับผู้อยู่ในฐานะยากจนเนื่องจากไม่มีเวลาประกอบ ทั้ง
ลูกผู้ยังติดอกนอนออกเคี้ยวเข็นจะต้องการสิ่งนั้นจะรับประทานสิ่งนี้ ร้อยแปด ล้วน
เป็นเรื่องรบกวนชวนให้ปวดหัวอกทั้งตัวไม่ติด ความคิดและสมบัติเงินทองมี
เท่าไรก็รวบรวมมาทุ่มเทลงเพื่อบุตรผู้ป่วยจนไม่มีอะไรเหลือติดตัว และยังทะเกียก-
ทะกายต่อไปจนกว่าจะสิ้นลมของตัว แม้จะอกจะหิว หรือจะเป็นจะตายอย่างไรก็
มิได้คำนึง เพราะจิตใจมัวไปว่า วุ่นซ่อนมัวอยู่กับลูก ๆ ทั้งผู้ป่วยและผู้เป็นคนดี
ตลอดเวลา จนซุบซิดผอมแห้งแรงไม่มียังเหลือแต่ร่างครองตัวอยู่ก็อดทนไป
บางครั้งการเจ็บป่วยกลับมาเกิดแก่บิดามารดาเสียเอง ซึ่งเป็นการบั่นทอนความ
เป็นอยู่ทุกด้านทางครอบครัวให้สับสนเซาเลงไปตาม ๆ กัน เรื่องทั้งนี้ไม่ว่าจะ
เกิดขึ้นในครอบครัวใด ครอบครัวนั้นต้องกลายเป็นกองเพลิงไป อย่างน่าเห็นใจ
และสงสารอย่างยิ่ง โดยไม่เลือกกว่าผู้มียศฐานันดรศักดิ์เกียรติยศชื่อเสียงและมี
ฐานะดีเพียงไร เพราะเป็นเรื่องความทุกข์เผาผลาญใจและทรัพย์สินสมบัติให้ฉิบหาย
ไปทำเดี๋ยว จึงควรเทียบกับการตกนรกหลุมโลกันตะที่มีคมมีดปีศาจร้าย ๆ นี่เอง
ผู้ที่ไม่เคยเห็นนรกซึ่งสงสัยกันอยู่ พอได้เป็นบิดามารดาคนแล้วก็ทราบได้เองโดย
ไม่ต้องถามใครว่านรกอยู่ที่ไหน และไม่ว่าบิดามารดานั้น ๆ จะอยู่ในฐานะเช่นไร
จำต้องถูกดุถูกดุดลากลงนรกแบบนั้นแหละทั้งนั้น นอกจากบุตรธิดาที่อยู่ในฐานะแห่ง
ความล้มเหลวไม่สนใจคิดบ้างเท่านั้นจะไม่มีทางมองเห็นนรก ที่บิดามารดาของตนตก

และเสวยอยู่เป็นนิจ โดยอาศัยบุตริศาเป็นเชื้อเพลิงและก่อขึ้นเผาทำนตลอดเวลานั้นคือนรกหลุมทุกข์ทรมานเพราะบุตริศา หลุมเอาชีวิตเข้าประกันเพื่อชีวิตของบุตริศาบ้าง หลุมรักสนิทและติดพันกันจนไม่ขึ้นบ้าง หลุมเป็นบ่อยคอยรับใช้เขาอยู่กลางเรือนเหมือนคนต้องหาอยู่ในที่คุมขังบ้าง หลุมคอยเป็นเพื่อนเล่นของเขาอย่างสนิทใจทั้งสองฝ่ายบ้าง หลุมเป็นบ่อยรักนายคือบุตริศา ต้องคอยเอาอกเอาใจเขายิ่งกว่าชีวิตของตัวเองบ้าง หลุมคอยคล้อยตามนาย นายต้องการอะไรต้องพยายามหามาให้ได้ ไม่งั้นนายจะเสียใจและร้องไห้หาว่าพ่อแม่ไม่รักตนบ้าง หลุมลูกไม่เชื่อฟังคำตักเตือนสั่งสอนและหาว่าพ่อแม่คร่ำครึล้าสมัยอะไร ๆ ไม่ทันเขาบ้าง หลุมไม่สามารถห้ามปรามบุตริศาที่มีความรู้เห็นที่ล่อแหลมแหวกแนวและพิสดารการเกินกว่ามนุษย์ผู้มีขนบธรรมเนียมประจำชาติจะคาดถึงบ้าง หลุมอกแตกแต่หัวใจยังมีเพราะลูกประพฤติกทำช้อนาจารย์ผลาญชนบประเพณี ชอบประพฤติดแต่สิ่งอันเป็นการทำลายจิตใจชื่อเสียงพ่อแม่วงศ์สกุลและญาติมิตรชนิตหมกขังอายุไว้ศีลธรรมบ้าง

เรื่องนรกที่บิดามารดาจะต้องตกและรับเคราะห์กรรมไปเป็นลำดับ เพราะบุตริศาที่มีนิสัยต่าง ๆ กันเป็นผู้ก่อสร้างขึ้นนั้นมีมากมายและแสดงเปลวต่าง ๆ กัน จะเลือกสรรหาตกหลุมมีความทุกข์ร้อนพอประมาณตามใจชอบย่อมไม่ได้ ขึ้นชื่อว่า เป็นบิดามารดาของคนแล้วจำต้องถูกลากถูกลงไปตกนรกเสียจนทุกหลุมทุกบ่อนั้นแล บรรดาที่เขาเที่ยวสร้างเอาไว้ พืชไฟนรกเหล่านี้ไม่ว่าหลุมใดก็ต้องร้อนทั้งกายทั้งใจและร้อนสุขอยู่ตลอดไปไม่คอยมีวันสงบและดับเปลวลงบ้างเลย พืชจะสงบกายสบายใจลงบ้างบุตรคนนั้นก็เริ่มก่อขึ้นมา ธิดาคนนั้นก็เริ่มก่อขึ้นมา ด้วยเรื่องต่าง ๆ ไม่มีประมาณ บิดา มารดา ผู้คอยตามชำระบัญชีให้คนนั้น ให้คนนั้น เรื่องนั้น เรื่องนี้ ไม่มีเวลาหยุดยั้งก็แย่งไปเอง และแย่งไปตลอดอวสาน ไม่มีวันขึ้นจาก

หล่มลึกได้ หากบุตริศาไม่ช่วยกันพยุงตัวการรู้สึกสำนึกตัวว่า นี่คือนานผู้บังเกิดเกล้า ซึ่งหาได้เพียงคนเดียวในโลก ทั้งการให้กำเนิดและเลี้ยงดู ทั้งคุณธรรมประจำใจที่เต็มเปี่ยมอยู่ตลอดเวลาคือความรักความเอ็นดูสงสารก็เป็นหนึ่งในโลก ความอนุเคราะห์เลี้ยงดูทุกอย่างก็เป็นหนึ่งในโลก ความพะเน้าพะนอเอาอกเอาใจ บุตริศาก็เป็นหนึ่งในโลก ความจตจ่อต่อการดูแลรักษาทุกด้านก็เป็นหนึ่งในโลก เจตนาอันบริสุทธิ์ที่ทุ่มเทลงเพื่อบุตริศาทุกคนจะรับเอาไปเพื่อความสุกกายสุขใจ และเพื่อความเป็นคนดีในปัจจุบันและอนาคตก็เป็นหนึ่งในโลก ไม่มีเจตนาและความขวนขวายใครและของใครในโลก จะเป็นของบริสุทธิ์และมีคุณค่ายิ่งกว่าของ บิถัมมารดา ที่มอบให้บุตริศาแต่ละคน ทั้งทางน้ำใจและกิริยาที่แสดงออกล้วนเป็นสิ่งที่ควรเทิดทูนไว้บนศีรษะโดยแท้ แม้ท่านจะมีฐานะต่ำต้อยต้อยสมบัติและเกียรติยศชื่อเสียงเพียงใดก็ตาม แต่น้ำใจที่แสดงออกต่อบุตริศาทุกคนจะสมบูรณ์ล้นฝั่งอยู่เสมอ ไม่มีการลดทอนลงเหมือนสิ่งอื่น ๆ ที่เจริญแล้วมีเสื่อมลงในเวลาไม่นาน

การระลึกในพระคุณของบิถัมมารดาด้วยความผูกพันไม่จืดจางวางเฉยเช่นเดียวกับท่านมีใจผูกพันกับเราเสมอมาย่อมเป็นความดีและสิริมงคลแก่บุตริศาไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งจะทำให้มีความอบอุ่นและมั่นใจต่อตัวเองทางความประพฤติและกิจการเพื่อความเจริญทุกด้านไม่อาภัพอับเฉา ความเคารพเชื่อฟังท่านก็อยู่ในระดับลูกที่มีพ่อแม่ ไม่ถือตึงฝ่าฝืน การศึกษาทุกแขนงก็บากบั่นมั่นใจ และปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงใจไม่เผลอเผลอเข้าตรอกออกซายอันเป็นลักษณะผู้เป็นมารที่คอยสั่งการทำลายตนแบบผู้ล้มละลาย ไม่หัดนิสัยเป็นคนชอบเที่ยวทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียนอันเป็นการเขย่งก่อกวนจิตใจให้กำเริบ และทำลายความมั่นคง

ของจิตใจ และการงานทุกด้าน ให้ค่อยลง หรือเสียไป เป็นคนชอบประวังสังเกต เหตุการณ์และสิ่งเกี่ยวข้องทั่ว ๆ ไป ไม่ลืมตัวมัวสุข การงานทุกด้านตั้งใจทำ มุ่งความสำเร็จเป็นผลอย่างพึงใจ ไม่หันเหเรว่อนแต่ตั้งหน้าทำงานเพราะเห็นว่าเงินกับงานมีคุณค่าเสมอกัน ทำอะไรทำจริงไม่หวั่นหวั่นเป็นคนจับจตแบบงคสังนักลับ มาทำสิ่งนี้ และจับโน้นวางนี้ ลูบ ๆ กล้า ๆ ไม่เป็นชั้นเป็นอันพอให้เกิดประโยชน์ เวลาว่างก็ทำงานที่เหมาะสมกับหน้าที่ของตนทำ เพื่อช่วยบิดามารดาให้เบามือลงบ้าง และเพื่อเป็นการสร้างนิสัยไม่ให้เป็นคนว่างงานอยู่เฉย ๆ จะเคยตัวชินใจจนกลายเป็นคนเกียจคร้านหารับประทานไม่พอกับความต้องการ เวลาเติบโตขึ้นจะลำบาก การเคารพเชื่อฟังบิดามารดาเป็นทางเดินของชีวิตและมรรยาทความประพฤติ ย่อมเป็นทางแห่งความเจริญก้าวหน้าโดยถ่ายเดียว หนึ่งสิ่งที่กีดขวางแก่ความเจริญของโลกคือความเกียจคร้านอ่อนแอในธรรม ท่านประนามไว้ว่า เป็นชวากหนามกั้นทางและทิ่มแทงหัวใจให้เกิดความทุกข์เคืองคร้อน ไม่มีวันแก้ตกได้ตลอดกาล ผู้ต้องการความเจริญก้าวหน้าจึงไม่ควรเห็นความเกียจคร้านว่าเป็นคู่มิตร ควรทราบไว้อย่างถึงใจว่าเป็นศัตรูของการงานทุกด้านเพื่อโคกทรัพย์ตลอดกาลไหน ๆ ความเกียจคร้านและความจนเพราะความเกียจคร้านพาให้เป็นไปนั้น ต้องพาผู้คล้อยตามให้เป็นผู้จนตรอกพอกพูนทุกข์อย่างไม่มีทางพ้นได้ ไม่เหมือนความจนด้วยเหตุอื่น ๆ บ้างกับซึ่งอาจมีทางพ้นตัวได้ ฉะนั้น พวกเราควรกลัวความเกียจคร้านนอนตื่นสายไว้แต่เด็กแต่เล็ก เพื่อมีทางแก้ไขและลบล้างได้พอเหมาะพอดีไม่สายเกินคาก เพราะตลาดสมบัติทั้งมวลมีอยู่กับผู้มีความพากเพียรนี้ทั้งนั้น

เรามีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะได้เห็นเด็กของชาติในแดนพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นแหล่งที่เต็มไปด้วยวิชาเครื่องดำเนินทางและป้องกันตัวอย่างเยี่ยมยอด

ได้ศึกษาและยึดหลักธรรมไปปฏิบัติต่อตัวเองเท่าที่ควรแก่ฐานะขึ้นไปเป็นลำดับ
อย่างน้อยก็ควรได้รู้บุคคลสำคัญของโลกว่าคือใครบ้าง ที่ควรส่งเสริมเกื้อหนุนให้สม
เกียรติของบุคคลนั้น ๆ ก็คนสำคัญของโลกนั่นคือแดนกำเนิดแห่งบุตริศา ได้
แก้บิดามารดาหนึ่ง ได้แก้ตัวเราผู้ถือกำเนิดอันสมบูรณ์เต็มภูมิมนุษย์หนึ่ง นี้อือ
บุคคลสำคัญของโลก ถ้าไม่มองข้ามไปเสียจนกลายเป็นคนไม่มีสาระอะไรติดตัวเลย
เท่านั้น ที่ว่าบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญของโลกนั่นเพราะท่านเป็นผู้ให้กำเนิด
และเลี้ยงดูบุตริศามาก่อนใคร ๆ ในโลก ผู้ที่ได้รับอุปการะจึงครองตัวเป็นเรา
เป็นท่านมาได้นับจำนวนเต็มโลกเอาเลย ถ้าไม่ใช่ท่านแล้วจะไม่มีมนุษย์หญิง-ชาย
ทนมชีวิตรเหลืออยู่ในโลกได้เลยแม้คนเดียว เราพอทราบได้ว่ามนุษย์ในโลกมี
ประมาณเท่าไร และมีใครที่ไม่มีแดนกำเนิดแต่สามารถมาเกิดและเติบโตได้เอง
อย่างอิสระ เข้าใจว่าไม่มีแม้แต่รายเดียวที่อุตริมาเกิดแบบเห็ดดินเห็ดโคลน ถ้ามี
ก็จักเป็นมนุษย์ที่แปลกโลกและน่ากลัวพิลึก คงอยู่ร่วมโลกมนุษย์ที่มีบิดามารดา
เป็นแดนเกิดไม่ได้ เพราะใคร ๆ ไม่ไว้ใจและกล้าให้ความสนิทสนม กลัวจะเป็น
ทำนองนกกระสาที่มาเป็นนายฝูงกบในบึงใหญ่ที่ปราศจากนาย พอนายกระสา
ปกครองก็เริ่มใช้อำนาจในการปกครองด้วยจะงอยปากจนกบทั้งฝูงหมดเรี่ยวแรงไป
เลยไม่มีกบเหลืออยู่แม้ตัวเดียว มนุษย์เรายังมีนิสัยซัดซาด ถ้าให้ความสนิทสนม
กับมนุษย์ประเภทพิสดารนี้แล้วก็อาจเกิดมหาอุบาทภัยยิ่งกว่ากบซึ่งมีอยู่ในบึงเพียง
แห่งเดียวเท่านั้น

และมีใครบ้างที่บิดามารดาไม่ได้ปกครองเลี้ยงดูในขั้นเริ่มแรกก่อน แต่
อยู่ ๆ ก็เติบโตขึ้นมาเอาเฉย ๆ แบบก้อนเมฆก้อนหมอก นอกจากบิดามารดาต้อง
เป็นคนเหลือทนจากความตายไปตาม ๆ กันเพราะการตะเกียกตะกายต่อการเลี้ยงดู
และรับผิดชอบรอบคอบค่านกว่าบุตริศาแต่ละคนจะเติบโตขึ้นมาพอหายใจได้บ้างโดย

ลำพังตนเอง แม้ท่านเลี้ยงดูจนโตขึ้นมาแล้วแต่บางรายยังแทบไม่มีจุมูกหายใจต้อง
มากอย่อาศัยพ่อ – แม่ให้ช่วยเหลือพอมีทางหายใจก็มีอยู่มาก แต่มยังมีการยก
ครอบครัวและเพื่อนฝูงที่มีจุมูกไม่พอกับการหายใจมาอาศัยบิตามารดาพอได้หายใจ
สืบท่อไปยังมีอยู่ไม่น้อย และอาจมีเกินจำนวนบัญชีของโลกที่จะทำสถิติไว้แต่ไม่มี
ใครสนใจทำ เพราะเป็นเรื่องภายใน คือ ระหว่างบิตามารดากับบุตรธิดาจำต้อง
ปฏิบัติต่อกันแต่ไหนแต่ไรมา จึงน่ากราบไหว้บูชาคุณของท่านผู้เต็มไปด้วยพรหม-
วิหารราวท้องฟ้ามหาสมุทรสุดที่จะพรรณนาให้จบสิ้นลงได้ที่เป็นฝ่ายอนุเคราะห์
เลี้ยงดูตลอดมา โดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลืองและความอดตายของตนเอาเลย
เมื่อเรื่องบิตามารดากับบุตรธิดาเคยเป็นมาอย่างนี้ประจำแผ่นดินอย่างแยกไม่ออก
แล้วพวกเราชาวบุตรธิดาผู้เห็นแก่ได้ ไร้ความรู้สึกสำนึกตัวในพระคุณท่านจะไปหา
คนสำคัญของโลกที่ไหนกัน จึงจะเจอสมตังมโนนึกคิดที่เคียวาตภาพข้ามศีรษะท่าน
ไป – มา แต่มได้ทวนระลึกว่าท่านคือบุคคลเช่นไรและมีความสำคัญต่อเราอย่างไร
บ้าง แม้ในปัจจุบันของบุตรธิดาที่เป็นอยู่เวลานี้ ทั้งที่อยู่กับท่านทั้งที่อยู่ต่างถิ่น
ต่างแดน ทั้งใกล้ ทั้งไกล ทั้งในและนอกประเทศ ทุกเพศทุกวัยซึ่งล้วนอยู่ในความ
รับผิดชอบที่ท่านจะต้องอนุเคราะห์ด้วยความรักเอ็นดูอย่างบริสุทธิ์ใจ และเต็มภูมิ
ที่เป็นบิตามารดาของบุตรธิดาทั้งคน ไม่บกพร่องทางน้ำใจ แม้สมบัติเครื่อง
สงเคราะห์จะมีการบกพร่องบ้างก็เป็นธรรมดา เพราะไม่ใช่ น้ำมหาสมุทรจะให้มี
สมบัติอยู่ตลอดไปย่อมไม่ได้ ถ้าพวกเรายังมองไม่เห็นคุณค่าแห่งความสำคัญและ
คนสำคัญในตัวท่านก็ควรมองย้อนหลังมาดูตัวเรา โดยเริ่มดูแต่ ตา หู จมูก ลิ้น
กายใจ ไปในอวัยวะทุกส่วนภายในภายนอกเบื้องบนเบื้องล่างของร่างกายตลอด
ความเป็นอยู่เรื่อยมา จนถึงความก้าวเข้ามาสู่ธรรม์ก่อความรำคาญจนกลายเป็น
ความทุกข์ทรมานแก่ท่าน รายหนึ่ง ๆ แปรเดือนบ้าง แก้วเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง

ที่สร้างเนื้อสร้างตัวโดยอาศัยเลือกเนื้อของท่านทุกหยดทุกหยาดเป็นเครื่องมือสร้างบ้านเรือนคือร่างกาย จนปรากฏเป็นตนเป็นตัวเป็นเนื้อเป็นหนังของตัวขึ้นมา พออ้อมตัวสมควรเป็นคนได้แล้วก็แหวกช่องออกมาจากครรภ์ โดยมีได้คำนึงนึกคิดว่าใครจะลำบากจะเป็นจะตายเพราะการแหวกทางออกมาของเราตัวเล็ก ๆ แดง ๆ แดก ๆ แต่กองทุกข์ที่สร้างให้คนอื่นคือมารดาในขณะนั้นมีได้เล็กสมตัวเลย จนมารดาแทบเอาชีวิตชีวาไว้ไม่รอด บางรายต้องจอกจมน้ำไปเลยก็มีเพราะเหลือจะทน นอกจากการสร้างตัวอยู่ในครรภ์ด้วยเลือกเนื้อของมารดาแล้ว พอตกคลอดออกมายังต้องอาศัยมารดาบิดาตลอดผู้เกี่ยวข้องอีกมากมายมาช่วยสร้างชีวิตจิตใจให้อีก คือการเลี้ยงดูทุกอย่างที่แสนทุกข์ลำบากอันเกี่ยวกับตนจนถึงปัจจุบันนี้ เราพอจะนึกออกกระมังว่าอัมพาพร่างกายตลอดความเป็นอยู่สืบเนื่องกันมาของเราทุกส่วนนี้ เราได้มาจากไหน ใครให้เรา มา และใครช่วยรักษาเราจึงปลอดภัยมาถึงบัดนี้ ทั้งนี้คือคุณเพื่อคุณแม่นั้นแลเป็นผู้สละชีวิตแทนและเลี้ยงดูเรามาจนถึงปัจจุบันนี้

เท่าที่พรรณนาชีวิตร่างกายพร้อมเครื่องบำรุงส่งเสริมเพียงแต่ละคนที่ได้รับจากท่านตลอดมา ถ้าคิดเป็นราคาค่างวดในบรรดาสิ่งที่ท่านมอบให้เปล่าด้วยน้ำใจนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่สนใจและสุขวิสัยที่จะหาได้ในที่อื่นใด เช่น ทรัพย์ จมูก เป็นต้น แต่ละส่วนล้วนไม่มีซื้อขายกันตามห้างร้านต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศทั่วโลกไม่มีเลยแม้ส่วนหนึ่งซึ่งควรจะเป็นของจริงอันคงเดิมดังที่เราได้มาจากท่าน เพียงวัตถุเครื่องสงเคราะห์เลี้ยงดูบุตรธิดาแต่ละคน นับแต่เริ่มแรกมาจนบัดนี้จะมีจำนวนมากมายสักเท่าไร ถ้าเป็นสิ่งที่ควรออกร้านขายตั้งสินค้าทั่ว ๆ ไป ก็คงนำมาบรรจุได้เต็มห้างร้านใหญ่ ๆ หลายห้างร้านพอๆ สิ่งทั้งนี้จะมีใครบ้างพอมีน้ำใจมายอมเสียสละให้เราโดยไม่คิดค่าตอบแทนเลย นอกจากบิดามารดาทั้งสองนี้เท่านั้น ยังไม่เคยเห็นมีท่านผู้หนึ่งผู้ใดมารับอาสาทำหน้าที่แทนได้เลย จึง

เป็นเรื่องที่น่าคิดและสลดสังเวชตัวเราอย่างยิ่งที่อาศัยเลือกในหัวอกท่านซึ่งเป็นสิ่งที่รักสงวนอย่างยิ่ง^{๕๕} หงสนมาเป็นชีวิตจิตใจของตัว จนเป็นเราเป็นท่านมาด้วยกันทั้งโลก ควรจะมองเห็นความสำคัญตลอดคุณสมบัติอันล้ำค่าของท่านว่า เวลา^{๕๖}ปรากฏอยู่ที่ร่างกายจิตใจของเรา และเรากำลังนั่งทับนอนทับหายใจทับคุณของท่านอยู่ทุกขณะ^{๕๗} แะหาได้อยู่ในที่อื่นใดไม่ ก็การสำรวจตนมาแต่ต้นกำเนิดจนถึงปัจจุบันว่าเป็นมาอย่างไรอย่างประจักษ์ใจแล้ว จะต้องรู้สึกสำนึกในพระคุณของท่านอย่างถึงใจว่า ^{๕๘}นี่คือผู้บังเกิดเกล้าซึ่งหาได้เพียงคนเดียวในโลก ^{๕๙}นี่คือผู้ประกันชีวิตของบุตรธิดา^{๖๐} ^{๖๑}นี่คือคนสำคัญของโลกมาก่อนใคร ๆ ^{๖๒}นี่คือแบบพิมพ์ของโลกที่ได้กำเนิด^{๖๓}ทั้งทางร่างกายและหลักวิชาแขนงต่าง ๆ ไม่มีประมาณ ที่บุตรธิดาได้ยึดถือสืบทอดกันมาไม่มีที่สิ้นสุด ก็บุตรธิดา^{๖๔}ทั้งโลก ความสำคัญมารวมอยู่ที่บิดามารดาเป็นผู้วางรากฐานให้เพื่อก้าวต่อไปในอนาคต จึงควรปลงใจลงน้อมบูชาพระคุณของท่านด้วยความเคารพรักอย่างถึงใจ ไม่มีการแบ่งรับแบ่งสู้ กล้วยอุบายวิธีข้อแก้ตัวใด ๆ

คำว่า 'บิดามารดา' ^{๖๕}นี่เป็นคำที่ควรสะกิดสะท้อนใจอย่างยิ่งในวงบุตรธิดาทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นนามของท่านผู้บังเกิดเกล้าและเลี้ยงดูมาแต่วันกำเนิดเกิดเป็นเราเป็นท่านมาถึงปัจจุบัน^{๖๖} ผู้เขียนซึ่งเป็นผู้ตกอยู่ในความเป็นหนี้บุญคุณท่านเช่นเดียวกับบุตรธิดา^{๖๗}ทั้งหลาย จึงได้พยายามอธิบายตามหลักธรรมอันเป็นแนวทางระลึกถึงพระคุณและทำการสนองตอบท่าน เพื่อเป็นการล้างบาปออกจากตัวเสียบ้างพอให้เบาบางลง เวลาตายไปจะไม่ได้ไปแออัดกันอยู่ในนรกและเหมาไฟนรกเป็นของตัวเสียหมด ส่วนจะสามารถลบล้าง^{๖๘}รื้อถอนบรรดาบาปน้อยใหญ่ที่ต่างคนต่างทำให้ท่านได้รับความลำบากทรมานมาเป็นประจำ^{๖๙}นี้ รู้สึกจะเกินความ

คาถาหมายของบุตรีกาแต่ละคนจะสามารถลบล้างให้หมดได้ เพราะมีมากมาย
จนท่านและบุตรีกา也不能สามารถจะจดจำได้ นอกจากจะรวมยกพอรู้เค้าไว้บ้าง
เท่านั้น คือนับแต่ขณะที่ก้าวเข้าสู่กรรมมาจนถึงปัจจุบันนี้ ถ้าคิดเป็นนาที่ ชั่วโมง
วัน เดือน ปี จะได้สักกี่นาที่ กี่ชั่วโมง กี่วัน กี่เดือน กี่ปี และในนาที่ ชั่วโมง และ
วัน เดือน ปี นั้น ๆ ผู้เป็นบุตรีกาได้เริ่มทำความรำคาญให้ท่านกี่ครั้ง อะไรบ้าง
แม้ในขณะที่อยู่ในกรรมก็ต้องมีการแสดงตัวก่อกรรมเป็นระยะ ๆ ยิ่งกรรมแก่ขึ้น
มากเท่าไรทารกตัวแดง ๆ ก็ยิ่งแผลงฤทธิ์ขึ้นเป็นลำดับ วันเวลาหนึ่ง ๆ หลายครั้ง
กว่าจะถึงเวลาตกกลอดออกมาซึ่งน่าจะสร้างนรกให้มารดาได้มากหลุมพอๆ เวลา
ออกมาแล้วก็ยิ่งเริ่มแสดงฤทธิ์ในท่าต่าง ๆ ไม่มีประมาณโดยเจ้าตัวหารู้ไม่ว่านั้น
คือการก่อกรรมผู้อื่น คนอื่นมีบิคารมารดาเป็นต้นต้องหมั่นทวนตามอาการที่แสดง
ออกเหมือนเครื่องจักรเครื่องยนต์ตลอดเวลา ไม่มีกลางวันกลางคืนจำต้องวิ่งวน
อยู่ท่านเองนั้น บุตรีกาแต่ละคนทั้งเวลาอยู่ในกรรม ทั้งเวลาออกนอกกรรมมา
แล้ว ขณะที่ยังเล็กจะต้องมีการแสดงต่าง ๆ ตามประสาของตนซึ่งล้วนเป็นการ
เขย่าก่อกรรมหัวอกบิคารมารดาและผู้เกี่ยวข้องให้เป็นกังวลวนวายไปทั่วทั้งนั้น
พอเริ่มรู้ความมาบ้างก็เริ่มก่อกรรมไปอีกทางหนึ่งต่าง ๆ กัน พอให้ท่านไม่มีความ
สงบสบายใจได้อยู่แน่นอน ความเติบโตของเด็กแต่ละคนกับความเติบโตของเรื่อง
ต่าง ๆ ซึ่งจะกวนสมองบิคารมารดานั้นรู้สึกจะเป็นเงาเทียมตัว เพียงเป็นเรื่อง
ธรรมดาของเด็กทั่ว ๆ ไปที่มีขอบเขตซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของบิคารมารดา
เท่านั้นก็พอออกพอกทน แต่แถมยังอาจมีเรื่องพิสดารที่คาดไม่ถึงและมากตาม
จำนวนของบุตรีกาที่มีนิสัยต่าง ๆ กันสร้างเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งแต่ละเรื่องก็มีอำนาจ
ให้สั่นสะเทือนไปทั้งครอบครัวและน่าใจหายทั้งนั้น สิ่งทั้งนั้นล้วนอยู่ในข่ายที่บุตร
ธิดาจะหลวมตัวทำได้ถ้าไม่ได้ศึกษาอบรมชนบประเพณีและศีลธรรมมาเท่าที่ควร

และเป็นสิ่งที่ต้องไหลลงรวมทะเลใหญ่คือบิการมาตาเป็นผู้รับผิดชอบกอบกู้และ
แบกหามทั้งนั้น เมื่อรวมเวลาที่บุตริศาแต่ละคนที่เกิดมาสร้างความลำบากและ
แสนกังวลให้ท่าน นับแต่ต้นจนถึงบัดนี้จะมีมากมายเพียงไร และใครไม่สามารถ
นับอ่านได้พอจะประมวลมาชำระล้างให้หมดไปได้โดยสิ้นเชิง ไม่ต้องมีบาปกรรม
ติดตัวบุตริศาที่เรียกว่าเป็นหนี้บุญคุณท่านอีกต่อไป

ความเป็นมาทุก ๆ แขนงแห่งอักษาร่างกายและจิตใจของบุตริศาแต่ละ
คนย่อมเป็นมาจากความกระทบกระทั่งต่อสุภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้
เป็นบิการมาตาอย่างสุดจะพรรณนาแต่ไม่มีบิการมาตาของบุตริศาคณโคสนใจนำ
มาเป็นอารมณ์ แม้ชีวิตจะเสียไปด้วยเหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบุตริศาก็อยมสละไป
เลย ประหนึ่งไม่มีราคาเปรียบเหมือนผักปลาจะนั้น คุณค่าแห่งน้ำใจและอื่น ๆ
ที่ท่านยอมเสียสละต่อบุตรทุกคนจึงเป็นคุณธรรมที่มีค่ามหาศาล ไม่มีสิ่งใดจะ
เปรียบเทียบได้ แม้จะพรรณนาถึงพระคุณของท่านจนนับเป็นกัปก็ยังไม่มีการ
จบสิ้นลงได้ ท่านกล่าวไว้ในธรรมว่า แม้จะเอน้ำในมหาสมุทรทุกหยดทุกหยาด
มาเป็นน้ำผสมหมึก เอาดินทั้งแผ่นดินมาเป็นหมึกละลายน้ำ เอาเขาพระสุเมรุ
ทั้งลูกมาเป็นค้ำปากกา เอาท้องฟ้าอากาศมาเป็นหน้ากระดาษมาเขียนพรรณนา
พระคุณของท่าน กระทั่งผู้เขียนตายไป ผู้ใหม่มาเขียนแทนสืบต่อกันไปทำนองนี้
ตลอดอนันตกาล จนหมดน้ำผสมหมึกในมหาสมุทร หมดดินทั้งแผ่นดินที่มาละลาย
ทำเป็นหมึก หมดท้องฟ้าอากาศไม่มีช่องว่างที่จะเขียนต่อไป หมดเขาพระสุเมรุ
ทั้งลูกที่นำมาทำเป็นค้ำปากกา แต่พระคุณของบิการมายังพรรณนาไม่จบ
ต้องยุติลงด้วยการสรวลขำที่จะหาอะไรมาบันทึกต่อเพื่อความสิ้นสุดแห่งพระคุณ
เมื่อพระคุณของท่านมีมากมายจนไม่สามารถจะพรรณนา ถึงที่เห็นอยู่ ชาวบุตริ
ศาเราจึงควรสลกใจและเห็นโทษของคนที่สนุก ซื่อเอา ทวงเอา เกียจเอา ขี้เกียจเอา

อย่างใจ เล่นตัวเอา ร้องให้เอา บังคับเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ตนต้องการแม้ไม่ควร โดยไม่คำนึงกระดากอายเลย ซึ่งล้วนเป็นวิถีทางของนายที่เลวทรามปฏิบัติต่อบ่าวที่ดีทำกัน ไม่ใช่เป็นทางดำเนินของบุตรีที่ดีจะนำมาใช้ต่อผู้บังเกิดเกล้าเลย

บุตรีเกิดมาพบชีวิตร่างกายสมหาใจที่เต็มไปด้วยเครื่องบำรุงบำเรอต่าง ๆ ทั้งเก่าและใหม่ ทั้งหายากและหาง่าย ทั้งมาจากที่ไกลและที่ใกล้ ทั้งมาจากในและนอกประเทศ ทั้งราคาถูกและราคาแพง ๆ จนประมาณมิได้ จากบิดามารดาที่ทุ่มเทชีวิตแสงหามาด้วยความเหนื่อยยาก ได้มีความรู้สึกพอจะเป็นเครื่องสะอึกใจบ้างหรืออย่างไร ถ้าเป็นสิ่งที่บุตรธิดานำมาเพื่อสนองตอบท่านด้วยน้ำใจที่รักและเห็นคุณอย่างซาบซึ้งเช่นเดียวกับท่านที่มีต่อเรา ท่านคงจะมีความรักเพิ่มขึ้นเป็นกรณีพิเศษชนิดถึงใจอย่างบอกไม่ถูก ทั้งจะรัก ทั้งจะห้าม ทั้งจะสงสารและสลดใจไม่อยากจะให้บุตรีหาชวนชวายเป็นมากไป กลัวจะหมดจากตัวของบุตรีเอง ถ้าผู้มีครอบครัวแล้วก็กลัวจะหมดจากลูกและสามี—ภรรยาของท่านยังคิดถึงลูก ๆ มากกว่าจะคิดถึงตัวท่านเอง แม้จะอยู่ในฐานะที่ยากจนอยู่บ้างแต่คงทำไม่ลงปลงไม่ตกที่จะให้ทำแก่ท่านอย่างฟุ่มเฟือย นี่เป็นปรกตินิสัยของบิดามารดาทั้งหลาย ท่านมีความรู้สึกต่อบุตรีอย่างนี้ตลอดมา ส่วนบุตรีที่เป็นฝ่ายรับและฝ่ายทวงมาเป็นประจำจนติดนิสัยได้คิดถึงน้ำใจและความเสียสละของท่านบ้างเพียงไร ถ้ายังก็ควรจะเริ่มกึกบ้างว่าท่านมีน้ำใจกว้างขวางและลึกซึ้งเพียงไร

เวลาเลี้ยงก็แสนยากไม่มีอะไรเลี้ยงยากเท่าเลี้ยงคนคือบุตรี รักก็แสนรักไม่มีอะไรรักมากยิ่งกว่ารักคนคือบุตรี - เอาใจก็แสนยากตลอดมาไม่มีอะไรจะเอาใจยากเท่าเอาใจคนคือบุตรีที่แสนงอนมาแต่กำเนิด แม้จะโตจนเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว แต่นิสัยที่แสนงอนซึ่งเคยฝังใจมาแต่เล็กที่บิดามารดาเคยเอาใจ

ก็ยังติดตัวมาแสดงความเสนงอนกับท่านอยู่จนได้ ไม่นึกละอายแฟนหนุ่มแฟนสาวบ้างเลย หรือเข้าใจว่าแฟน ๆ เหล่านั้นต่างคนต่างก็มีเจ้าเสนงอนซึ่งเคยได้รับ ความตามใจจากบิตามารดาอย่างเต็มตัวเช่นเดียวกันจึงไม่นึกละอาย ถ้าไม่นึกละอายแฟน ๆ ก็ควรนึกละอายท่านผู้บังเกิดเกล้าบ้าง ซึ่งไม่เคยเสนงอนอะไรต่อลูก ๆ นอกจากจะคอยตามใจทำเคี้ยว ท่านจะได้ดีใจและมีความสุขบ้างสักพักหนึ่งทั้งที่แบกทุกข์หนักเพราะลูกไม่มีวันปลงวาง และจะได้มีหน้ายิ้มบ้างทั้งที่หาบหนักคือความกังวลชวนชวายเพื่อบุตรธิดายังตั้งอยู่บนบ่าคือดวงใจ

เรื่องของบิตามารดาล้วนเป็นเรื่องที่ให้ความสะดุกตาสะดุกใจแก่บุตรธิดาอยู่ทุกกาลสถานที่ แทบจะไม่มีที่เหยียกมือเหยียกเท้าออกได้โดยไม่ให้สะดุกพระคุณของท่าน แต่พวกเราที่เป็นหนี้บุญคุณท่านอยู่โดยธรรมชาติมักจะทะนงตนโดยไม่รู้ตัวอยู่ภายใน เหมือนเป็นนายบุญนายคุณท่าน อย่างเห็นได้ชัดด้วยการแสดงออกต่อท่านแทบทุกอาการ ซึ่งเจ้าตัวก็มีได้ตั้งใจให้เป็นเช่นนั้น แต่เป็นลัทธินิสัยของบุตรธิดาแทบทุกคนจะต้องแสดงออกในท่านองเดียวกัน ฉะนั้นความเกรงอกเกรงใจ และความละอายท่าน จึงรู้สึกมีน้อย และเป็นสาเหตุให้ประพฤติกิริยาคิดในทางผิดปราศจากความสำนึก ถึงกับจะเลยเถิดหรือระเบิดไปเลยก็มี ดังที่เห็น ๆ กันอยู่ ดังนั้น เพื่อการแก้ความพยศของพวกเราผู้มีนิสัยชอบทะนงต่อท่านโดยปราศจากความสำนึกตลอดมา จึงไม่มีทางใดที่จะดีไปกว่าการหวนระลึกถึงโทษของตัวและระลึกถึงพระคุณของท่านที่เป็นธรรมอันหาได้ยากในโลก โดยการย้อนพิจารณาตัวเองทางความเคลื่อนไหวตลอดมาแต่เป็นเด็กเล็กจนถึงปัจจุบัน อาจรู้สึกอ้างพริ้วที่เคยล่วงเกินต่อท่านและความไม่ดีอย่างอื่น ๆ ของตนมาเป็นลำดับได้ดี และพอมีทางแก้แปลงแก้ไขได้ ที่เกี่ยวกับตนโดยเฉพาะก็พยายามแก้ไข ไล่สิ่งที่เคยพาให้เกิดมลทินอยู่เสมอออก ด้วยธรรมคือความดีงาม

เป็นเครื่องชำระล้างจนหมดสิ้นไปจากตัว เช่นเกี่ยวกับการซักผ้าด้วยผงซักฟอกต่าง ๆ จนหมดมลทินในเนื้อผ้าจะนั้น ที่เกี่ยวกับท่านก็พยายามคัดแปลงแต่งนิยายให้เป็นบุทรธิตาที่น่ารักเอ็นดูของท่านผู้เป็นบิดามารดา

บุทรธิตาที่เชื่อฟังคำบิดามารดาไม่ค่อยล่อแหลมต่อความเสียหายและนำหว่าดเสียว ทั้งยังมีทางเจริญก้าวหน้าโดยลำดับ ฉะนั้นความเคารพเชื่อฟังบิดามารดาจึงเป็นกำแพงที่มั่นคงกันความเสียหายได้เป็นอย่างดี และความเคารพเชื่อฟังนี้แลเป็นคุณเครื่องสนองตอบแทนคุณที่เหมาะสม และถูกต้องตามความประสงค์ของท่านอย่างแท้จริง เพราะตามธรรมชาติของบิดามารดาแห่งบุทรธิตาทั่ว ๆ ไปมีความมุ่งหวังอย่างแรงกล้าที่จะให้บุทรธิตาของตนเป็นคนดีในทางความประพฤติ เพราะเป็นจุดแห่งความเจริญที่โลกต้องการตลอดมา ส่วนความมั่งมีก็เด่นในทางอื่น ๆ นั้น ท่านถือว่าต้องอาศัยความประพฤติเป็นรากฐานสำคัญรับรองไว้จึงจะอบอุ่นชุ่มเย็นและจีรังถาวร คือ ทรงตัวอยู่ได้ตลอดกาลนาน บรรพบุรุษทั้งหลายมีบิดามารดาเป็นต้นท่านมีความฉลาดแหลมคมมาก รู้จักจุดที่เสื่อมและจุดที่เจริญของโลกว่าขึ้นอยู่กับจิตใจที่ได้รับการเลี้ยงสอน ในทางที่ผิดและได้รับการอบรมในทางที่ถูก ท่านจึงนิยมความประพฤติว่าเป็นสิ่งสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งก็เป็นความถูกต้องอย่างหาที่ค้านไม่ได้เลย แม้พระพุทธภาษิตก็ตรัสรับรองไว้เป็นใจความว่า “สิ่งทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าใจผู้บงการได้รับการอบรมดี ความประพฤติการงานทุกด้านย่อมดีไปตาม ๆ กัน ถ้าใจชั่วเพราะขาดการอบรม สิ่งทั้งใจเป็นผู้พาดำเนินย่อมเหลวไปตาม ๆ กัน” ดังนั้นความประพฤติที่ดีจึงจัดเป็นเยี่ยมในตัวของบุคคลตามหลักความจริง การศึกษารูมากน้อย ก็เพื่อความประพฤติดำเนินให้

ถูกตามหลักวิชาซึ่งเป็นที่รับรองความถูกต้องถึงมาด้วยดีแล้ว แต่เมื่อรู้แล้วไม่ทำตามก็ไม่เห็นมีดีอะไรที่น่าชม นอกจากจะถูกตำหนิว่าความรู้ท่วมหัวแต่ประพฤติก้าวเลวเหลวเท่านั้น ไม่มีใครเขาชมว่าดี ขึ้นไปชมเข้าโลกก็แตกอย่างไม่มีปัญหา กว๊ายเหตุนี้บิคารมารถาทำนจึงมิได้หวังเอาอะไรจากลูก ๆ ที่จะนำสิ่งต่าง ๆ ไปสนองตอบแทนนอกไปจากความหวังอยากให้ลูก ๆ เป็นคนดี เราผู้อันท่านรับรองชีวิตจิตใจมาได้เป็นผู้เป็นคน จึงควรสำนึกตนเพื่อความเป็นคนดี พยายามคัดจริตนิสัยและความประพฤติที่เป็นเสียหนามทิ่มแทงตัวและผู้เกี่ยวข้อง ให้เกิดความไม่สงบสุขให้สิ้นไป ชื่อว่าเราได้สนองตอบท่านด้วยความดีอันเป็นคุณธรรมที่มีค่ามาก

กายกับใจ เป็นสมบัติของเราเอง เราต้องรับผิดชอบของเราโดยถูกต้อง อย่าพากายกับใจเข้าดงพงลึก เวลาเกิดข้าศึกขึ้นกับตัวจะไม่มีทางหลบหลีกและถอนตัว ถึงคนที่ถูกคุมขัง นอกจากตั้งหน้าเสวยกรรมแล้วไม่มีสวรรค์วิมานและอาหารทิพย์ใดให้เขาไว้เสวยพอจะมีความสุขความเบาใจบ้างเลยซึ่งควรสลัดใจอย่างยิ่ง ที่เขียนเรื่องมาตามปีตุดับฐานธรรมมาก็รู้สึกว่ามีมากพอควร แต่จะมีสาระเพียงใดนั้นไม่แนใจนักสำหรับผู้เขียน นอกจากท่านผู้อ่านจะสนใจเท่าที่ควรก็น่าจะได้รับประโยชน์ เพราะธรรมนี้เป็นธรรมปราศจากโทษและเป็นธรรมพร้อมที่จะอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้สนใจและดำเนินตามโดยถ่ายเดียว จึงขอฝากบิคารมารถาผู้บังเกิดเกล้าไว้กับท่านที่เป็นบุตรธิดาทุก ๆ ท่านได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยวัตถุที่ชอบธรรมและความประพฤติอันดีงาม เพื่อเป็นการบูชาสนองตอบท่าน จะเป็นผู้เจริญรุ่งเรืองและเทิดทูนวงศ์สกุลให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป และขอรับรองท่านทั้งหลายว่า กรุณาใช้วิจารณ์ญาณมองหน้ามองหลังด้วยดีก่อนจะเคลื่อนไหวไปมาทิศใดทางใด หรือจะทำอะไร ๆ ทั้งนั้น โปรดพิจารณาโดย

ละเอียดยกตัวก่อนค่อยเริ่มในสิ่งนั้น ๆ จะเป็นมงคลและเป็นความรอบคอบแก่
ตัวท่านเอง เพราะระยะนี้กำลังเข้าหน้าสี่หน้าขวาน ถ้าพลาดแล้วจะเสียคนและ
ตกทำงานไม่มีวันฟื้นได้ แม้จะเสียอะไรก็ตามเถิด เพราะเราเคยได้เคยเสียมาแล้ว
ไม่พอล่มพอลจม แต่การเสียคนก็ตัวเรา ไม่มีใครปรารภและชมว่าดีเพราะเป็น
การสูญเสียอันยิ่งใหญ่ คนช้องคือคนสำคัญคนหนึ่งซึ่งอยู่ในข่ายแห่งความรับผิดชอบ
ของท่านแต่ผู้เดียว ควรรักษาอย่างเข้มงวดกวดขัน ไม่เช่นนั้นคนของท่าน
จะบินหนีคือความที่จะพรางจากจะเหลือแต่ซากผีดิบซึ่งไม่มีคุณค่าอันใด ไปที่
ไหนใครก็กลัวและเกลียดชังทั้งหญิงชายและหนุ่มสาวเฒ่าแก่ ไม่อยากเข้าใกล้ชิต
และให้ความสนิทสนม ถ้าเป็นผู้ชายก็หาเมียยาก นอกจากหญิงซากผีไม่มียางอาย
และความกตัญญูจะมาเกี่ยวข้อง ซึ่งเข้าในลักษณะคนตาบอดได้แฉ่งตาดำที่ไม่มี
อะไรดีขึ้นนอกจากคนเขาจะหัวเราะเยาะเอาเท่านั้น ถ้าเป็นผู้หญิงก็หาผัวยากไม่มี
ใครเขาเหลียวมองพอให้เสียเวลา นอกจากชายเหลือเดน همینคลุ้งคบกับใครไม่
ได้คนเกลียดชังกันทั้งเมืองเท่านั้น จะมาใกล้ชิตติดต่อกับและเป็นคู่ทนต์ทุกซ์ทรมาน
เข้าในลักษณะว่าต่างคนต่างตาบอดงูกัน ผลก็คือต่างคนต่างจอกต่างคนต่างจม
ต่างคนต่างจมทุกซ์ในทะเลมืดไม่มีวันฟื้นได้ ซึ่งเป็นที่น่าขยะแขยงเอานักหนา

เรื่องบิณฑาคารกับบุตรีตาแต่ละคนของแต่ละครอบครัว รู้สึกเป็นเรื่อง
ใหญ่โตและหนักหน่วงดวงใจมากที่นำเห็นใจผู้เป็นบิณฑาคาร หากไม่ถือเป็นเรื่อง
หัวอกของตนที่มีความรักความผูกพันอย่างสุดใจแล้ว ไม่ว่าบิณฑาคารคนใด
คงจะอดทนระอาใจและเบื่อหน่ายต่องานคือการเลี้ยงดูที่แสนทุกซ์รำคาญนี้กันทุก
คน และอาจจะเข็ดหลาบต่องานที่ทำให้ชอกช้ำและท้อใจนี้ถึงกับไม่ปรารภ
มาเกิดในโลกที่มีงานประเภทที่เบื่อเต็มประดาอีกต่อไปก็ได้ เพราะงานนี้มีแต่

ทุ่มเททางเหตุ คือกำลังและทรัพย์สินสมบัติทั้งปวง ลงอย่างไม่คิดถึงชีวิตจิตใจว่าจะมี
จะจน จะลำบากยากเข็ญ จะเป็นหรือจะตาย อย่างใดเลย มีแต่มุ่งเพื่อความสุขและ
ความเจริญเติบโตของลูก ๆ ทำเทียวเท่านั้นที่เด่นมากที่สุด ในหัวใจของผู้เป็นพ่อ –
เป็นแม่ ส่วนความเจริญอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในข่ายแห่งการพิจารณาของพ่อ – แม่
ก็ค่อยชวนชวนกันไปตามสมควรแก่กาลและวัยของเด็ก ทั้งนี้ล้วนเป็นการ
ทุ่มเทเหตุเพื่อผลแก่บุตรธิดาโดยเฉพาะ มิได้คำนึงผลเพื่อท่านผู้เป็นบิดามารดา
เลย จึงเป็นภาระที่ควรจะเรียกได้ว่า งานที่เต็มไปด้วยเหตุแต่ผลไม่แน่นอน ไม่
เหมือนงานอื่น ๆ ที่ทำแล้วมีมุ่งผลและเห็นผลตอบแทนประจักษ์เป็นระยะไป แต่
งานนี้รู้สึกมีแต่ใจว่าวันข้างหน้าอันเป็นผลให้บิดามารดาได้รับเป็นประจำ และเป็น
งานประจำตัวอยู่ตลอดเวลาไม่มีกลางวันกลางคืน แม้นอนกำลังหลับเพลิน
สบาย ๆ ก็ต้องสะดุ้งตื่นขึ้นมาทำงาน คือเวลาลูกร้องไห้แม่ต้องตื่นขึ้นมาดูแลลูก
กำลังหิวกระหายจนใจจะขาดก็ต้องทำงาน กำลังรับประทานก็ต้องทำงานคือมือ
อุ้มลูกอยู่บนตักทั้งที่กำลังรับประทาน อืมนก็ต้องทำงาน กำลังหลับก็ต้องทำงาน
คือเอาลูกนอนด้วย ตื่นนอนขึ้นมาก็ต้องทำงานนี้ก่อนงานอื่น ๆ แม้ที่สุดกำลัง
จน ๆ ไปเทียวขอทานตามบ้านหรือตามตลาดก็ต้องทำงานก็ต้องอุ้มลูกไปด้วย
บางครั้งตัวกำลังจะเป็นจะตายอยู่แต่มือก็ต้องทำงานคือคว้าหาลูกกลั้วจะเป็น
อันตราย ปากก็บ่นถามถึงลูกคนนั้น ใจก็คิดถึงลูกคนนี้ และเป็นกังวลอยู่กับ
ลูกคนโน้น จะทำงานชิ้นน้อยชิ้นใหญ่หรืองานแขนงใด ๆ ใจต้องคิดถึงลูกก่อน
สิ่งอื่น พูดอย่างฟังง่าย ๆ ก็ว่าทำงานเพื่อลูกนั่นเอง เพราะลำพังพ่อกับแม่ สิ่ง
ที่จะนำมาบำบัติรักษาความเป็นอยู่ก็ไม่มากมายอะไรนักพอจะให้มีการชวนชวน
มากและทุกข์มาก แต่ลูก ๆ มีหลายปากมากต้องตัวกันพอกับแม่จำต้องบริการ
ให้ทั่วถึง โดยไม่คำนึงถึงความบกพร่องสมบูรณ์เพราะเป็นเรื่องบีบบังคับอยู่ใน

ตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่า พ่อ — แม่ของบุตรธิดาคนใดก็ต้องตกอยู่ในความ
บีบคั้นแบบนั้นแทบทั้งนั้น จึงรู้สึกว่าเป็นงานที่หนักและทุกข์มากมาตลอดสาย

ความทุกข์ประเภทนี้ผู้ที่ยังไม่เคยเป็นพ่อเป็นแม่ของคนมาก่อน แม้จะมี
ความทุกข์ลำบากเพียงไร (เว้นกรณีพิเศษ) ก็ยังไม่น่าจะจัดว่าเป็นผู้รับบาปหาบ
ทุกข์อย่างแท้จริง ต่อเมื่อได้ผ่านความทรมานจากลูก ๆ ไปแล้วควรจะแน่ใจว่าได้
เห็นทุกข์อย่างแท้จริง ยิ่งผู้ที่มีลูกน้อยคนหรือมากคนก็ตามและมีลูกที่เกเรเกตุ
ผสมอยู่ด้วยแล้ว พ่อแม่อีกยิ่งเพิ่มความทุกข์อันสับสนวนวุ่นวายมากขึ้นแทบจะเป็น
โรคประสาทไปได้ในบางกาล หรือบางรายก็อาจเป็นไปได้จริง ๆ เพราะเหลือที่
จะทนกลั้นไว้ได้ ฉะนั้นงานเลี้ยงลูกจึงรู้สึกว่าเป็นงานที่น่าเซ็งทลาลบเพราะเป็น
งานหาบทุกข์ล้วน ๆ ไม่ค่อยมีสุขเจือปนบ้างเลย และอาจไม่มีพ่อ — แม่ของบุตร
ธิดาที่เคยมีลูกและเคยเลี้ยงลูกมาแล้วจะเกิดความพอใจและกล้าหาญต่อการเลี้ยง
ลูกปลุกโพธิ์อีกต่อไป เพราะเป็นงานซ้ำซากลำบากลำบากและแสนทุกข์กังวลไม่มี
วันเบาบางและจบสิ้นลงได้อย่างง่ายดายเหมือนงานอื่น ๆ เพียงงานเลี้ยงลูกก็ออก
จะสุดกำลังความสามารถอยู่แล้ว แถมยังมีงานปลุกโพธิ์พ่วงท้ายเข้าไปอีกก็ยิ่งเพิ่ม
ภาระหนักเข้าไปจนแทบไม่มีเวลาหายใจระบายทุกข์เอาเลย เท่ากับบีบประทุทึ่แมว
ในห้องเราคี ๆ นี้เอง แมวตัวถูกความจนมุมบังคับเช่นนั้นจะมีอะไรของมันทะเล่
ออกมาที่ไม่มีใครทราบได้ ฉะนั้นความจนมุมแม้จะยังไม่เคยเจอก็ไม่ควรเข้าใจว่า
จะเป็นของดี เมื่อเจอเข้าไม่ว่าใครอาจจะเข้าในลักษณะแมวจนมุมนั่นเอง ลูก ๆ
ที่ไม่เคยเห็นความทุกข์ลำบากของพ่อ — แม่ที่เคยเลี้ยงดูตนมา ควรดูแมวตัวถูก
บีบประทุทึ่คั่นตาน อาจจะพอทราบได้ ถ้ายังทราบไม่ได้ ตัวเองลองเข้าในห้อง
แล้วให้คนอื่นบีบประทุทึ่ ๆ และหวกลงตัวเครื่องยอมจำนนหรือเครื่องทำความ
เซ็งทลาลบต่าง ๆ ก็ทราบได้ทันทีว่า ทุกข์ที่หาทางออกไม่ได้ นั่นคือทุกข์ในลักษณะ

ที่กำลังเผชิญอยู่ขณะนี้เอง คำว่า ปลุกโพธิ์ นั้นคือการอันหนักในลำดับต่อไปที่
พ่อ – แม่จะต้องรับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้แก่การอบรมสั่งสอนลูกให้มีความรู้
ความฉลาดสมกับคำว่าปลุกโพธิ์ ซึ่งถ้าเป็นคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าและ
พระอรหันต์ก็หมายถึงความตรัสรู้ธรรมเป็นจอมปราชญ์ ถ้าเป็นคุณสมบัติของ
สามัญชนก็หมายถึงความรู้ความฉลาดในวิชาการต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ต้อง
อาศัย เด็กของเราถ้าได้รับประทานแล้วปล่อยให้เล่นคลุกฝุ่นอยู่ตามหน้าบ้านหลัง
เรือนเฉยๆ ไม่ได้รับการศึกษาอบรมก็จะเป็นคนโง่ตลกออกไป คนโง่จะทำอะไรๆ ก็
ไม่เกิดผลเท่าที่ควรและไม่ทันกับโลกเขา สิ่งที่เหลือเกินเขาแล้วคนโง่ถึงจะได้เป็น
เจ้าของ งานทุกประเภทต้องอาศัยความฉลาดเป็นหลักประจำ เมื่อขาดไปก็จะ
มองเห็นความบกพร่องของผลงานทันที มากกว่านั้น ผลของงานก็กลับมาหลอก
ตัวเองและผู้อื่นซึ่งล้วนไม่ใช่ของดีทั้งสิ้น สัตว์โง่ก็ไม่น่าดู คนโง่ก็ไม่น่าชม
ฉะนั้นความโง่จึงเป็นสิ่งที่น่าระวังเมื่อมีทางพอแก้ไขได้เพราะไม่เคยอ่านวย
ประโยชน์พอจะควรชมเชยแต่อย่างใด ด้วยเหตุดังกล่าวนี้แล ที่พ่อ – แม่จะต้อง
ยอมรับความหนักใจไร้สุขเกี่ยวแก่การอบรมสั่งสอนลูกๆ เพื่อความฉลาดจนสุด
ความสามารถ จากนั้นก็ส่งเข้าโรงเรียนเพื่อผู้อื่นช่วยอบรมสั่งสอนให้เบามือลง
และเป็นการเพิ่มความรู้ความฉลาดให้แก่เด็กอีกทางหนึ่ง ที่เรียกว่าปลุกโพธิ์ คือ
ปลุกความรู้ความฉลาดให้แก่เด็ก เวลาโตขึ้นพ่อ – แม่ก็เบาใจ ไม่มารบกวนให้ต้อง
พลอยหนักใจด้วยอยู่เสมอ

บุตรธิดาที่เป็นฝ่ายเอาเปรียบบิดามารดาตลอดมา ควรทำความระลึก
และทำการแก้ตัวเพื่อปลดปล่อยหนี้ด้วยการ ประพฤติดีเยี่ยงบุตร ที่มีพ่อ – แม่
เป็นเจ้าของและคอยประคับประคองตลอดมา จะทำสิ่งใดควรคำนึงถึงความผิดถูก

เสมอทุก ๆ กรณี โประระวังอย่านำอัตตาทิปไทยคือถือความอยากอันไม่มีขอบ
เขตเข้ามาเป็นใหญ่ทางความประพฤติและกิจการทุกอย่าง มันจะทำลายล้าง
ผลาญสิ่งที่เป็นธรรมคือความถูกต้องถึงามให้บรรลัยหายสูญไปหมด ไม่ปรากฏ
ความดีเหลือติดตัว จะเสียทั้งตัวเรา เสียทั้งน้ำใจคือความหวังของท่านที่เป็น
บิคารมารดาซึ่งเลี้ยงมายาก โตขึ้นมาแล้วแทนที่จะเป็นเครื่องตอบแทนความหวัง
พอให้เย็นใจหายห่วง แต่กลับขาดทุนสูญลูกไปทั้งคนที่กลายเป็นเหยื่อแห่งความ
ชั่วตัวร้าย จึงไปรคทำตัวให้สมกับเป็นลูกทั้งคนและได้รับการปรนนิบัติเลี้ยงดูด้วย
ข้าวบ๊อง น้านม ขนมนม เนย เครื่องบำรุงรักษาซึ่งล้วนเป็นของดี ๆ มีราคา
มาก สมชาติแห่งมนุษย์บริสุทธิ์สมบูรณ์ด้วยวาสนาบุญญาภิสมภาร แม้เราผู้ได้รับ
สมบัติแห่งความเป็นมนุษย์จะไม่ทราบด้วยญาณวิถึเหมือนสัตว์ปัญญูศาสดาสอน
โลก แต่ก็ควรภาควุมิใจในผลบุญของเราที่ได้ก่อสร้างไว้อย่างพอเพียง ผลจึงทำ
ให้เราเห็นประจักษ์ตาอยู่เวลานี้ นี่คือผลบุญของเราแท้ ไม่สงสัยว่าใครจะมา
ยินยอมเสียสละสิ่งที่มีคุณค่ามากขนาดมนุษย์สมบัติยกให้เรา ส่วนตนยอมเป็นคน
หมดหวังนั่งกอดทุกข์ ทั้งนี้ จะไม่มีในไตรโลกธาตุคือแดนสมมุติอันนี้ ดังนั้นจึง
ควรอบอุ่นในวาสนาของตนและพยายามรักษาส่งเสริมร่างกายจิตใจที่ได้มาด้วย
บุญนี้ให้ดำเนินไปในทางที่ชอบ เมื่อได้ยินคำของพ่อ – แม่ท่านว่า ‘อย่า ๆ’ เรา
รีบเหยียบเบรคคือรังสติทันที่อย่าฝ่าฝืนท่าน นั่นคือโอวาทของพรหมท่านสอน
บุตรธิดาของท่าน ไม่ใช่เสียงสัตว์นรกตัวปลิ้นปล้อนหลอกลวงมาหลอกต้มเรา
แต่นั้นคือโอวาทที่บริสุทธิ์ของท่านมอบให้บุตรธิดาของท่านต่างหากเพื่อรับเอาไป
ประทับตัวและเกิดเกียรติท่าน โประรับเอาทั้งเครื่องบำรุงร่างกายคืออาหาร ทั้ง
เครื่องบำรุงรักษาจิตใจคือโอวาทคำสั่งสอนจากท่าน เราจะเป็นคนดี โประเชื่อ
คำสั่งสอนของพ่อ – แม่ ไม่มีส่วนเสียหาย เพราะออกมาจากใจเมตตาที่บริสุทธิ์

ล้วน ๆ หากจะมีบ้างก็อาจเป็นเพราะความสับสนซึ่งอาจมีได้ ในกรณีเช่นนั้น
แม้เราจะเรียนปรึกษาท่านก็ยังได้ ผู้เขียนขอร้องท่านที่เป็นบุตริศาไปรับเอา
โอวาทท่านไป ประทับตนคือกายวาจาใจจะเป็นผู้สงบเสงี่ยมสวยงามและเกษ
ปวงชนทางมารยาทและศีลธรรม ขอย้ำอีกครั้งว่าความกึกคะนองน้ำล้นฝั่งที่อยู่
ในดวงใจของท่านเองนั้น อย่าปล่อยตัวให้มัน จุกตลก พาเราออกเที่ยวเล่น ผ่าน
เที่ยวมันจะจุกตลกเอาวาจาเราออกไปพูดเล่นผ่านไร้สาระคะไป เที่ยวมันจะจุก
ตลกเอากายเราออกไปประพฤติกินผ่านเพื่อผลาญความดีเสียหายหมด แล้วมันจะจุก
ตลกเราไปเที่ยวตรอกนั้นซอยนี้ โรงนั้นโรงนี้ ไม่ยอมให้ยับยั้งชั่งตวงดูเหตุผล
ที่ชั่วที่กำลังเกิดกับตัว พอได้อย่างใจมันทุกอย่างแล้ว มันจะลากเข้าโลงผีดิบคือ
ตายทั้งเป็น เหมือนทั้งที่ยังไม่เนา พอเห็นว่าเราหมดตัวจริง ๆ แล้วมันจะปล่อย
ทิ้งไว้ให้เราเสวยกรรมชั่วของตัวเองคนเดียว ส่วนมันไม่ยอมเหลียวมอง เราเอง
ก็มีแต่หนึ่งแน่ ไปเลย ถ้าเป็นสัตว์ก็เพียงกระตักได้แต่หู ส่วนร่างกายหมดกำลังต้าน
ทานเสียสิ้นแล้ว ฉะนั้นจึงโปรดระวังให้มากกับเรื่องพรรคนั้น สมบัติในโลกไม่มี
อะไรมีคุณค่ายิ่งกว่าตัวเรา จงประคองตัวคืออย่าให้พลาดทำเสียที่ด้วยกรรมชั่ว
ลามก ถ้าพลาดไปแล้วจะเกิดใหม่เพื่อแก้ตัวไม่ได้ เพราะเราเป็นคนมิใช่ตุ๊กตา
พอจะปั้นเอาใหม่ได้ และโปรดฟังให้ถึงใจจริงว่า 'ความชั่ว' อะไรชั่วเป็นไมตรี
ทั้งนั้นเพราะเป็นที่รวมลงแห่งความทุกข์ สิ่งไม่พึงปรารถนาทั้งมวล จึงไม่ควรให้
คำว่า 'ชั่ว' กลับกลายมาเป็นเรา จะไม่มีโลกอยู่ แต่จะเป็นไฟไปหมดทั้งร่างกาย
จิตใจ

อนึ่ง คำว่ากล่าวของพ่อ - แม้เป็นคำศักดิ์สิทธิ์และบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ควร
ทำความเคารพและถือเป็นหลักใจอย่างสำคัญจนวันอาวสาน จะหลงลืมอะไรก็พอ
ทำเนา แต่โปรดอย่าหลงลืมคุณและคำสั่งสอนอบรมของท่าน จะเป็นผู้เจริญทั้ง

ปัจจุบันและอนาคต เคยเห็นลูกที่ไม่เชื่อฟังคำอบรมของพ่อ – แม่ โดยมากมักเอา
ตัวไปไม่รอด จะมีความรู้ความฉลาดเพียงไรก็มีช่องโหว่พาให้เสื่อมทรลมนจนได้
ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับกรรมตัวและดวงตัวก็ไม่อาจทราบได้ แต่ผู้ทเชื่อฟังท่าน
ปรากฏมีความเจริญโดยลำดับ เวลาตกตาจนคือเวลาถึงคราวจำเป็นจริงๆ
โปรดระลึกถึงพระคุณของท่านที่เราเคยทำความเอื้อเฟื้อต่อท่านมา คุณนั้นจะ
ดลบันดาลให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้โดยไม่น่าจะเชื่อ แต่ก็ได้ปรากฏและได้
เชื่อเสียแล้วไม่ทราบว่างมงายหรือจริง ทั้งนี้เราเคยแน่ใจมาพอจะเป็นพยาน
แห่งความอาหาญให้นามมาเขียนเพื่อท่านผู้อ่านซึ่งอยู่ในสภาพเช่นเดียวกันนำไป
พิจารณาโดยกล้าเสี่ยงต่อคำคำหนิซึ่งอาจมีตามวิสัยของนานาจิตตัง จะเขียนอย่าง
อื่นก็เกรงจะเป็นการโกหก จึงเขียนตามความรู้สึกจะเป็นที่สบายใจแม้อาจถูกคำหนิ
ว่าโกหกไม่จริงก็ยอมรับเอา ตามหลักความจริง ไม่ว่าสิ่งที่มีวิญญานหรือไม่มี
วิญญานย่อมมีคุณภาพมากน้อยตามชนิดอยู่ในตัวของมัน เช่นไม้ที่มีชนิดและ
คุณภาพต่าง ๆ กันย่อมมีประโยชน์อยู่ในตัวของมัน ผู้สนใจนำมาทำประโยชน์ก็
อำนวยความสะดวกให้เท่าที่ควรแก่คุณภาพของมันและความฉลาดของผู้ไปเกี่ยวข้อง แทบ
ทุกสิ่งในโลกย่อมมีประโยชน์แก่ผู้รู้จักใช้ แต่ไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ไม่สนใจและไม่
รู้จักใช้ คุณธรรมมีประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกก็เช่นเดียวกัน ย่อมขึ้นอยู่กับผู้สนใจ
ปฏิบัติรักษา คุณธรรมก็อำนวยความสะดวกแก่ผู้หนึ่ง ๆ ตามลำดับจนไม่มีประมาณ
กตัญญูกตเวทิตาคุณ ที่ใคร ๆ ก็ตาม เคยบำเพ็ญต่อท่านที่เคยมีคุณแก่ตน เมื่อ
ถึงคราวจำเป็นและต้องการระลึกถึงก็ย่อมมีหวังได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกับสิ่ง
ที่มีคุณภาพท่านอื่น ๆ ถ้าเป็นเรื่องเหลวไหลพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงสอนโลกให้
ปฏิบัติบำเพ็ญตลอดมาจนถึงพวกเราได้อือเป็นคติตัวอย่างและปฏิบัติตามท่านอยู่
ทุกวันนี้ คำสั่งสอนเกี่ยวกับบุญกับคุณนั้นจึงมีหลักประกันอยู่ที่พระพุทธเจ้าผู้ทรง

ประกาศสอนธรรมเป็นผู้รู้ยิ่งเห็นจริงไม่โกหกหลอกลวง นี่เป็นจุดที่รวมหัวใจ
ประชาชนชาวพุทธเรา จึงขอเชิญท่านระลึกถึงบุญคุณท่านผู้เคยมีพระคุณต่อ
เราอย่าลืมนะ มีบิดามารดาเป็นต้น วันหนึ่งได้มาก ๆ ครังยิ่งดื่มกำไรมาก
และอบอุนใจตลอดเวลาด้วย

การอธิบายเรื่องบุตรธิดามากพอควร ท่านผู้สนใจอยากทราบคุณและ
โทษในเรื่องนี้ที่แสดงไว้ในลักษณะต่าง ๆ กันก็ควรจะทราบได้พอสมควรตามที่
อธิบายผ่านมาแล้ว จึงขอสรุปความเรื่องบุตรธิดาที่มีหลายจำพวกลงพอให้ท่าน
ผู้อ่านพิจารณาตามและนำไปสั่งสอนบุตรหลานของท่านตามที่เห็นควรทั้งนี้ คือ
บุตรธิดาจำพวก ลูก หนึ่ง อภิชาติบุตรหนึ่ง อนุชาติบุตรหนึ่ง ทั้งสามนี้เป็นบุตร
ธิดาประเภทที่ส่งเสริมทะนุบำรุงน้ำใจบิดามารดาผู้ประคับประคองเลี้ยงดูให้มี
ความอบอุ่นเบาใจ ทั้งในเวลาปรกติและเวลาเจ็บไข้ได้ทุกข์ ทั้งเวลาจวนตัวและ
วาระสุดท้ายที่จะเปลี่ยนจากความเป็นพ่อเป็นแม่กันไปสู่ภพสู่ภูมิเฝ้ากำเนิดเกิดใหม่
ตามกฎของวิบากซึ่งเป็นสมบัติของตนที่สร้างไว้ ไม่ท่วงหน้าท่วงหลัง และเป็น
บุตรธิดาที่ดำรงวงศ์สกุลตามจารีตประเพณีด้วยความสม่ำเสมอที่ควรจัดว่าเป็น
บุตรธิดาที่ดีและดีเป็นตัวอย่างต่อไป เมืองไทยเราจะเป็นเมืองที่สง่างามด้วย
ระเบียบขนบธรรมเนียมประเพณีไปตลอดกาลปาวสาน บุตรธิดาจำพวกอวชาต-
บุตรหนึ่ง บุตรคือผู้ลอก ผู้สังหารทรัพย์สมบัติของบิดามารดาจนเกลี้ยงสะอาด
เหมือนเขาล้างด้วยล้างขามหนึ่ง บุตรผู้เป็นข้าศึกคิดเล็กจากความเป็นลูกและ
เล็กจากความนับถือว่าเป็นพ่อเป็นแม่กันเมื่อบิดามารดาไม่มีสมบัติเหลือติดตัวพอ
จะได้ลอกต่อไปอีกแล้วหนึ่ง บุตรคือลากพ่อ - แม่เข้าไปห้องขังหรือตะรางด้วย
เพราะความรักสงสารเวลาตนไปเข้าห้องขังหรือติดคุกติดตะรางเพราะความชั่ว

ของตัวหนึ่ง เหล่านี้เป็นจำพวกที่ทำลายล้างผลาญพ่อ – แม่ ทั้งทางจิตใจและ
ภกทรัพย์เกียรติยศชื่อเสียงตลอดวงศ์สกุลให้ย่อยยับอับแสง และเสียเร็วเสียแรง
ที่อุตสาหะเลี้ยงดูและเสียทรัพย์สมบัติที่ตะเกียกตะกายหามาพอกพูนเลี้ยงดูเปล่า ๆ
ไม่มีประโยชน์อะไรเลย และยังทำให้บิดามารดาขาดทุนสูญเสียทรัพย์อุปถัมภ์ไปเรื่อย
แปดไม่มีขึ้นดี ไม่ควรถือเป็นเยี่ยงอย่างต่อไป จะกลายเป็นโรคเรื้อรังระบาค
และเป็นเพศฆาตสังหารวงศ์สกุลและประเทศชาติกลายเป็นประเทศเนรคุณไม่มี
บุญมีบาปติดสันดานมนุษย์สืบโลก อีกต่อไป.

ธัมมะในลิต

(คุณเอียน ธัมมัญญู แห่งจังหวัดตราด เป็นผู้รวบรวม)

ฉบับที่ ๑

วัดโพธิสมภรณ์ อุดรธานี

๕ มีนาคม ๒๔๙๕

เรื่องพระไตรลักษณ์ย่อมมีประจักษ์อยู่ทั้งภายนอกและภายในจิต แม้เราจะพิจารณาเฉพาะจิต ก็ไม่ผิดจากสัจธรรม ไตรลักษณ์เป็นสัจธรรมด้วย มีอยู่ประจำจิตเราทุกท่านด้วย ข้อสำคัญก็เพื่อให้รู้ด้วยปัญญา สังขารธรรมที่เกิด (ปรุง) ขึ้นจากจิต ย่อมมีลักษณะเป็นสาม คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อริยสัจสี่รวมลงที่จิต ชันห์ห้าเป็นอริยสัจด้วย เป็นไตรลักษณ์ด้วย ในบรรดา ชันห์ห้า ชันห์ใดถูกจืด ฟังพิจารณาชันห์นั้นให้มาก แม้เราตั้งความระวังสำรวจ อยู่เฉพาะจิต ก็ไม่ผิดจากองค์มรรค อย่างที่โยมทองแดงบอกว่าไม่ผิดนั้น อาตมา ก็เห็นด้วย ฉะนั้นขอให้พยายามเป็นลำดับ คนเราถ้ามีความสงบแล้วก็มีความสุข ถ้าไม่มีความสงบแล้วก็ไม่มีสุข ดังนั้นเราควรรหาความสุขเพื่อเรา การพิจารณา ก็เพื่อทำจิตให้สงบและเกิดปัญญาฉลาดสามารถเปลื้องตัวออกจากเครื่องผูกพัน การกำหนดเฉพาะจิตก็เพื่อความสงบของจิต เมื่อจิตสงบแล้วก็ค่อยเกิดปัญญาหา ทางแก้ตน เหมือนบุคคลมีทุนทรัพย์แล้วก็จะเหตุนำไปคิดค้าหากำไร เพื่อ เปลื้องตนออกจากความทุกข์ยากฉะนั้น เหวี่ยง.

บัว

ฉบับที่ ๒

วัดบ้านตาด อุดร

๒๕ เมษายน ๒๔๙๕

การภาวนาไปรคได้พากันบำเพ็ญประจำวัน การจะพยายามแก้ทุกข์ออก
จากใจเป็นสิ่งสำคัญมาก และพึงทราบสมุฏฐานที่เกิดของทุกข์เสียก่อน สมุฏฐาน
ของทุกข์ ท่านก็กล่าววากิเลส สมุฏฐานของกิเลสก็คือจิตอีกเหมือนกัน (เป็น
วัฏฏะวน) ดังนั้นทุกข์จึงต้องมีที่จิตเป็นสำคัญ เมื่อฝึกฝนอบรมให้กิเลสหมดไป
จากจิตแล้ว จิตจึงหาทุกข์บีบคั้นไม่ได้ แม้จะทุกข์ทางกาย ก็เป็นแต่สักว่ากิริยา
ของขันธ์ซึ่งยังอยู่จะต้องแสดงอาการตามหน้าที่ของเขา ความรู้ตามเป็นจริงของ
จิตที่ได้รู้รอบแล้วในขันธ์ทั้งหลาย ก็เป็นแต่เพียงรู้ความจริงของขันธ์อยู่เท่านั้น
หาได้ไปปรับโทษยกคุณขันธ์แต่ประการใดไม่ เมื่อจิตไม่ไปคว้าเอาทุกข์ที่เกิดขึ้น
ในขันธ์ ซึ่งเรียกว่าทุกข์เวทนาแล้ว ทุกข์ที่ปรากฏในขันธ์ก็ไม่ซึมซาบถึงจิต จิต
ก็ไม่ใช่ทุกข์เดือดร้อนไปตาม ต่างก็ทำงานแลอยู่ตามความเป็นจริงของตน ไม่
ระคนซึ่งกันและกัน เรียกว่าหมดทางน้ำไหลเข้าไหลออก ก็เลยกลายเป็นน้ำนิ่ง
น้ำใสบริสุทธิ์ไป จิตที่หมดทางไหลเข้าไหลออกของกิเลส ก็กลายเป็นจิตบริสุทธิ์
หมดความหวนไหวเช่นเดียวกับน้ำฉะนั้น

ขอได้พากันบำเพ็ญตามกำลัง ชีวิตของเราทุกๆ คนในโลกจะอยู่ก็ไม่กี่วัน
เที่ยงแท้จะแตกดับอยู่แล้ว รับผิดชอบหาคุณงามความดีในเมื่อมีชีวิตอยู่ หา
ได้มากน้อยเป็นของเรา เมื่อมีคุณงามความดีซึ่งเราได้สั่งสมไว้มากแล้ว หากว่า
เราไม่สิ้นกิเลส ยังจะกลับมาเกิดในโลกอีก ก็จะเป็นผู้ไม่ผิดหวังในสถานที่เกิด
และสิ่งที่เราต้องประสงค์ บุญเป็นเครื่องแก้ความขาดเงินบกพร่อง ความทุกข์
ทรมาน ท่านต้องแก้เราได้แน่ๆ สิ่งที่จะให้สมหวัง ก็อบุญนี้เอง ท่านผู้สมหวัง

ได้ผ่านทุกข์พ้นไปแล้ว คือพระพุทธเจ้าของเรา ท่านก็อาศัยบุญ^๕ตัวเองเป็นคุณช่วย
ท่าน ผู้ที่จะให้สมหวังในกาลข้างหน้ากับบุญ^๕ตัวเอง โปรดจำให้แม่น เพียรอย่าถอย
ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่เสียท่า ตายไปแล้วก็ไม่เสียที จงทำดีให้มาก เอิ๋ว

บว

ฉบับที่ ๓

วัดบ้านดาด อุดร

๑ มิถุนายน ๒๔๕๕

เรื่องคุณโยมจวน หากท่านอุทิศสัจพิจารณาถี่ถ้วนในกองขันธ ๕ เข้าให้
มากก็จะเห็นโทษเห็นคุณมากขึ้นทีเดียว จุดใดปมใดซึ่งเป็นเครื่องขัดข้อง ใน
เมื่อเราพิจารณาขันธ ๕ เข้าให้มากแล้วต้องเห็น จุดเห็นปม^๕นั้นแน่นอน การ
พิจารณาขันธ ๕ นี้พิสดารมาก ทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา วิชา อันเป็นเครื่องถอด
ถอนกิเลสด้วย “คำว่าจุดว่าปม” นั้น ก็คือตัวกิเลส^๕นั่นเอง เมื่อปัญญายังไม่
ละเอียดพอ ๆ กับกิเลสชนิดนี้ ก็ยังมองไม่เห็น แก้วไม่ตก ถอนไม่ขึ้น กิเลสชนิด
ที่มองไม่เห็น^๕ ก็เลยกลายเป็นภัยแก่ตนเองอีกหลายภพหลายชาติ ถ้าจะคิดไป
หน้าเดียว ไม่พิจารณาด้วยปัญญาให้ทั่วถึง ก็อาจสำคัญตนว่า เป็นอย่างนั้นอย่างนี้
ก็ได้ ซึ่งเหมือนหนทางเดินที่เราเข้าใจว่าเป็นทางเที่ยงโดยถ่ายเดียว ก็ไม่ค่อยจะ
ระวังอันตราย แต่ว่าเสียหนามหรือเศษแก้วแตก อาจแทรกอยู่ในหนทางนั้นก็ได้
ในเมื่อเดินไปไม่ระวัง ก็ทำทำให้ได้รับความเจ็บปวดเดือดร้อนแก่ตัวเอง นี่โทษ
เกิดขึ้นเพราะความตายใจเกินไป ไม่มองด้วยสายตาให้ทั่วถึง อนึ่งจิต^๕นี้เมื่ออยู่
ตามธรรมชาติของตน ก็เป็นของละเอียดอยู่แล้ว เมื่อได้รับอบรมในทางที่ถูก ยิ่ง

ละเอียกขึ้นไป ส่วนกิเลสเล้กก็ละเอียกไปตามกัน อาศัยปัญญาเท่านั้นจะแก้กิเลส
ส่วนนี้^๕ได้ ความสำคัญว่าอย่างนั้น^๕อย่างนั้น^๕อันนี้เป็นตัวสัญญา จะแก้กิเลสอย่าง
ละเอียกไม่ได้ แก้ได้แต่ส่วนหยาบเท่านั้น^๕

ดังนั้นท่านจึงสอนให้อบรมปัญญา การอบรมปัญญาก็ได้แก่การค้นคิดใน
ชั้น^๕๕ เอาชั้น^๕๕ เป็นหินลับ ปัญญา^๕ก็กล้าสามารถตัดกิเลสอย่างละเอียกได้ ก็
พ้นทุกข์ได้โดยไม่ต้องสำคัญตน เมื่อพอแก่เหตุแก่ผลแล้ว คำว่า “อมต^๕ หรือ
วิสุทธธรรม” ก็เป็น^๕ขึ้นเอง โดยไม่ต้องเสกสรรหรือสำคัญใด ๆ ใคร ๆ จะแต่ง
ผลไม่ได้ แต่งได้แต่ตัวเหตุเท่านั้น^๕

อนึ่งการพิจารณาชั้น^๕๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็คือ
การพิจารณาเรื่องความเกิดความดับของชั้น^๕๕ นั้นเอง ทั้งที่เป็นส่วนอดีตอนาคต
และปัจจุบัน มีความเกิดความดับเป็นอันเดียวกัน พิจารณาให้เห็นเป็นของไม่น่า
ไว้อใจหรือนอนใจ ซึ่งเรียกว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกันหมด ต่อจาก
นั้นก็ทวนเข้ามาพิจารณาจิต ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งอารมณ์ทั้งหลาย^๕อีก ไม่อย่างนั้นจิต
ก็จะกลายเป็นมหาโจรผู้สังสมกิเลสไว้ในตัวอีกเหมือนกัน จึงควรพิจารณาจิตผู้รู้ซึ่ง
ธรรมทั้งหลาย^๕ ให้เห็นเป็นความจริงเสมอกับธรรมทั้งหลาย^๕อีก ไม่อย่างนั้นจิตก็จะ
สำคัญว่าตนฉลาดเพราะไปรู้ธรรมทั้งหลาย เลยลืมทวนกระแสเข้ามาพิจารณาและ
รู้เท่าตัวของตัวเอง ประการหนึ่งเมื่อจิตยังเพลินไปรู้หรือตำหนิติชมธรรมส่วนอื่น
ว่าดีว่าชั่วอยู่ทราบใด ฟังทราบเกิดว่าจิตนั้นยังเป็นอวิชชาอยู่ทราบนั้น จักว่ายังไม่
ฉลาดพอ และจักว่ายังพ้นทุกข์ไม่ได้ เพราะยังหลงตัวคือจิตอยู่ การพิจารณาที่จะ
ให้รอบคอบในชั้น^๕๕ทั้งหลายทั้งที่เป็นชั้น^๕๕นอกชั้น^๕๕ใน และ จิตเรา ซึ่งนอกจากชั้น^๕๕
ทั้งสองประเภทนั้น เป็นของสำคัญไม่น้อย จิตนี้จะใช้ให้พิจารณาธรรมประเภท
ใด ทั้งใกล้ทั้งไกล ทั้งหยาบทั้งละเอียก ทั้งภายในนอกภายใน พอรู้ได้เห็นได้ไม่

ยากนัก แต่จะทวนเข้ามาพิจารณาจิตนี้สำคัญยิ่ง เมื่อกลับเข้ามาพิจารณาตรงนี้ได้แล้ว รู็ตรงนั้นแล้ว ว่าเป็นความจริงชนิดหนึ่งซึ่งต่างจากความจริงใด ๆ ทั้งหมด พร้อมทั้งความไม่ยึดมั่นถือมั่นเสมอธรรมทั้งหลายแล้ว นั้นแหละจึงจะหมดอวิชชา และอุปาทาน จะพิจารณาตนว่าหลุดพ้นหรือไม่ ก็หมดปัญหาไปในตัว

ดังนั้นท่านผู้พ้นจากความสำคัญไร ๆ แล้ว จึงเป็นเหมือนปิดปาก ไม่อยากพูดสุมสี่สุมห้า ไม่อยากอวดตัว ไม่อยากทดลอง เมื่อปรากฏเฉพาะหน้าก็ คุยไปฟังไป ไม่อาลัยในความอยากคุยอยากฟังอีก ในเมื่อรูปเสียงเป็นต้นผ่านพ้นไปแล้ว หมดคำว่าตัวดีตัวชั่ว อยู่กลาง ๆ ตามความจริง เพราะคำว่าดีหรือชั่ว เป็นเหมือนสีย้อม เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้วหมดเรื่องเสกสรรซึ่งเหมือนหน้าทาบบริสุทธิ์แท้ ไม่มีสีย้อมนั้น เหว.

บัว

ฉบับที่ ๔

วัดบ้านดาด อุดร

๒๐ ตุลาคม ๒๔๙๕

การปฏิบัติธรรมทางจิตโปรดได้ค้นคิดในชั้นนี้ ให้มาก เรื่องมรรคสมังคีหรือ อริยมรรคที่กล่าวถึงในฉบับก่อนนั้น เป็นผลของงานซึ่งตัดกิเลสขาดไปเป็นตอน ๆ ขอยกไว้ จะกล่าวถึงเรื่องงาน คือการดำเนินปฏิบัติที่เราควรหยิบยกมาปฏิบัติ ให้พอที่แก่นิสยวาสนาของเรา นิสัยของคุณไม่ใช่ นิสัยที่จะอยู่นิ่ง ๆ โดยอาการ บังคับจิตไม่ให้คิดนึก ที่ถูกควรค้นคว้าพิจารณาในชั้นนี้ภายนอกภายในด้วยปัญญา อยู่เสมอ แต่ระวังความหมายรู้ล่วงหน้าไปก่อน จะเป็นการมั่งง่ายเกินไป จะเสีย

ทางปัญญา เรื่องอารมณ์อดีตอนาคตไม่ควรโน้มน้าวมาสู่ใจที่บริสุทธิ์อยู่ในปัจจุบัน
จะทำจิตซึ่งตั้งอยู่ในปัจจุบันอันบริสุทธิ์ให้ขุ่นมัว อดีตอนาคตไม่ใช่ตัวกิเลสและ
บาปกรรม ไม่ใช่ตัวนรก สวรรค์ และนิพพาน ฯ ดวงจิตที่รู้อยู่ในปัจจุบันนี้เอง
จะเป็นดีเป็นชั่ว ในเมื่อเราปล่อยไปกว่าอารมณ์ทำให้เป็นอดีตอนาคตขึ้น ตัว
ปัจจุบันเลยหลงหลัก ที่ถูกแท้ จิตซึ่งรู้อยู่ในปัจจุบัน ไม่ได้ไปทำเสียหายชั่วร้าย
อะไรแม้แต่ทำการชำระตนอยู่ด้วยปัญญา แม้ว่าท่านพระอรียะเจ้า ในคราวท่านหลง
ท่านก็ทำบาป แต่เมื่อรู้ตัวแล้วท่านพยายามละโดยปัจจุบัน ก็หลุดพ้นได้อย่าง
ทันตา ภาวก่อนเราจะเคยทำดีทำชั่ว แต่เราจำไม่ได้ก็ไม่เคียดร่อน ตกลงคนเรา
ร่อนก็เพราะสัญญา ความจำของตนเอง หากว่าขณะใดเราลืม มิได้เอาใจใส่ที่เรา
เคยเคียดร่อน ขณะนั้นเราก็กสลายเป็นธรรมชาติของจิตไปเสีย ที่เล่ามานี้คือโทษของ
อดีต ที่เราไม่สำรวจแล้วปล่อยให้คิดตามอำเภอใจ ดังนั้น ความผิดหรือถูกมีทุก
คน แต่เวลานี้เราไม่ทำ และไม่ตั้งใจจะสั่งสมเก็บเอาไว้ เราตั้งใจจะบำเพ็ญสั่งสม
เก็บเอาไว้เฉพาะธรรมที่เป็นปัจจุบันอันสัมปยุตด้วยปัญญา เครื่องแก้ไขกิเลสและ
บาปกรรมอันเป็นทางพ้นทุกข์เท่านั้น ดังนั้น สิ่งใดที่เกิดขึ้นในจิต ซึ่งเป็นฝ่าย
นิรวรณ เราพึงทราบด้วยปัญญาทันทีว่า สิ่งนั้นคือมายาของจิตเอง ไม่ใช่บาปกรรม
มาจากอื่นที่ไหนเลย การอบรมจิตจึงต้องรู้มายาของจิต ไม่อย่างนั้นจะหลงกล
มายาของจิต หากความบริสุทธิ์ไม่ได้เลย เมื่อเรารู้มายาของจิตที่หลอกหลวงเรา
ทุกอย่างด้วยปัญญาแล้ว จิตจะไปหามายามาจากไหนอีก เหมือนเรารู้กลอุบายของ
คนที่จะมาหลอกหลวงเรา ๆ ไม่เชื่อเขาแล้ว เขาจะต้มเราได้ที่ไหน อันนั้นก็ฉนั้น
เมื่อกำลังสติปัญญารู้ทันความปรุงความคิดหรือความหมายอยู่แล้ว อาการเหล่านั้นก็
ค่อยหมดหายไปเอง จิตเมื่อได้สติกับปัญญาเป็นพี่เลี้ยง คอยสอดส่องความชั่ว
ร้ายหมายโทษ มิให้เกิดขึ้นได้ จิตก็จะนับวันผ่องใสบริสุทธิ์ไปเอง นี่แหละคุณ

ทั้งสอง อูบายเครื่องแก้ทุกข์ให้พ้นได้ในปัจจุบัน ไม่ต้องไปคำนึงคำนวณถึงอำนาจ
วาสนาที่ไหน การชำระใจให้บริสุทธิ์อยู่ทุกเมื่อด้วยสติปัญญา มิได้ขาดวันขาดคืน
ห้วงน้ำในมหาสมุทรก็นับวันจะตื้นขึ้นทุกที ความตื้นนับวันมากขึ้น ก็พ้นได้ตาม
ใจหวัง เอว โปรตได้พิจารณาด้วยปัญญา

ขอให้พากันสนใจ สมบัติใหญ่ได้แล้วก็นึกไม่รู้จักหมดสิ้น แม้แผ่นดินหนา
สองแสนสี่หมื่นโยชน์จะหมดไป สมบัติใหญ่เรายังคงที่ไม่แปรผัน เป็นของอัครรรย
เหลือโลก โชคเรามีจึงได้เกิดมาพบศาสนา มีสัทธาได้หว่านพืชอย่าให้จืดจาง
จงพยายามปล่อยวางด้วยปัญญา.

บัว

ฉบับที่ ๕

วัดบ้านตาด อุดร

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

ขอให้ตั้งใจปฏิบัติตามแนวที่ได้อธิบายให้ฟังแล้วใน จ.ม.ทุก ๆ ฉบับ อย่า
ส่งจิตใจไปอื่นนอกจากกายกับจิต ให้เกินกว่าเหตุ จะเสียเวลา ทั้งจะนำความกังวล
เดือดร้อนมาเผาผลาญเราเปล่า ๆ และขอแนะนำอีกว่า อย่าแสวงหาสันติธรรม
คือพระนิพพาน นอกไปจากกายกับจิต ปัจจุบันเป็นบ่อเกิดแห่งบุญเลบาป อดีต
อนาคตไม่ใช่บุญเลบาป และมีใช่บ่อเกิดแห่งบุญเลบาป ปัจจุบันนี้เองเป็นตัว
บุญชั่วบาป เมื่อเรารักษาจิตให้อยู่ในปัจจุบันด้วยความมีสติแล้ว ก็เลบาปธรรม
ที่ให้นั้นจะเลื่อนลอยมาครอบงำจิตให้เราได้รับความเดือดร้อนแล้ว เหตุที่เราจะ
เดือดร้อนเช่นนี้ ก็เพราะปล่อยจิตให้กว่าโน้นกว่านี้ ไม่อยู่เป็นสุข ก็คืออดีต

อนาคตซึ่งเหมือนน้ำลายถมทั้งแล้ว กว่ากลับเข้ามาใส่ปากอีก ย่อมน่าสะอิดสะเอียนต่อกลิ่นไม่น้อยเลย อารมณ์หรือสิ่งที่ชั่วอะไรก็ตามที่ผ่านพ้นไปแล้ว เราก็รู้แล้วว่าไม่ดี ยิ่งกว่ากลับคืนมาเผาจิต อันนี้ยังร้ายกว่าน้ำลายที่ถมทั้งเสียอีกเลยหาความเย็นไม่ได้เลย เราอยู่ที่กินคืออย่าหาเรื่องใส่เรา เราต้องการจะให้ไฟดับต้องใส่ฟืนออก แล้วไฟจะค่อยดับเอง จิตถ้าได้เชื้อคืออดีตอนาคต เป็นปัจจุบัน หนุนหรือส่งเสริมอยู่แล้วก็จะไปกันใหญ่เหมือนไฟได้เชื้อฉะนั้น ดังนั้นจึงควรรักษาจิต ให้มีอารมณ์ที่ดีเป็นเครื่องต้มอยู่โดยปัจจุบัน ก็นับวันจะสงบสลายคลายจากสิ่งที่เป็นข้าศึก จะเป็นแต่ความสุขทุกอิริยาบถ จึงจะสมนามว่าผู้ฉลาดทรمانจิตให้หายพยศได้

อนึ่งสัตว์พยศเขายังทรमानได้ ธรรมดาจิตเมื่อมีกิเลสก็ต้องมีพยศ เราจะหักห้ามหรือทรमानให้จิตหายพยศไม่ได้ จะเรียกว่าคนฉลาดที่ตรงไหน เมื่อเราทรमानจิตได้มากน้อย ก็ถือว่าเป็นคนฉลาดโดยลำดับ จนถึงเรียกว่าเป็นคนฉลาดได้ (ยอดนักปราชญ์) เอว์ สวัสดิ์.

บัว

ฉบับที่ ๖

วัดบ้านดาด อุดร

๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐

แม่ทองแดง เมื่อมีคนส่งเสริมมากเท่าไร ก็พึงทราบว่าจะมีคนนิทานมากเท่าเทียมกัน ดังนั้นความเคลื่อนไหวในกิริยาใด ๆ ผู้ที่ได้เห็นหรือได้ยินในกิริยานั้น ๆ จึงเก็บไว้ภายในใจ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของศาสนายังถูกโลกธรรมรุมตี แต่ก็เป็นพระพุทธเจ้าตามเดิมจนวันเข้านิพพาน เราทุกคนมีพุทธประจำตัว เมื่อ

ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว แม้โลกธรรมจะรวมหัวกันหมดทั้งโลกมาโจมตีก็คงบริสุทธิ์อยู่
ตามเดิม เพราะความบริสุทธิ์นั้นไม่ใช่โลกธรรม โลกธรรมจึงไม่สามารถแทรกซึม
หรือลบล้างความบริสุทธิ์นั้นได้ ความจริงแท้ๆ (แก่นแท้) มีอยู่กับท่านผู้ใดจะ
เป็นหญิง ชาย หรือนักบวชใด ๆ เพียงว่าผู้^๕นั้นแย้มออกมาเท่านั้น เราก็พอรู้หรือ
เข้าใจได้ เราอย่าหลงกะพ้อเห่าหอนของโลก หูตาเรามี ใจเรามี คุให้ดีฟังให้ดี
คิดให้ดี จะเห็นของดี (นักปราชญ์ภายนอกภายใน) หนีจากตาหูและใจ บัญญา
ของเราไปไม่พ้น ต้นไม้บางชนิดมีแก่นอยู่ข้างนอก เช่นต้นตาลเป็นต้น บาง
ชนิดมีแก่นอยู่ข้างใน มีไม้พยอมเป็นต้น คนเราก็นั้น^๕ ดินนอกก็มี เช่นมีแต่
กิริยามารยาทคำพูดถูกกาลละ ลำนวนโวหารไพเราะ ภายในเหมือนถ่านไฟ ดีในก็มี
เช่น... สมัยนี้^๕ดินมีน้อย ส่วนดินนอกตามสัญญาจะเหลือโลกอยู่แล้ว เราสมาคม
คบหาใคร คุให้ถึงตา ถึงหู ถึงใจ อย่าหลงตามใคร เมื่อถึงใจแล้วจับให้มั่น ใคร
จะเห่าหอนตะโกตไปอย่างไร ไม่ต้องหวั่นไหว นั้นแลท่านว่าใจนักปราชญ์

อนึ่งสมัยนี้นักวิทยาศาสตร์เจริญ สุนัขบ้าก็ซุ่มไปตาม ๆ กัน เรารีบ
เตรียมยาไว้ติดตัว ไม่อย่างนั้นจะแย่.

บัว

ฉบับที่ ๑

วัดบ้านดาด อุดร

๘ กรกฎาคม ๒๕๐๐

การเจ็บป่วยเป็นเหตุทุตประจำตัว ขออย่าได้ประมาทนอนใจ โปรด
พิจารณาตามบริเวณที่เจ็บป่วยนั้นแล ให้เห็นด้วยปัญญาประจักษ์ว่า อวัยวะ^๕
หมดนั้น เป็นของแน่เหลือเกินที่จะเป็นเครื่องทรมานเราให้ได้รับความทุกข์ และ
ไม่^๕ตั้งอยู่นาน ทงหาสาระอะไรไม่ได้ ทงจะ^๕ตั้งหน้าไปสู่ความแตกสลายโดยง่าย

เดียวเท่านั้น^๕ ต่างก็มีอยู่เป็นไปอยู่ด้วยกันอย่างนี้ทั่วโลก หน้าที่หลบภัยไม่ได้เลย
แม้พระพุทธเจ้าก็ต้องเป็นอย่างนี้ เหมือนสามัญชนธรรมดา ภัยอย่างอื่น ๆ เรา
พอหลบหลีกได้บ้าง ภัยอย่างนี้ต้องหลบหลีกด้วยปัญญา คือยังทราบตามความ
เป็นจริง พระพุทธเจ้าเป็นเข่าท่านมีयाแก้ เราทั้งหลายไม่ค่อยมีयाแก้ ต่างกันที่
ตรงนี้^๕.

บัว

ฉบับที่ ๘

วัดบ้านดาด อุดร

๒๔ สิงหาคม ๒๕๐๐

การพิจารณากาย - จิต ให้ถือว่าเป็นกิจสำคัญประจำอิริยาบถ และโปรด
ระวังอย่าปล่อยให้จิตไปสำคัญหมายรู้ไว้ก่อน จะทำความตั้งใจในปัจจุบันที่มีต่อ
กาย - จิต ให้เคลื่อนไหวไปตาม จะไม่เห็นความจริงที่มีประจำกาย - จิต พึงทำ
เหมือนเราเปิดหีบสิ่งของ ซึ่งส่งมาจากทางอื่น ที่เราไม่เคยรู้สิ่งของภายในหีบมา
ก่อน ตั้งเจตนาไว้เพื่อจะดูเฉพาะสิ่งของภายในหีบเท่านั้น จนกว่าเราเปิดออกดู
จะรู้ว่ามียะไรบ้างในหีบนั้น การพิจารณากายก็พึงตั้งเจตนาไว้ว่า กาย - จิตเรา
นี้ก็เท่ากับหีบอันหนึ่ง แล้วพึงตั้งจิตไว้เฉพาะหน้า อย่าส่งไปตามสัญญาอดีตอนาคต
กำหนดกาย - จิตไว้จำเพาะหน้า จนกว่าจะเห็นความเป็นอยู่ของอาการทั้งหลาย
ที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบัน และจะเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าจนถึงความแตกดับ พึง
พิจารณาให้เป็นปัจจุบันจริง ๆ อย่าคาดหมายไปก่อน จะกลายเป็นความสะเพร่า
ของจิตตિકสันตาน เลยจะไม่ได้อุบายอะไรจากการพิจารณากายกับจิต ทั้งจิตเอง

ก็จะไม่มีกำลังความสงบ ตลอดถึงความเยบคายคือปัญญา จะรู้หรือไม่รู้ก็ไม่ต้อง
เดือดร้อนไปก่อน การพิจารณาภายในจิต ซึ่งเป็นสถานที่เกิดปัญญาและความ
หลุดพ้นแท้ จะเป็นไปไม่ได้อย่างไรเล่า นักปราชญ์ท่านได้ชี้ชนะจากสมรภูมิตัว
แท้ (จากภายในจิต) นอกจากจิตจะไม่เอาเรื่องกาย-จิตมาเป็นอารมณ์แห่งกรรม-
ฐานเสียจริง ๆ ความรู้ในกายทุกส่วนซึ่งเกิดจากการคาดคะเน จะไม่เป็นผล
ที่พึงใจของเรา ในเมื่อเราไม่ผลัดกันความรู้ชนิดคาดไปก่อนออกให้ห่างไกล ทรง
ไว้เฉพาะความรู้ที่เกี่ยวพันกันกับกายในปัจจุบัน นั่นแลจึงจะเป็นความรู้ใหม่เกิด
ขึ้นมาแทนตัว จึงจะเป็นความรู้สามารถรักษาสัจให้เที่ยงตรงต่อธรรมทั้งหลาย ทั้ง
ที่เป็นฝ่ายดี ชั่ว และกลาง ๆ เราเริ่มพิจารณาคราวใด ก็พึงตั้งจิตไว้ทำนองนี้
อย่าปล่อยให้อารมณ์หลุดไปก่อน ส่วนผลคือความสงบสุขนั้น เป็นของเกิดเองจาก
การพิจารณาถูก เราไม่ต้องเดือดร้อนว่าจะไม่พ้นทุกข์ ทุกข์มันอยู่ที่กายจิตนี้
เท่านั้น เพราะกิเลสอยู่ที่นั่นจึงต้องพิจารณาที่นั่น เรียกว่าแก้ทุกข์หรือแก้กิเลส เรา
อย่าส่งจิตไปสวรรค์ นิพพาน นรกที่ไหน นรกคือความเดือดร้อนอันวุ่นวาย
นิพพานคือความสงบสุข เมื่อชำระใจของเราได้ดีแล้ว ด้วยสติปัญญาและความ
เพียรจริง ๆ เราจะรู้ได้ทั้งนรก ทั้งสวรรค์ และนิพพาน ฌภายในจิตของเรา
เท่านั้น หาไปรู้ที่อื่นไม่ คนทั้งหลายรู้ธรรมทั้งหลายแล้วไม่พ้นทุกข์ ทั้งกลับ
เป็นเสียนหนามยอกแทงตนและผู้อื่นเข้าด้วยซ้ำ แต่พระพุทธเจ้าแลสาวกผู้รู้ธรรม
แล้วพ้นทุกข์ไปเลยพร้อม ๆ กับความรู้ธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุไฉนระหว่างคน
ทั้งสองจำพวกนี้จึงต่างกันเล่า ก็เพราะความรู้เกิดจากปัจจุบันจิต อันกลายเป็น
ปัญญาไปในตัว กับความรู้คาดคะเน (สัญญา) มันต่างกันราวฟ้ากับแผ่นดินนั้น
เอง จึงสามารถแปรคนทั้งสองจำพวกให้ต่างกัน เหตุที่ความรู้ที่เป็นปัจจุบันจิตจะ
เกิดได้ก็ต้องพิจารณาปัจจุบันธรรม คือภายในจิตนั่นเอง เพราะกาย - จิตเป็น

สถานที่สังสมกิเลส และเป็นสถานที่ถอดถอนกิเลสแลกองค์ทั้งมวล ฉะนั้นเรา
ควรตั้งจิตไว้โดยทำนองที่ว่า ให้จิตอยู่กับกายจิตจริง ๆ จนเรียกปัจจุบันได้เต็มที่
แล้วกระแสของปัจจุบันจิตจะกระจายแสงสว่างคือปัญญาออกตามอาการของกาย
แลอาการของจิตโดยรอบคอบ จากนั้นก็จะได้เห็นทุกสิ่งทั้งที่เป็นคุณเป็นโทษ
ปรากฏด้วยปัญญาอันชอบแท้ ตลอดกลางวัน กลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน จะเรียก
ว่าพึงธรรมทุกเวลาก็ได้ ความเกิดแก่ เจ็บ ตาย เราเคยได้ยินจนชินหู แต่ยังไม่
เข้าถึงปัญญาแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ยังไม่มีการสาทิพที่จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายได้
ทั้งนี้เพราะสัญญาหมายกันไปเท่านั้น หาได้เป็นปัญญาหยั่งทราบความเกิด แก่
เจ็บ ตาย อย่างแท้จริงไม่ ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายซึ่งรู้ธรรมของพระองค์ด้วยสัญญา
จึงกลายเป็นเจ้าแห่งทุกข์ แห่งกองจักรสังสารวัฏอีกด้วย คำว่า กองจักร เป็นต้น
พึงทราบใกล้ ๆ และย่อด้วยว่า กาย-จิต และอาการของจิตนั่นเอง หมุนตัวเองให้
หลงรัก - ชังในวัฏฏแลอารมณ์ทั้งที่เป็นภายนอกและภายในอยู่ไม่มีเวลาหยุดยั้งได้
ฉะนั้น จึงควรพิจารณาทั่วกองจักรเป็นต้นนี้ ให้แยกกายด้วยปัญญาอยู่เฉพาะหน้า
นักปราชญ์ท่านไม่หนีจากกายกับจิต ถือเป็นนิमितประจักษ์ใจทุกเวลา ใช้ปัญญา
สอดส่องอยู่เสมอ จึงสามารถพ้นจากสมมุติถึงวิมุตติ คือสภาพที่หาสมมุติบัญญัติไม่
ได้แม้แต่น้อย นี่แหละเรียกว่า พ้นจากกองจักรทั่วหมุนเวียน เราพึงทราบกองจักร
หรือสังสารวัฏ ว่าอยู่ที่ไหนแน่ โดยนัยที่อธิบายมานี้ จะได้หายสงสัยกันเสียที.

บัว

ฉบับที่ ๕

วัดป่าบ้านตาด อุดร

๑๔ กันยายน ๒๕๐๐

ขอให้พร้อมกันตั้งใจบำเพ็ญอย่าทอดย เพราะเราเป็นศิษย์พระพุทธเจ้า
ด้วยกัน ความทุกข์—ลำบากเพราะการทำความดีพอดพอน ท่านที่พ้นทุกข์ไป
ได้แล้ว ท่านก็ต้องผ่านความทุกข์—ลำบากเพราะความพากเพียรเหมือนเรานี่เอง
ถ้าปลีกจากทางนั้นแล้วก็หาความพ้นทุกข์ได้ยาก นักปราชญ์ท่านเห็นงานสำคัญ
กว่าเงิน เพราะใครมีงานผู้นั้นก็มีเงิน ฉะนั้นพึงทราบว่ บุญกุศลทั้งมวลเกิดจาก
งานคือความพากเพียร ความเพียรในความดีทุกประเภท จัดว่าเป็นต้นทุนหนุนกำไร
ให้เราก้าวไปสู่ความดี นับแต่ชั้นต่ำจนกระทั่งถึงชั้นสูงสุด คือพระนิพพาน ดังนั้น
ควรยินดีในกุศลที่เราได้อุตส่าห์บำเพ็ญมาแล้วจนถึงวันนี้ และพึงพากเพียรต่อไป
เพื่อความเพิ่มพูนแห่งบารมีของเรา ให้แก่กล้าสามารถพ้นไปได้ดังใจหมาย.

บัว

ฉบับที่ ๑๐

วัดป่าบ้านตาด อุดร

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

การเร่งทางก้าวหน้าอันจะเห็นภัยของโลกทั้งมวล สังขารเรา
แก่เข้าทุกวัน เปลี่ยนไปทุกขณะลมหายใจ

ความหมายของจิตซึ่งปรุงไปก่อน เป็นอุปสรรคแก่ปัญญาซึ่งจะเกิดขึ้น
เฉพาะหน้า ปัญญาที่เกิดขึ้นจากปัจจุบันจิต เป็นปัญญาที่จะปล้องความสงสัยได้
โดยลำดับ ดังนั้นเราควรรักษาจิตให้เป็นปัจจุบัน ตั้งอยู่กับกายกับอารมณ์ที่เกิด

จากจิตโดยเฉพาะ เรื่องของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาและอสุภธรรมทั้งหลาย จะปรากฏขึ้นเองด้วยปัญญาอันละเอียดอ่อน ซึ่งอาศัยปัจจุบันจิตเป็นภาคพื้น

ความที่คาดคะเนนั้นทำได้ทุกคน เพราะไม่ใช่ของจริง ทำไป ๆ เลยเกิดตำหนิหรือขึ้นไปเสียอย่างก็อ ๆ ยกตัวอย่างคนเรียนปริยัติมาก ๆ ซึ่งไม่ใช่ปัญญาแล้วจะรู้สึกว่ามีทิฏฐิमानะมาก เพราะสำคัญว่าตนรู้มาก ใครจะสอน คนเช่นนั้นเขาไม่ฟังเสียง เพราะเขาสำคัญว่าความรู้ของเขาที่เรียนมาสูงจกต้องฟังเสียแล้ว ดังนั้นเป็นต้น

ความทำจริงมุ่งต่อความหลุดพ้นจริง ๆ แม้จะเรียนเฉพาะกรรมฐานเท่านั้น สาวกของพระพุทธเจ้าก็ปรากฏในคำราว่าหลุดพ้นได้หลายองค์ การเรียนมากเรียนน้อยอาจเป็นอุปนิสัยซึ่งเคยสั่งสมปริยัติมาแต่ชาติปางก่อนก็ได้ สรุปความแล้วเรียนมากเรียนน้อยจะต้องไหลลงรวมในข้อปฏิบัติ คือหลักจิตภาวนาทั้งนั้น ซึ่งเป็นหลักมุ่งประสงค์ของพระองค์โดยแท้ที่เดียว อนึ่งความรู้ทั้งหมดจะเป็นสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา หรือปัญญาเกิดจากการศึกษามากน้อยทั้งหลายเหล่านี้ จะต้องกลับมาพักตัวอยู่ที่ภาวนามยปัญญา อันเป็นส่วนรวมของปัญญาทั้งหลาย เหมือนแม่น้ำทั้งหลายไหลมารวมมหาสมุทรฉะนั้น ภาวนาปัญญานั้นเบื้องต้นต้องเข้าอาศัยจิตที่ตั้งมั่น (ปัจจุบันจิต) เสียก่อน เพราะปัจจุบันจิตที่ตั้งอธิบายแล้วข้างต้นย่อมเป็นภาคพื้นหรือบ่อเกิดแห่งปัญญาทุกประเภท หรือเหมือนพื้นดินเป็นที่อาศัยเกิดแห่งพืชทุกชนิดฉะนั้น ดังนั้นอุบายทั้งปวง เมื่อเราพยายามรักษาสจิตให้ตั้งอยู่เฉพาะในวงแห่งกายแลจิตแล้ว จะเกิดขึ้นเอง และจะตัดความสงสัยภายในจิตได้เป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนตลอดอวสาน จะหนีจากหลักปัจจุบันจิต ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกับกายแลจิต อันเป็นเหตุสำคัญไปไม่ได้เลย ผู้เรียนมากก็ดี ผู้เรียนน้อยก็ดี ที่จะถอดถอนความสงสัยอันมีอยู่ภายในจิต

ไม่ได้ ก็เพราะหนีจากหลักความจริง คือกายกับจิตซึ่งเป็นรากฐานของปัจจุบันจิต
นั้นเอง เมื่อบังคับจิตให้ตั้งอยู่ในรากฐานอันนั้นแล้ว เรื่องปัจจุบันจิตจะปรากฏตัว
ขึ้นเอง โดยไม่ต้องไปคว้าหาที่ไหน เมื่อปัจจุบันตั้งมั่นแล้ว ปัญญานับแต่ชั้นต่ำ
กลาง และปัญญาส่วนละเอียดสูงสุด ก็จะแตกแขนงกิ่งก้านขึ้นมาจากนั้นเป็น
ลำดับ เหมือนบุคคลก่อไฟให้ติดเชือกด้วยไฟแล้ว ควันซึ่งอาศัยไฟเป็นเหตุนั้นจะ
ตั้งขึ้นตั้งแต่ควันหยาบ ควันปานกลาง และควันที่ละเอียดสุด จากเปลวไฟนั้น
เป็นลำดับ ฉะนั้นพึงทราบเรื่องของปัญญาทุกประเภท จะต้องเกิดจากปัจจุบันจิต
เช่นเดียวกับควันไฟเกิดจากเปลวไฟนั้นเถิด ยาแก้โรคทุกประเภทจะมีแต่ตำรา
หาผู้ฉลาดปรุงยาและหาคนไข้จะมารับทานยาไม่ได้แล้ว พยานที่เราจะพึงอ้างว่า
ยาดีเพราะถูกกับโรค ก็ไม่ปรากฏแก่โลกอย่างเด่นชัด ต่อเมื่อมีผู้ฉลาดปรุงยาตาม
ตำรา พร้อมทั้งคนไข้ก็มีความพอใจรับทานยาจนหายป่วยแล้วนั้นแหละจะพึงอ้าง
ได้ว่า ยาดีแท้ เพราะอาศัยแพทย์ผู้ฉลาดและคนไข้ได้รับการรักษาจากหมอผู้ถือ
ตำรายาด้วยความรู้ความฉลาด ชื่อนั้นใด ศาสนาจะมีแต่ตำรา (คัมภีร์) หาผู้ปฏิบัติ
ตามคำสอนที่แท้จริงจนเกิดความรู้ความสามารถของตนให้พ้นจากทุกข์ไม่ได้ จะพึง
อ้างว่าศาสนาดี เพราะยังบุคคลให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ได้ดังนี้ ก็ไม่เป็นหลักฐาน
ที่จะพอฟังได้ เพราะคนทั้ง ๆ ที่เขาไม่เคยล้มรสจากการปฏิบัติเลยเขาก็พูดได้ ต่อ
เมื่อมีผู้ปฏิบัติตามคำสอนโดยถูกต้องจนเกิดผลประโยชน์เฉพาะตนเป็นลำดับแต่
ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด คือวิมุตติพระนิพพานประจักษ์ใจโดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า
“ปัจจุภวเวทิกพโพวิญญูหิ” ดังนี้ ผู้นั้นจะพึงอ้างว่า ศาสนาของพระพุทธเจ้าดี
จริง ๆ ดังนี้ได้ ชื่อนี้เป็นหลักฐานจะพึงฟังได้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์นั้น การ
อธิบายให้คุณฟังทั้งคุณนี้ ก็เพื่อให้รสของยาซึมซาบเข้าในกาย จะได้หาย
จากโรค ได้แก่ให้ศาสนาซึมซาบเข้าถึงใจ สมกับว่าใจเป็นผู้ทรงศาสนาจริง ๆ

สมัยนั้นตำราท่านกล่าวไว้มีมาก จนไม่สามารถหยิบยกเอามาเป็นหลักใจอย่างแท้จริงได้

ฉะนั้นพึงย้อนกลับเข้ามาในวงแคบของอริยสัจสี่ คือกายกัมมจิตนี้ นัยยังร้อน ๆ อุ่น ๆ อยู่ไม่เคยล้าสมัยตลอดกาล แปล همینสี่พันพระธรรมชั้นนี้ พึงทราบให้นำออกไปจากนี้ เราพื่อนำแปดหมื่นสี่พันย้อนกลับเข้ามาชักเกลายภายในใจให้จงได้ โดยที่เท่าให้จิตตั้งมั่นอยู่ภายในกายกัมมจิตให้ได้ อย่าวิตกว่าจะเสียเวลา หรือบวญการเปล่า ข้อนี้เป็นความคาดหมาย เป็นธรรมหลอกลวงกิริยาจิตที่ส่งออกนอกตัวด้วยความอยากหรือทะเยอทะยานนั้น หากเป็นธรรมเครื่องถอดถอนกิเลสแล้วไซ้ร้ คนทั้งโลกคงพ้นทุกข์ไปนานแล้ว ไม่จำเป็นต้องสอนกันเข้ามาในวงแห่งอริยสัจ คือกายกัมมจิต ก็เพราะกิริยาจิตที่ส่งเช่นนั้นเป็นการดำเนินผิดทางนั่นเอง

เอาละ ขอให้คุณพยายามตามที่แนะนำนี้ อย่าว่านวายโดยประการทั้งปวง พึงยึดหลักภายในให้ดี นิพพานหนีจากหลักภายในไปไม่พ้น จะรู้หรือไม่รู้อย่าถือเป็นประมาณ เคี้ยวจะเขี้ยวหลัก รับทานลงไปตามช่องทวารปาก ไม่ไหลลงสู่ท้องและกระจายไปเลี้ยงอวัยวะทุกส่วน มีอย่างที่ไหน

การปฏิบัติจิตเมื่อไม่ปล่อยให้หนีหลักแล้วจะไม่ยังความสงบให้เกิดเป็นลำดับ ท่านคงไม่กล่าวไว้ว่า “สวากขาโต ภควตาธัมโม” ธรรมอันพระผู้มีพระภาคกล่าวดีแล้ว สวัสดิ์.

บัว

ฉบับที่ ๑๑

วัดบ้านตาด อุดร

๑๘ มีนาคม ๒๕๐๑

ยาเป็นเครื่องเยียวรักษารัฐาทุชน^๔ซึ่งแสดงอาการแตกว่าวรั่วไหลอยู่ตลอดเวลา^๕เป็นสิ่งที่รบกวนใจให้วุ่นวายไปทั่ว ยาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อมนุษย์และสัตว์ที่จะพึงเยียวยาให้มีความสุขไปบ้างในวันหนึ่งคืนหนึ่ง ไม่เช่นนั้น^๕รัฐาทุชน^๔จะทนอยู่ไม่ได้ก็วันต้องแตก

ธรรมเป็นเครื่องเยียวยาทั้งรัฐาทุชน^๕และจิตด้วย จิตไม่มีธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกายก็กระสับกระส่าย จิตก็ยิ่งลอยลม โลกกว้างหาที่สุกมิได้ ก็ไม่มีที่ปลงกายปลงใจ ปลงลงที่ไหนถูกแต่กองเพลิง คือความทุกข์กายทรมานใจ ดังนั้นธรรมเป็นเครื่องระงับทุกข์ทางกายทางใจ จึงควรพิจารณาเป็นประจำ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือยับยั้ง^๕ของจิต แม้ถึงกาลชั้น^๕จะพึงแตกจิตก็ไม่ฟุ้งซ่าน ตับไปโดยความสงบสุข

ย้อนกลับเข้ามาดูชั้น^๕โลก จะเห็นทางสิ้นสุดโลกอันนี้แคบนิดเดียว เมื่อพิจารณาไม่รอบจะเห็นโลกอันนี้เต็มไปด้วยความสุข ความทุกข์ ความรัก ความชัง เมื่อพิจารณารอบด้วยปัญญาแล้ว จะเห็นชั้น^๕โลกอันนี้เต็มไปด้วยอริยสัจ คือธรรมตายตัวของพระอริยเจ้าทั้ง^๕นั้น และจะไม่มีทางทำหนีติชม และปรารภนาโลกอัน^๕นี้อีก ในเมื่อเห็นชัดด้วยปัญญาแล้ว โลกวิทูพึงทราบว่ารู้อย่างไรในชั้น^๕นี้เป็นสำคัญกว่าอื่น เมื่อพิจารณาไม่รอบครอบเล่า ความหลงในชั้น^๕นี้ยิ่งร้ายกว่าอะไรเสียอีก ไปรคน้อมเอานิสัยของนักปราชญ์มาประทับตัวของเรา จะได้มีความอาจหาญต่อความจริง คือทุกข์ซึ่งโลกเคยกลัว และแพ้มาแล้วอย่างหลุกหลุย อาจ

กล่าวได้ในสมัยนี้ว่า แทบจะไม่มีใครเห็นอริยสัจสี่ คือทุกข์ ฯลฯ มรรค ว่าเป็น
อริยธรรม คือธรรมอันประเสริฐ ด้วยความจริงใจแท้ ทั้งนี้เพราะไม่น้อมความ
จริงของท่านเข้ามาพิจารณาด้วยปัญญาอย่างแท้จริงนั่นเอง จึงเป็นแต่เพียงพูดกัน
ตามท่านไปเฉย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เชื่อต่อความจริงนั้น ๆ ว่าจะเป็นความจริงแก่นุชน
ผู้ปฏิบัติตามอย่างจริงใจได้

พึงทราบว่าอริยสัจสี่นี้ ไม่ใช่ธรรมเก่า และไม่ใช่ธรรมใหม่ด้วย เป็น
ปัจจุบันธรรม ใครเกิดมาต้องประสบทุกคน เว้นเสียแต่จะไม่เอาหูใส่ใจพิจารณา
เท่านั้น ไม่เคยขาคกราวชาตสมัยแต่กาลไหน ๆ มาจนถึงปัจจุบัน และยังมี
อย่างนี้ไปตลอดอนันตกาล ผู้มีปัญญาพิจารณาได้ไม่เลือกกาล และรู้เห็นได้ไม่
เลือกเวลา “อกาลโก” เราเป็นศิษย์ตถาคต อย่าสำคัญว่า ทุกข์ที่มีในกายในจิต
เป็นศัตรูคู่แ้วแก่เรา ในขณะที่เดียวกันให้พิจารณาจนเห็นทุกข์นั้น ๆ ว่าเป็นความ
จริงตามความจริงของทุกข์ที่ตั้งอยู่ นั้นแหละเราจะอยู่สบาย แม้กายจะเต็มไปด้วย
ทุกข์ แต่ใจจะเห็นไปว่า ทุกข์เป็นเครื่องลบล้างปัญญาให้คมกล้า ทั้งสามารถข้ามพ้น
ไปได้ด้วยการเห็นทุกข์ด้วย ใครยังไม่เห็นทุกข์ว่าเป็นความจริงประจักษ์ใจก่อน
ผู้นั้นจะปฎิญาณตนว่า บริสุทธ์แล้ว อย่างนี้ไม่เป็นฐานะอัน จะพึงมีได้โปรด
พิจารณาให้ดี.

บัว

ฉบับที่ ๑๒

วัดบ้านตาด อุดร

๒๖ เมษายน ๒๕๐๑

ให้พิจารณาทางจิตให้มาก การจวนตายไม่ว่าแต่คุณหรือใคร ๆ เตรียมกัน
อยู่แล้วทุกตัวสัตว์ เพราะการเตรียมเกิดได้ผ่านมาแล้วทั้งนั้น เวลานี้เป็นเวลา
เตรียมจะตายเท่านั้น ฉะนั้นรีบพิจารณาเรื่องสังขาร เขาจะทำหน้าที่ของเขาจน
ถึงจุดจบแห่งชีวิต โดยความไม่สนใจ รีบตั้งสติพิจารณาด้วยปัญญา เพียงแต่
ว่าตายจริง ๆ เท่านั้นด้วยปัญญา จิตก็จะหันเข้าสู่ความไม่วุ่นวายในสังขารแล้วตฤ
อะไรทั้งหมด กำหนดลงในความตาย อย่างอนใจ เอาละ ยุติ.

บัว

ฉบับที่ ๑๓

วัดบ้านตาด อุดร

๒๘ เมษายน ๒๕๐๑

สัตว์ทุกประเภทที่ถูกขังไว้ในกรง แม้กว้างขวางปลอดโปร่ง ก็คงจะได้
รับความครุฑสี และความทุกข์ทรมานจากกรงเป็นธรรมดา หนีไม่พ้น คนเรา
ทุกชั้นมีกรรมวิบากเป็นกรงขังอยู่ตลอดเวลา จะหนีความทุกข์อันเกิดจากกรรม
ทั้งนี้ไปไม่พ้น ต้องทนทุกข์ทรมานตามแต่จะให้ผลประการใด ด้วยความพิจารณา
ในกรรมนั้น ๆ ซึ่งปรากฏขึ้นมาไม่ช้าระยะ ไม่ควรตื่นตื่นเกินกว่าเหตุ จะเสีย
หลักธรรมประจำใจ ใครไม่หนีพ้นจากความแปรปรวนของขันธ ซึ่งมีอำนาจเหนือ

เราอยู่แล้ว เราพึ่งทราบสงครามระหว่างจิตกับขันธ กำลังแสดงความร้ายรานจะ
แตกแยกจากกันอยู่ทุกขณะ ด้วยปัญญาอันมีพระไตรลักษณ์เป็นจุดที่รวมลง จะ
เกิดความสงบและปล่อยวางความกังวลในขันธเสียได้มากน้อยตามกำลังความเพียร
โรคภายในจิตก็จะไม่พุ่งตัวขึ้นรบกวนกายให้มีกำลังกล้า ขันธก็จะพองปะทัง ๆ ไป
ได้ แม้ขันธทนไม่ไหวจะแตกไป ใจก็มีหลักยึดได้ ไม่เสียที.

บัว

ฉบับที่ ๑๔

วัดบ้านตาด อุดร

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๑

ตะวันนั้บวันก้าวขึ้นสู่ท้องฟ้า เร็วที่จะอัสตงคต คือก้าวลงสู่ความดับ
สังขารธรรมทั้งภายนอกภายในก็เช่นเดียวกัน นั้บวันจะก้าวหน้าเข้าสู่ความแตกดับ
พึงพิจารณาด้วยปัญญาให้รู้เท่าทันสังขาร เพื่อปล่อยวางไว้ตามสภาพ จะหมด
กังวลในภาระใด ๆ ประจักษ์ใจก่อนสังขารธรรมจะแตกดับล่องลับไป สิ่งใดปรากฏ
ชัดชัดในใจ สิ่งนั้นคือธรรมเครื่องสอนเรา รับผิดชอบขึ้นพิจารณาทันทีที่ปรากฏ
อย่าปล่อยไว้ให้เป็นข้าศึกแก่เรา สิ่งปรากฏเฉพาะหน้านั้นแล เรียกว่าปัจจุบัน
ความรู้สึกทั่วทันทีที่สิ่งนั้น ๆ มาปรากฏ แล้วรีบพิจารณาแก้ไขนี้ ก็เรียกว่าปัจจุบัน
ปัจจุบันแก้ปัจจุบันจึงจะเห็นความบริสุทธิ์ไปเป็นขั้น ๆ จนถึงความบริสุทธิ์อย่าง
สมบูรณ์

บัว

ฉบับที่ ๑๕

วัดบ้านตาด อุดร

๕ กันยายน ๒๕๐๑

ข้อสำคัญจะพิจารณากว้างแถมลงในไตรลักษณ์ด้วยปัญญา ปรากฏ
เป็นความสงบสุขประจำใจเราแล้วจักว่าถูก หรือมีทั้งความสงบและความฉลาด
เห็นโทษในสิ่งที่เบียดเบียนไปเป็นลำดับ ก็จักว่าถูก

แม้เจตน์โปรดเห็นปัญญาความแยกกายในขั้นและจิตเข้าอย่าลละ ความ
สงบแต่อย่างเดียวไม่เกี่ยวกับปัญญา ก็เห็นชัดต่อจุดที่มุ่งหวัง.

บัว

ฉบับที่ ๑๖

วัดบ้านตาด อุดร

๒๔ กันยายน ๒๕๐๑

การอบรมทางใจโปรดทำตามที่เคยได้อธิบายให้ฟังแล้วนั้น จะไม่ผิดทาง
เลย การภาวนา โปรดใช้ปัญญาวิจารณ์ในขั้นภายในภายนอกให้รอบคอบโดย
ความมีสติ และให้ถ้อยสติกกับปัญญาเป็นธรรมสำคัญในการแก้กิเลส ขอย้ำได้
พรวดพราก จะเสียหลักความจริงที่มีอยู่ประจำตนทุกเมื่อ กิเลสอาสวะทั้งหมด
จะนอกเหนือสติกกับปัญญาไปไม่พ้น.

บัว

๗ ตุลาคม ๒๕๐๑

พึงหยั่งอาวุธคือ ปัญญา ลงตรงที่ข้าศึกคือ กิเลสและกองทุกข์ อยู่ จึงจะได้
 ชัยชนะ กิเลสแฉกกองทุกข์ทั้งมวล ไม่มีนอกเหนือไปจากเบญจขันธ์ ฉะนั้นพึง
 ทราบว่า ข้าศึกอยู่ที่นั่น พึงตั้งสติปัญญาลงที่นั่นอย่าลืมนะ พระพุทธ ธรรม สังฆ
 หรือผู้วิเศษทั้งหลายอยู่แทรก ณ ที่นั่น (คือเบญจขันธ์) เอง เพราะอะไรเล่า? เพราะ
 จิตธรรมชาติวิเศษสิ่งสถิตอยู่ในเบญจขันธ์นั้น การพิจารณาอย่างนี้ตรงตามพุทธ-
 ประสงค์ และตรงตามความหมายของธรรมแท้ไม่ผิด อย่ากังวลในความเป็นอยู่
 หรือความจะแตกตาย นั้นเป็นอจินไตย เหนือความคาดหมาย ให้กำหนดลงที่เป็น
 ทุกข์และวุ่นวาย เพราะสิ่งนี้เองก่อให้เกิดกิเลสในจิตพุ่งขึ้น เพราะความหลงกลมารยา
 ของเขา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งสามนี้เป็นธรรมตายตัว ไม่เป็นไปตาม
 ความคาดหมายหรือปรุงแต่งของใครทั้งนั้น ฉะนั้นจงหยั่งสติปัญญาลงให้เป็น
 ธรรมตายตัวโดยชัดเจน จึงจะเป็นจิตที่ตายตัวไม่หลอกตน และจะหายกังวลในขันธ์
 ซึ่งจะเป็นไปในหน้าที่แต่ละขันธ์ เรื่องกลัวแลกังวลในขันธ์จะแตกดับก็คือก่อไฟเผา
 ตัวและจิตให้กิเลสพุ่งและลุกลามนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ขันธ์ต้องแตกแน่ ให้พิจารณา
 ขันธ์ทั่วที่จะต้องแตกแน่ให้ชัดด้วยปัญญา เมื่อชัดแล้วความรู้ที่แท้จริงนี้ไม่แตก
 ตามขันธ์ ฉะนั้นท่านผู้รู้ขันธ์ชัดเจนจึงไม่เดือดร้อนเพราะขันธ์จะตั้งอยู่ หรือขันธ์
 จะแตกไปเมื่อไร นี่คือหลักการพิจารณาที่แท้จริง และความรู้ที่แท้จริงต้องเป็น
 อย่างนี้ อย่าให้ส่ายสั่วไปในทางอดีตอนาคต ปัจจุบันเป็นกฎความจริง ที่จะ
 รอดอนกิเลสโดยสิ้นเชิง นอกนั้นคือเรื่องกงจักรหมุนรอบตัวเอง พึงทราบไว้
 อย่างนี้ตลอดกาลด้วย.

ฉบับที่ ๑๘

วัดบ้านดาด อุดร

๕ มกราคม ๒๕๐๒

เรื่องการพิจารณาทางใจของแม่เจต ซึ่งออกคันกึกบ้าง พักสงบบ้าง และพิจารณาอาการของจิตบ้าง ประสานกันไปนั้นเป็นการชอบแล้ว ไม่ต้องมีการแก้ไขอะไรอีกแล้ว นอกจากว่าเวลาจิตพิจารณาเกินขอบเขต ไม่ค่อยหยุดยั้ง ก็พยายามให้จิตพักสงบเสียบ้างเพื่อเป็นกำลังในการคิดค้นต่อไป อาการของจิตซึ่งเกิด ๆ กับ ๆ เป็นสิ่งสำคัญจะต้องพิจารณาให้รอบคอบถี่ถ้วน.

บัว

ฉบับที่ ๑๙

วัดบ้านดาด อุดร

๒๖ มกราคม ๒๕๐๒

อาการบว่วของอาตมามีกำเริบบ้าง หายบ้าง อย่าวิตกไปมากนัก เรื่องของขันธต้องเป็นอย่างนั้นทุกขันธ และเป็นทั่วโลกไม่ลำเอียง หากว่าทุกข์หายไปจากโลก อริยสัจที่พระองค์ตรัสไว้ก็คงไม่ครบ ศาสนธรรมก็ไม่สมบูรณ์ เท่าที่ศาสนาธรรมมีสมบูรณ์อยู่ ก็เพราะอริยสัจมีสมบูรณ์ ฉะนั้นทุกข์จึงจัดว่าเป็นศาสนาเอก แทนพระพุทธเจ้าซึ่งปรินิพพานแล้ว อาตมาเองไม่เสียใจในการที่ทุกข์จะเกิดขึ้นกำเริบรุนแรง หรือทุกข์จะหายไปจากขันธ แม้ทุกข์จะหายไปก็หายไปเพื่อเกิดขึ้นอีกเท่านั้น ไม่เพื่ออันใดทางสิ้น トラบเท่าขันธแตกดับ ทุกข์จึงจะดับโดยสิ้นเชิง

คุณโยมมารดาและคุณแม่แก้วคิดถึงคุณทั้งสองมาก   นับว่าคุณทั้งสองมี
วาสนามาก ฉะนั้นจงภาวนาในวาสนาของตน เหว.

บัว

ฉบับที่ ๒๐

วัดบ้านตาด อุดร

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

การพิจารณาอย่างว่านั่นถูกต้องแล้ว ความมีสติประจำจะพิจารณาอาการ
ใดก็ชื่อว่าถูกต้อง เว้นเสียแต่ไม่มีสติ สติเป็นธรรมจำเป็นยิ่งนัก อย่าปล่อยวาง
อย่าวิตกว่าเราจะไม่ดี ขอให้มีความสติปัญญาพิจารณาใจขณะที่เคลื่อนไหว อะไรผ่านจิต
ขอให้ผ่านสติ ปัญญา วิจาร์ณไปพร้อม ๆ กันนี้แล บ่อเกิดแห่งความดี ๆ ไม่อยู่
ในที่ไหน ๆ อย่าคาดคะเนไปจะเสียหลักของนักปฏิบัติ อาตมาเป็นห่วงคุณทั้ง
สองมาก เพราะถือว่าเป็นอาจารย์ผู้ฝึกสอน แต่อย่าลืมอาจารย์เอกคือสติ ปัญญา ซึ่ง
มีอยู่กับตัวทุกเมื่อ สติปัญญานี้เองจะเป็นคู่เป็นคู่ตายของเราแท้ ๆ บาปความ
ชั่วลามกไม่มาจากไหน ไม่ต้องพรันพรึงหวนไหวต่อภายนอก แต่พึงทราบว่ามีจิต
เป็นเครื่องหลอกในเวลาที่เราไร้สติปัญญา ฉะนั้นจงจับอาวุธคือสติปัญญาไว้กำกับ
ตัวจะร่วมเย็นตลอดกาล จิตดวงเดียวเท่านั้นที่พึงกำหนดให้รอบคอบในตัวเอง
อย่าตื่นเงาของตัว คืออาการของจิต เหว.

บัว

ฉบับที่ ๒๑

วัดบ้านตาด อุดร

๑๑ เมษายน ๒๕๐๒

การพิจารณาทั้งสองด้านเป็นการถูกต้องดีแล้ว ที่เห็นชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง เป็นเพราะสติแลโอกาสของความเพียรที่สะดวกบ้างไม่สะดวกบ้าง แต่ไม่ต้องห่วงไหวตามอาการที่ชัดบ้างไม่ชัดบ้าง พึงทำความเข้าใจว่า สัจจะมียู่ในกายในจิตอย่างไม่มีปิดบังตลอดกาล ความรู้ชนิดหนึ่งซึ่งคงที่ และรับรู้ให้ว่าขณะนั้นเห็นชัด ขณะนั้นเห็นไม่ชัด ความรู้นั้นเองเป็นความรู้ที่จะทรงอริยสัจไว้ได้ตลอดกาล ความรู้นอกนั้นเป็นความรู้ที่ตงชนและคับไปตามอาการที่เกิดขึ้น ไม่สามารถจะทรงอริยสัจจะไว้ได้ ใครหลงตามผู้นั้นจะเดือดร้อนตลอดกาล

ฉะนั้น พึงกำหนดให้รู้ตามเพลงของเขา อย่าหลงตาม ไฟกับน้ำมีประโยชน์เสมอกัน ขาธาตุทั้งสองนี้โลกก็แตกตงอยู่ไม่ได้ ทุกข์สมุทัยก็เช่นกัน นักปราชญ์ไม่ขาดสูญจากโลก เพราะทุกข์สมุทัยเป็นเครื่องหนุน ฉะนั้น ทุกข์สมุทัยจึงควรเป็นเวทีของนักปฏิบัติไม่เลือกหน้า เราผู้หนึ่งเป็นนักปฏิบัติ ต้องยกทุกข์สมุทัยขึ้นเป็นหินลับ ยกบัญญัติขึ้นเป็นมิก - ลับหินให้คมกล้า ผ่าฟันข้าศึกซึ่งเกิดขึ้นกับตน อย่าเห็นทุกข์สมุทัยเป็นคนละคนนอกจากตนไป และอย่าเห็นนิโรธมรรค เป็นมิตรสหายมาจากต่างแดน พึงทราบว่าอริยสัจทั้งสี่เป็นลวดลายของจิตดวงเดียวของคน ๆ เดียวเท่านั้น

ที่ถูกแท้ไม่ได้เอาความที่เห็นชัดและไม่ชัดในขั้นที่ ๕ แต่เอาที่เห็นชัดด้วยปัญญา เพราะพ้นจากทุกข์ด้วยปัญญาที่เห็นชัดในไตรลักษณ์ อันเกี่ยวกับการพิจารณาขั้นที่ ๖

บัว

ฉบับที่ ๒๒

วัดบ้านดาด อุดร

๑๘ เมษายน ๒๕๐๒

ธรรมไม่เป็นของลับแก่ผู้สนใจจริง ต้องประจักษ์ใจแน่ และเป็นธรรมชาติ
มีอยู่ทุกกาล ผู้ที่ยังไม่เห็นไม่รู้ก็อย่าเสียใจ ให้ดำเนินไปตามความสามารถ การ
คันคืดอย่าให้เพลินเกินขอบเขต ให้มีเวลาพักจิตตามที่สอนไว้ ธรรมคู่แข่งขัน
เพราะการคันคืด (ปัญญา) กับการพักสงบ (สมาธิ) เป็นธรรมอาศัยกัน มีความ
จำเป็นเท่าเทียมกัน ให้ดำเนินตามที่แนะนำนี้ ใจจะดำเนินไปด้วยความราบรื่น
ปราศจากอุปสรรค การบวชหรือไม่บวชนั้น ยังไม่เป็นปัญหาที่ควรคิดให้เกิดกังวล
การแก้อกิเลสทุกประเภทเป็นปัญหาสำคัญยิ่งกว่าอื่น ความบริสุทธิ์ไม่ใช่เพชฌฆาต
อย่ากลัวขั้นธจะแตกเพราะความบริสุทธิ์ทำลาย ให้เห็นในใจเราแจ้งประจักษ์ดีกว่า
เชื่อข่าว แม้แต่อาหารในถ้วยชามยังมีกระดูกและก้างแฝงอยู่ เรื่องข่าวก็เช่นกัน
ย่อมมีสิ่งเคลือบแฝง โปรดอย่ากังวลในสิ่งที่ไม่ควรกังวล สรุปความการพิจารณา
ฟังคันคืดให้เห็นชั้นจิตโดยรอบคอบ กิเลสอยู่ที่นั่นเอง สันติธรรมก็อยู่ในที่แห่ง
เดียวกัน หมคกิเลสก็เห็นสันติธรรมโดยสมบูรณ์ เรื่องเหล่านี้ครูอาจารย์ของเรา
ท่านผ่านมามากแล้ว ต้องลงเอยกันที่รู้เท่าจิตดวงเดียว ฉะนั้น เราพยายามให้
เป็นอย่างท่านให้จงได้ จะเป็นศิษย์มีครูแท้ร้อยเปอร์เซ็นต์.

บัว

๔ กรกฎาคม ๒๕๐๒

การดำเนินจิตสำหรับแม่เจตนัน ไม่มีอะไรกว้างขวาง นอกจากจะพิจารณา
 ชนกับผู้รู้ให้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญา ความรู้ ความหลง ความฉลาด ความโง่
 ความเศร้าหมอง ความผ่องใส ทั้งนี้ จะรวมห้วงก้นอยู่ในจิตผู้รู้หนึ่งแห่งเดียว จง
 กำหนดพิจารณาหรือทำลายจิตผู้รู้ให้แตกกระจายไปด้วยปัญญา อย่าสงวนหรือ
 สำคัญว่าเป็นของจริง แล้วถ่อมมันไว้จะเป็นภัยแก่ตนไม่รู้หาย จงทำความระวัง อย่า
 หลงตามหรือยึดถือสิ่งที่กล่าวมานี้ เพราะอาการทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากผู้รู้ กิเลสผู้รู้
 นี้คือสิ่งหลอกลวงให้คนโง่หลงนั่นเอง เราจึงรู้เท่าสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญา ขอย้ำอีก
 ว่า อย่าเกรงกลัวว่าความรู้จะสูญหายไป ในเวลาผู้รู้ซึ่งเป็นตัวผสมกับยาพิษได้ถูก
 ทำลายด้วยปัญญา ผู้รู้นั้นเองเป็นเหตุทำความเกิดแก่เจ็บตายของสัตว์ให้เป็น
 ไปไม่มีวันสิ้นสุด ฉะนั้น จงทำลายผู้รู้ให้แตกทำลายไปโดยสิ้นเชิง อย่ายึดถือเอา
 ไว้แม้แต่น้อย ผู้รู้แลอาการของผู้รู้ทั้งหมด มีความเศร้าหมองผ่องใสเป็นต้น เป็น
 กองทัพแนวหน้าของอวิชชาร้อยเปอร์เซ็นต์ ให้พยายามพิจารณาเพื่อรู้เท่าและ
 ปล่อยวางโดยถ่ายเดียว ส่วนผู้รู้ที่จะเป็นองค์สันติ (พระนิพพาน) แท้ ไม่ใช่ผู้รู้
 อันขวางหน้าเราอยู่นี้ ผู้รู้ที่เป็นสันติแท้ไม่มีอาการใด ๆ แทรกแม้แต่น้อย และก็
 ไม่ใช่ผู้รู้ที่ผสมนี้ด้วย ไม่ใช่ผู้รู้ที่จะแยกตัวออกจากสิ่งผสมนี้ด้วย ผู้รู้ที่ผสมนี้จะ
 ต้องสลายตัวไปพร้อม ๆ กับสิ่งผสมในขณะที่ปัญญาของเราครอบงำนั่นเอง ส่วน
 ผู้รู้ที่เป็นองค์สันติแท้ เราจะรู้ประจักษ์ขึ้นกับเราในขณะที่ผู้รู้กับสิ่งผสมถูกทำลาย
 ลงด้วยปัญญาญาณ จะหมดปัญหาใด ๆ ในขณะนั้น ฉะนั้น จำให้ดี ที่ความหมาย
 แห่งธรรมที่แสดงมานี้ให้แตก สมบัติคือสันติธรรม (พระนิพพาน) จะเป็นของ
 เราแท้ หนีไปไม่พ้น

สรุปความ การพิจารณาให้ลงในไตรลักษณ์ มีอนัตตาเป็นภาชนะอันสุดท้าย จงพิจารณาทั้งลง ปล่อยลง ในภาชนะนั้น เอว

คุณเอียน อาตมาก็เป็นห่วงมาก ฉะนั้น จงพยายามปล่อยอดีตอนาคต และเจตสิกกรรมอันชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน แล้วลุกลามไปสู่อดีตอนาคต อันเป็นตัวเพชฌฆาตคอยสังหารความสงบของเรา ปัจจุบันเท่านั้นเป็นตัวมิตร มิตรที่ดีจะเป็นอดีตอนาคตก็เป็นมิตร (มิตรหมายถึงเจตสิกที่เป็นกุศล) ถ้าเป็นเพชฌฆาตแล้วไม่ว่าอดีตอนาคต แม้แต่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็เป็นเพชฌฆาต เพราะสามารถทำลายความสงบของเราได้ เราต้องการความสงบสุข จงพยายามสนใจในอารมณ์ที่เป็นกุศล อย่ากังวลเที่ยวก่อไฟขึ้นเผาตัวเอง ไฟโดยเฉพาะไฟ (อดีตอนาคต) ถึงคนทั้งหลายคิดว่าเราทำชั่วไว้ในอดีต และเราจะไปเสวยทุกข์ในอนาคต อย่างนี้เรียกว่าจิตส่งไปทางอดีตอนาคต สิ่งทั้งนี้เราเคยผิด เราต้องแก้ โดยปัจจุบัน ถ้าปัจจุบันแก้ไม่ได้ ใคร ๆ ในโลกแม้พระพุทธเจ้าก็ทรงบริสุทธิ์ไม่ได้ และจะวางโอวาทแก้สัตว์ทั้งหลายเพื่อแก้ความผิดซึ่งตนทำมา ก็ไม่ได้ แต่ที่ความผิดของผู้หลงก็ยังมีอยู่ในโลก ธรรมจึงยังมีอยู่ในโลก เพื่อแก้ความผิดที่ตนทำ ฉะนั้น เรามีความผิดทุกคน จงพยายามแก้ความผิดของตนตามโอวาทของพระองค์ทรงสอนไว้ จะได้พ้นจากภัยไปโดยลำดับ อย่าสงสัย นี่เป็นเครื่องชำระสิ่งสกปรก ธรรมเป็นธรรมชาติล้างความชั่วซึ่งเกิดขึ้นจากกายวาจาใจ เอว

บัว

ฉบับที่ ๒๔

วัดบ้านตาด อุดร

๒๑ ก.ค. ๐๒

เรื่องขันธทั้งโลกมีเตรียมตั้งขึ้น ตั้งอยู่แล้วเตรียมแตกดับไปเท่านั้น ไม่ว่า
ขันธใด ๆ บรรดาที่มีในสัตว์และสังขาร เราเคยได้เห็นได้ยินจนชินตา ชินหู ชินใจ
ในความตั้งขึ้น แยกไป ของขันธเหล่านั้นทั่วแผ่นดิน เฉพาะอย่างยิ่งในโรงฆ่าสัตว์
ในครัวไฟ เตาไฟ ซึ่งมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งออกไปจากตัวเรา เราพึ่งน้อมความ
เป็นอย่างนั้นของมนุษย์และสัตว์ เข้ามาเป็นเครื่องพราสอนตนเราว่า จะต้องเป็น
เช่นเดียวกับสิ่งที่ผ่านความรู้สึกเรามาแน่ ๆ สิ่งที่เคยเสมอกันทั้งโลกคือ ความเกิด
ความตายไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าใคร กระนั้นเต็มเท่านั้น เราอย่าหวั่นไหวต่อทุกข์ที่
เกิดขึ้นในกาย จงตั้งสติปัญญาไว้เฉพาะหน้า ตรงที่ทุกข์เกิดขึ้น อย่าหมายใจว่าทุกข์
ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเป็นศัตรูเรา พึงทำความเข้าใจว่า ทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นคือของจริง
ประกาศตน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทั้ง
หมดนั้นมีอยู่ในตัวเรา เป็นของจริงเสมอกัน ฉะนั้น จงทำให้กล้าหาญและเด็ด
เดี่ยวต่อทุกข์ที่เกิดขึ้น จงพราสอนตนว่า เราเท่านั้นที่จะรู้สาเหตุของทุกข์ที่จรมาร
เกิดขึ้นหมดทั้งมวลของทุกข์ และจะสามารถบังคับจิตให้ตั้งอยู่โดยเที่ยงธรรม ไม่
เอนเอียงไปตามทุกข์ที่ประกาศตัว ขันธที่เกิดขึ้นกับเรา ฉะนั้น ทุกข์จึงเกิดขึ้นกับ
เรา เราเท่านั้นเป็นนักต่อสู้เพื่อความเที่ยงธรรมเฉพาะตน ไม่มีใครช่วยได้ ทุกข์
จะดับหรือไม่ดับ ขึ้นอยู่กับปัญญาพิจารณาตามเป็นจริง ไม่ขึ้นอยู่กับความหวั่นไหว
หรือความอยากให้หาย ฉะนั้น ไม่ควรตั้งสมรรถมทั้งสองประเภทนี้ให้เกิดขึ้นภายในใจ
จะเป็นภัยแก่เราเปล่า ๆ พึงพราสอนตนว่า คนและสัตว์ทั้งโลกก่อนจะ
ตาย ต้องเผชิญทุกข์และทนทุกข์ด้วยกันทุกราย ไม่ใช่จะประสบทุกข์ทนทุกข์เฉพาะ

เราคนเดียว ทุกข์เกิดขึ้นทุกข์ต้องดับไป ใจไม่เกิดขึ้นจึงไม่ดับตามทุกข์ ฉะนั้น
เมื่อใจเป็นอมตะไม่ตาย จึงไม่ควรห่วงไหวไปตามทุกข์ ซึ่งเป็นตัวเกิดตัวดับ (ไม่
ใช่อันเดียวกัน)

กายคน - สัตว์อื่น ๆ แยก กายเราแยก กายเราแยกส่วนใจเราแยก ไม่ควร
เป็นทุกข์เดือดร้อนไปตามทุกข์ซึ่งเท่ากับฟองน้ำแตกไปเท่านั้น ทุกข์เป็นสิ่งที่เกิด
ดับ ใจเป็นธรรมแท่งหนึ่งจากทุกข์ แต่ไม่เกิดไม่ดับเหมือนทุกข์ จึงไม่ควรไหว
ตามทุกข์ซึ่งเกิด ๆ ดับ ๆ เมื่อใจเป็นธรรมแท่งหนึ่งแล้ว เราก็มีอำนาจและหน้าที่
ที่จะต้องพิจารณาทุกข์ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องข้องเกี่ยวกับทุกข์แต่อย่างใด จง
พิจารณาว่าทุกข์เกิดจากอะไร ใครเป็นผู้ใส่นามว่าทุกข์ อวัยวะทั้งหมดไม่ใช่ทุกข์
หากอวัยวะทั้งหมดเป็นทุกข์ คนสัตว์ตายแล้วนำไปเผาไฟฝังดิน เขาไม่เห็นบ่น
ว่าทุกข์ ทุกข์ปรากฏอยู่กับคน สัตว์ที่ยังเป็นอยู่ อะไรทำให้เป็นอยู่ คือใจ ใจหลง
ทุกข์ใจจึงเดือดร้อน ใจรู้ทุกข์แล้วก็เห็นทุกข์เป็นของจริง แม้ทุกข์จะเกิดขึ้นใน
กายหรือจะดับไป ใจก็ไม่ตื่นเต้นห่วงไหว นี่แหละจึงจะหมดกังวล โปรดพิจารณา
อย่างนี้ โรคของคุณเกี่ยวกับความแก่ชรา เยี่ยวยาก ปวดเยี่ยวยากกันไปทั้ง
ภายนอกภายในใจ แม้ตายอย่าให้ขาดทุน คนทั้งโลกไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่ากัน คือ
ความตาย ตายเหมือนกันหมด เอว.

บัว

ฉบับที่ ๒๕

วัดบ้านตาด อุดร

๑ เมษายน ๒๕๐๒

เรื่องจิตใจแม่เจตพิงคำนึงไปด้วยความมึนวิจาร์ณ สิ่งใดปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า พึงกำหนดให้รู้เหตุผล อย่าด่วนถือเอา จะเป็นดี-ชั่ว เศร้าหมอง ผ่องใส ไต ๆ พึงกำหนดให้รู้แจ้งเพื่อปล่อยวางเสียสิ้น ไม่ใช่เป็นของควรถือเอา ข้อควรระวังคือสุขกับ ผ่องใส เป็นสิ่งจะควรติดโดยแท้ ในขณะที่เดียวกัน สองสิ่งนี้ ถ้าเราติด จะเป็นมารแก่เราเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ฉะนั้น เพื่อความรอบคอบด้วยปัญญา จงพิจารณาให้เห็นว่า สิ่งทีปรากฏกับจิตทั้งหมด จงเห็นว่าตกอยู่ในไตรลักษณ์^๕ สิ้นไม่ควรรถือเอาเด็ดขาด เมื่อเรารู้เท่าหมดแล้ว ธรรมที่ไม่มีปัญหาว่าเกิดดับ จะเป็นของเรากลอตอนันตกาล จงจำให้ถึ.

บัว

ฉบับที่ ๒๖

วัดบ้านตาด อุดร

๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๒

การพิจารณาของแม่เจตนับว่าถูกต้องถึ ขอให้ยึดหลักว่า “ขั้นกับจิต เป็นสิ่งที่เราจะพิจารณาไม่ขาดระยะ และเป็นสิ่งสำคัญกว่าอื่นหมด” เรื่องจิตจะบริสุทธิ์หรือละเอียดขึ้นไปอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับจิตทำงานการกันคิดให้รู้ตามเป็นจริงในขั้น^๕ทั้งหลาย หน้าที่ของขั้นที่เขทำงานอยู่ประจำอิริยาบถ ก็คือความต้ง^๕ขึ้นแลดับไปเท่านั้น ยกสังขารขั้นเป็นตัวอย่าง คือสังขารจะคิดขึ้นปรุงขึ้น ทาง

คิดก็ตาม ทางชวักก็ตาม คิดเรื่องอดีตก็ตาม อนาคตกก็ตาม จะต้องกลับไปในขณะที่
ทุกประเภทที่คิดขึ้นปรุงขึ้น ขอแต่เราจงจับหลักของสังขารไว้ด้วยดี ยกสติปัญญา
เข้าใกล้ชิดต่อความเกิดความดับของสังขารทุกเวลา แม้เวทนา สัญญาเป็นต้น ก็
ไปรคพิจารณาทำนองเดียวกัน จะต้องทำหน้าที่เกิดดับเช่นเดียวกัน อย่าทำความ
คาดหมายว่ากลัวลำบากหรือรำคาญ หรือละเอียดบริสุทธิ์ไปก่อนความเป็นเองของ
จิต สุขทุกข์ เศร้าหมอง ผ่องใส เป็นต้น ที่เกิดขึ้น ให้ถือว่าเป็นธรรมเครื่อง
เตือนสติปัญญา อย่าถือว่าเป็นของเอาหรือของทิ้ง ให้ถือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องรู้เท่า
เสมอกันหมด อย่าแสดงความดีใจเสียใจไปตามสิ่งที่ปรากฏขึ้นแลดับไป ผิดหลัก
ของผู้จะยกตนให้พ้นความลำเอียงในสภาวะธรรมไม่ว่าประเภทใด ๆ ทั้งหมด พึง
ทราบว่ขันธทั้งหมดที่มีอยู่ในตัวเรา ไม่ใช่เป็นของขว้างทิ้ง หรือจะถือเอา แต่
เป็นของจะรู้เท่าด้วยปัญญา แล้วต่างฝ่ายต่างก็อยู่ตามความเป็นจริงของตน ๆ ไม่
สับสนกัน จึงจะไม่มีเรื่องยุ่งเกิดขึ้น เมื่อไม่มีเรื่องก็ไม่มีคดีเกี่ยวข้อง พอที่จะหา
ทนายและผู้พิพากษามาช่วยเบิกความและตัดสิน

อนึ่งแม้จิตคือผู้รู้ เมื่อถึงขั้นรู้เฉพาะจิต ไม่เกี่ยวกับอารมณ์ใด ๆ แล้ว ก็
พึงพิจารณาเฉพาะจิตด้วยปัญญาเช่นเดียวกับการพิจารณาขันธทั้งหลาย ไม่เช่น
นั้นจะทำความพอใจในผู้รู้ ก็จะติดผู้รู้เข้าอีก ยังจะเป็นผู้รู้ที่เต็มไปด้วยความหลง
ข้อสำคัญเราอย่ากลัวผู้รู้จะฉิบหายไปจากตัวเราในขณะที่เราจะพิจารณา หรือ กลั่น
กรองผู้รู้ ให้ทำความเข้าใจว่า สิ่งทั้งหมด ทั้งนอกกายนอกใจ ทั้งในกายในใจ ทั้ง
ใจ สิ่งใดจะเคลื่อนไหวไปอย่างไร จะแตกจะดับก็ขอให้เราเห็นชัดด้วยปัญญาญาณ
ว่าสิ่งนั้น ๆ แตกดับไป เราอย่ามีส่วนเกี่ยวข้องว่า เราจะถูกทำลายหรือแตกดับ
ไปตามสิ่งนั้น ๆ ธรรมชาติใดที่จะเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐ ธรรมชาตินั้นจะ
ปรากฏชัดขึ้นกับเราทันที และธรรมชาตินั้นนั้นไม่อยู่ในกรอบของความเกิดขึ้น

ແຕ່ແຕກຕັ້ງສູງໄປຕາມໂຄງ ໆ ດ້ວຍ ນັ້ນແລະເອີ້ນວ່າຮຽມຕົວເອກ ຄືພຸດທະຮຽມ
ພຸດທະຮຽມຄືຜູ້ທີ່ບໍລິສຸດ (ພຣະພຸດທະເຈົ້າແລະສາວທັງຫຼາຍທ່ານໄດ້ຮຽມຕົວນີ້ ຈຶ່ງ
ເປັນຜູ້ປະເສີຍສຸດຂອງໂຕຣາຟ ໂລກທັງສາມໄດ້ກາບໄຫ້ ກໍກາບໄຫ້ຮຽມຕົວນີ້
ເອງ ຫາໄດ້ນອກເໜືອໄປຈາກຕົວເຈົ້າທ່ານທີ່ໃໝ່ໄດ້)

ຈະນັ້ນ ຈຶ່ງພາຍາມຕາມທີ່ອີບາຍມານີ້ ສົມບັດຄືຮຽມຕົວເອກ ຈະກາຍເປັນ
ຂອງເຈົ້າໃນວັນນຶ່ງແນ່ ເພາະສົມຍັນຫາກຜູ້ຈະທຳຕົນເພື່ອຮຽມຕົວເອກນີ້ ຫາຍາກ
ຫຼາຍ ແລະຈະຫາກູ້ອາຈານຜູ້ທີ່ຈະມາຊ່າງເພື່ອຮຽມຕົວເອກໄດ້ໂດຍຖືກຕ້ອງ ແກ້ນັ້ນ
ຄືກັບແລະນັກປະຕິບັດຜູ້ມຸ່ງໄວ້ຢູ່ແລ້ວເຕັມໃຈ ກໍຫາຍາກເຊັ່ນເດີມ ເພາະຈະນັ້ນ

໑. ຮຽມຕົວເອກ

໒. ຜູ້ມຸ່ງໄວ້ຮຽມຕົວເອກ

໓. ຜູ້ຊ່າງເພື່ອຮຽມຕົວເອກໂດຍຖືກຕ້ອງ

ທັງສາມຊັ້ນເປັນຂອງຫາຍາກນີ້ ແຕ່ບໍ່ຍາກໄປທຸກຮາຍ ໄດ້ງ່າຍຈົນເກີນໄປດັ່ງກັບບໍ່
ເປັນຂອງແປດ ຮຽມສາດທັງສາມນີ້ ທີ່ວ່າຫາຍາກ ຄວນຈະໄດ້ເປັນຂອງສະດວກສຳລັບ
ເຈົ້າ ເພາະເຂົ້າໃຈວ່າເຈົ້າເປັນຄົນ ໆ ນຶ່ງທີ່ໄດ້ມີວາສນາບາຣມີ ມາປະພຸດທິຕົນເພື່ອ
ຮຽມອັນເອກກະພົນພຸດທະບຣິຫັ ເພື່ອເປັນສຸກທີ່ດີຂອງພຣະພຸດທະເຈົ້າ ເອົາ

ອາຕມາເປັນຫຼັກຖານທັງສອງມາ ການບໍ່ວຽກຢູ່ກ່າວວ່າ ເຂົາຈະມາເດືອນເຮືອ
ນັ້ນສິນ ຕໍ່ໄປເຂົາຈະມາທວງນັ້ນສິນກໍລັບຄືນ ຈຶ່ງຮັບຕັ້ງເນື້ອຕັ້ງຕົວດ້ວຍອຸປະຖຳພິ.

ບໍ່

ฉบับที่ ๒๗

วัดบ้านตาด อุดร

๗ ธันวาคม ๒๕๐๒

อาการของจิตทุกอาการที่เกิดขึ้นต้องดับและแปรปรวน อย่าตื่นเงาของ
จิตตัวเองจะเตือนครั้น ความรู้ที่ผิดและไม่ว่าเป็นทางที่ถูกต้องแล้ว ความ
เสื่อมความเจริญเป็นอาการของโลก ให้รู้เท่าผู้รู้เสื่อมหรือเจริญ นี่แหละเป็น
ธรรมที่คงที่ ความรับรู้ทุกขณะนี้เป็นธรรมยั่งยืน เราเป็นนักปฏิบัติอย่าหลง
ตามอาการของความเสื่อมความเจริญ จงรู้ตามอาการจึงจัดว่าเป็นผู้ฉลาดในธรรม
ดวงไฟยังมี ดอกแสงคว้นไฟต้องแสงความเกิดความดับจากดวงไฟเป็นธรรมคา
จิตยังมี อาการเกิด ๆ ดับ ๆ ซึ่งเกิดจากดวงจิตต้องมีเช่นเดียวกัน ข้อสำคัญอย่า
หลงตาม เสื่อมจึงตามรู้ เจริญจึงตามรู้ ผิดหรือไม่ว่าผิดจึงตามรู้ทุกอาการ จึง
จัดว่านักกันคว้า ความรู้เท่าในอาการเกิด ๆ ดับ ๆ ของสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญาเสมอ
ไป นั่นแลจัดว่าเป็นผู้จะรู้เท่าทันโลก และเวียนโลกจบ จึงจะพบของจริง กะพ
ต้องหุ้มห่อแก่นไม้ไว้ฉันทิ กะพธรรมก็หุ้มห่อปกปิดแก่นธรรมไว้ฉันทิ อาการ
เกิด ๆ ดับ ๆ ที่ชั่ว เสื่อมเจริญ ผิดไม่ผิด เหล่านี้จึงทราบว่าเป็นกะพธรรม
ปกปิดแก่นธรรมคือของจริงไว้ ใครหลงตามชื่อว่าเอากะพธรรม จะนำความ
เสื่อมความเจริญเป็นต้น มาผันดวงใจให้ตนจะตามดูโลกและรู้โลกของตนไม่
จบ จะพบแต่ของปลอม อาการที่ปรากฏขึ้นมาจากจิต จะที่ชั่ว สุขทุกข์ เสื่อมเจริญ
ผิดไม่ผิด เสร้าหมองผ่องใส นี่เป็นเครื่องเตือนสติปัญญา จงตามรู้ทุกอาการ
อย่าควั่นถือเอา การเดินทางต้องมีสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตลอดทางจนถึงที่
อยู่ ฉันทิ การเดินธรรม (คือการดำเนินทางจิต) ต้องประสบอาการต่าง ๆ มีที่
ชั่ว เป็นต้น ซึ่งจะเกิดจากจิตเช่นเดียวกัน จนถึงจุดจบของสมมติ จึงจะไม่ประสบ

อาการเช่นนั้นอีก ฉะนั้น การเดินทางอย่าถือความร้อนหนาว ความสูงต่ำในระยะทาง มาเป็นอุปสรรค จงมุ่งความถึงที่ประสงค์เป็นสำคัญ การดำเนินทางใจ อย่าถืออาการที่ชั่ว เป็นต้น ที่เกิดจากใจ มาเป็นอุปสรรค จงตั้งใจพิจารณาสิ่งที่มาสัมผัสด้วยปัญญาตลอดไป จนถึงจุดจบของสิ่งที่มาสัมผัส อย่าหวั่นไหวตามอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะใจ จะเป็นนักรบต้องประสบกับข้าศึก คืออารมณ์ จงสู้รบด้วยปัญญา จนเห็นความจริงของอารมณ์นั้น ๆ ครูเอกของเราก่อนหน้านี้จะปรากฏเป็นองค์ศาสดาของเรา ต้องผ่านข้าศึกเช่นเดียวกับเรา แม้อาจารย์ของเราจะนำธรรมมาสอนเราได้ ต้องขุดกันขึ้นมาจากอุปสรรค คือสิ่งกระทบ เช่นเดียวกับเรา ฉะนั้น จงต่อสู้จนสุดฝีมือ จะสมชื่อว่าเราเป็นศิษย์มีครูแท้

ข้าศึกของเราทุกวันที่เป็นไปอยู่ ไม่มีวันสงบศึกกันได้ ก็เนื่องจากเราเป็นศึกกับตัวเราเอง คือถ้าใจสงบลงไม่ได้ ศิวกัยยังสงบไม่ได้ แท้จริงบาปมารเป็นต้น ไม่มีตั้งกายแนวรบรอบกับเราอยู่สถานที่ใด ๆ แต่ใจดวงเดียวเท่านั้น ตั้งตัวเป็นเจ้าบาปเจ้ามารประหัตประหารกับเรา ถ้าเราเข้าใจว่าบาปมารคอยเราอยู่ภายนอก ไม่ย้อนกลับความรู้เข้ามาดูจิตผู้เป็นตัวมารแท้ ข้าศึกของเราจะหาวันสงบไม่ได้ จงทราบว่าเป็นเรื่องทุกข์ ที่เป็นไปในกายแลจิตของเราตลอดเวลา ถ้าเรามองข้ามทุกข์ก่อนหน้านี้ไป อริยสัจคือของจริงอันประเสริฐ ก็เป็นอันว่าเรามองข้ามไปเช่นเดียวกัน อริยสัจมีอยู่กับเราตลอดเวลา จงตั้งปัญญาให้เห็นตามความจริงของอริยสัจที่มีอยู่ พระพุทธเจ้าถึงนิพพานเพราะพิจารณาอริยสัจ เห็นอริยสัจ อย่าส่งใจไปหาบาปบุญนอกจากกายใจ จะผิดหลักผิดทาง อดีตอนาคตจงเห็นเป็นไฟ อย่าส่งใจไปเกาะเกี่ยว ปัจจุบันคือความเพียร มีสติจำเพาะหน้า พิจารณาไตรลักษณ์อันมีอยู่กับตนนี้แล เป็นธรรมแผดเผาบาปมารได้แท้ จงตั้งจิตลงตรงนี้ ฉะนั้น จงพากันตั้งใจ คุณทั้งสองมีวาสนาบารมีอันได้สร้างไว้มากแล้ว อย่าเสียใจ ไม่เสียทีเลย จงเร่งเข้า.

บัว

ฉบับที่ ๒๘

วัดบ้านตาต

๑๖ มีนาคม ๒๕๐๓

การอบรมจิต จงใช้ปัญญาพิจารณากว้างๆ ในอาการของธรรมทุกแง่ (อาการของจิต) ซึ่งเกิดขึ้นจากจิต ความสัมผัสรับรู้ในขณะที่อารมณ์มากระทบจิต ไม่ให้พลังเผละและนอนใจในอารมณ์ นั้นแลเรียกว่าความเพียร คือชั่ว สุขทุกข์ เศร้าหมองผ่องใส จงตามรู้ด้วยปัญญา แล้วปล่อยวางไว้ตามสภาพ ไม่ยึดถือและสำคัญว่าเป็นตน สิ่งใดปรากฏขึ้นจงกำหนดรู้ อย่าถือเอาแม้แต่อย่างเดียว รู้ชั่ว ปล่อยชั่ว กลับมาหลงก็ถือสิ่งที่คิดว่าตนเป็นของตน นี่ก็ชื่อว่าหลง จงระงับการมีสติ หรือเผละสติในขณะ ๆ นั้น ๆ อย่าตามกังวล เป็นความผิดทั้งนั้น จงกำหนด เฉพาะหน้า พิจารณาเฉพาะหน้า

กายมีอยู่ จิตมีอยู่ ชื่อว่าธรรมมีอยู่ อย่าหลงธรรมว่ามีนอกไปจากกายกับ จิต ไตรลักษณ์หรือสติปัญญาก็ต้องมีอยู่ในสถานที่แห่งเดียวกัน จงพิจารณาในจุด ที่บอกนั้น แม้ที่สุดทำผู้รู้หรือสติให้รู้อยู่ในวงกายตลอด โดยไม่เจาะจงในกายส่วน หนึ่งส่วนใดก็ถูก ข้อสำคัญให้จิตตั้งอยู่ในกาย อย่าใช้ความอยากเลยเหตุผลที่ตน กำลังทำอยู่ก็แล้วกัน การทำถูกจุดผลจะค่อยเกิดเองไม่มีใครแต่งหรือบังคับ อย่า ส่งจิตไปตามอคติที่ล่วงแล้ว ไม่มีประโยชน์แม้แต่น้อย.

บัว

ฉบับที่ ๒๕

วัดบ้านดาด อุดร

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๐๓

ใจเป็นสมบัติอันล้ำค่าในโลก ไม่มีสมบัติใด ๆ จะเทียมถึง สมบัติมากนัก
ในโลกชื่อว่า เป็นบริวารของใจ ฉะนั้น จงพากันอบรมใจให้ได้รับความสงบเป็นลำดับ
อย่าเห็นภัยอื่นนอกจากใจ ขณะเดียวกันอย่าเห็นคุณในสิ่งอื่นนอกไปจากใจ ใจ
เท่านั้นเป็นบ่อคุณ บ่อโทษ และบ่อบุญ - บาป ใจนั้นยังมีผู้เหนืออำนาจอีก คือ
สติปัญญา สติปัญญานั้นแล จะเป็นเครื่องบังคับใจให้คลายจากชั่วเป็นดี แต่เมื่อใจ
บริสุทธิ์เต็มที่แล้ว เป็นสติปัญญาสำเร็จขึ้นในตัวเอง ฉะนั้น ท่านผู้บริสุทธิ์แล้ว
สติปัญญาและความบริสุทธิ์ จึงกลายเป็นอันเดียวกันโดยธรรมชาติ ปราศจากคำ
ว่า “มรรค” (เช่นมรรค ๘ ไม่ใช่ธรรมชาตินี้) เพราะธรรมชาติอยู่นอกเหนือ
มรรคแลผลซึ่งเป็นธรรมคู่กัน ฯ ชันธฺไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อาการของ
จิตทุกอาการพึงทราบว่าเป็นไตรลักษณ์เช่นว่านี้ อย่าหลงในอาการของจิตที่แสดง
ออกทุกขณะ ผู้รู้ซึ่งเป็นที่ตั้งชนแห่งชันธฺ นนํก็คือตัวอวิชชาแท้ อย่าหลงยึดถือ
เพราะผู้รู้^{๒๒๖}นั้นเป็นอมตํของพระนิพพาน ไม่ใช่จอมตํของพระนิพพาน ฯ โดยมากมาหลง
กันที่ตรงผู้รู้^{๒๒๖}ของอวิชชา^{๒๒๖}นั้น ฉะนั้น เมื่อจิตเราได้ชำระเข้าถึงจุดผู้รู้^{๒๒๖}นั้น (คือ
รังอวิชชา) จงทำลายอย่าให้เหลืออยู่เลย เมื่อผู้รู้^{๒๒๖}ถูกทำลายลงไปแล้ว จึงจะเห็น
ผู้รู้^{๒๒๖}ที่เป็นอมตํของพระนิพพาน ฯ ประจักษ์ขึ้นในขณะนั้นนั่นเอง ฉะนั้น จงสนใจ
จริงหรือเท็จจะเห็นขึ้นจากใจผู้ปฏิบัติโดยแท้ (ของจริงอยู่ใต้ของเทียม) ผู้รู้^{๒๒๖}ปกปิด
ผู้รู้^{๒๒๖} จงทราบโดยนัยนี้ เราต้องการเห็นผู้รู้^{๒๒๖}จริง จงทำลายผู้รู้^{๒๒๖}ปลอมให้สิ้นไป ใจจะ
เป็นอมตํขึ้นในขณะนั้น ฯ อนึ่งความเกิดความดับของชันธฺไม่มีสิ้นสุด จงตาม
เข้าไปให้ถึงฐานที่เกิดดับของชันธฺ ฐานอันนั้นเองท่านเรียกว่าอวิชชา เอละจง
พยายามเต็มความสามารถ.

บัว

ฉบับที่ ๓๐

วัดบ้านตาต

สิงหาคม ๒๕๐๓

การภาวนาเพื่อส่งเสริมผู้รู้ให้เด่นชัดขึ้นก็มี การภาวนาเพื่อทำลายผู้รู้ก็มี
เป็นไปตามขั้นของจิต ขั้นต้นต้องอบรมส่งเสริมผู้รู้ให้เด่นชัด จนปรากฏเป็นจุด
ของความสงบ เราวิคน้ำให้แห้งเท่าไร ยิ่งเห็นตัวปลาในน้ำชัด การพิจารณาอาการ
ของกายจะน้อยหรือมากอาการก็ตาม พิจารณาขยันเท่าไร ยิ่งจะเห็นความสงบของ
ใจชัดเช่นเดียวกับเห็นตัวปลาที่วิคน้ำแห้งแล้วฉะนั้น กายเป็นของสำคัญสำหรับ
จิตที่ยังเกี่ยวข้องกับกาย ส่วนจิตที่เห็นแจ้งในกายจนปล่อยวางได้แล้ว กายไม่เป็น
สำคัญ เป็นคนละชั้น ฉะนั้น การทำลายผู้รู้จึงอยู่ในชั้นละเอียดของจิต จะนิ่งอยู่
ในที่เดียว แต่จิตได้ก้าวเข้ามาอยู่ในความละเอียด ที่ควรจะละกิเลสได้หมด ก็ควร
ทำลายผู้รู้ได้เช่นกัน ข้อสำคัญอยู่ที่จิตละเอียด เช่นสาวกของพระพุทธเจ้านั่งฟัง
เทศน์อยู่ต่อพระพักตร์ของพระองค์ก็ละกิเลสได้หมด การละกิเลสได้หมดก็แสดง
ว่า รู้เท่าจิตหรือทำลายจิตในขณะนั้น ๆ เอง ถ้าไม่รู้เท่าจิตหรือทำลายจิต ก็ติด
หรือหลงจิตไปไม่รอดเช่นเดียวกัน

กายทุกส่วนเปรียบเหมือนน้ำ ปลาในน้ำเปรียบเหมือนจิตที่สิงอยู่ในกาย
จงพิจารณากายให้มาก จะเห็นความสงบโดยไม่ต้องสงสัย.

บัว

ฉบับที่ ๓๑

วัดบ้านตาด อุดร

๑๗ กันยายน ๒๕๐๓

การภาวนาของคุณเอียน โปรดทำไปตามสภาพของคนแก่ ให้จิตท่องเที่ยวอยู่ในขันธ จะมีกำลังใจดีกว่าเที่ยวที่อื่น ซึ่งเคยคิดเคยเที่ยวมานานแล้ว ถือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์เครื่องเล่นของจิตเสมอไป เรื่องแก่เจ็บตายไม่มีใครเป็นอาจารย์สอนเขาให้อยู่ในอำนาจได้ เรื่องของขันธก็คือเรื่องของไตรลักษณ์ และเรื่องแก่เจ็บตายนั่นเอง ใคร ๆ ต้องเป็นอย่างนั้น หนีไม่พ้น จงพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของเขา.

บัว

ฉบับที่ ๓๒

วัดบ้านตาด อุดร

๒๕ กันยายน ๒๕๐๓

การภาวนาเพื่อความรู้ความฉลาด จงค้นลงที่เบญจขันธ บ่อกิเลสตัณหา อยู่ที่ขันธ แตนพันทุกข์ก็อยู่ที่ขันธ จะกำหนดทุกข์ก็ดี อนิจจังก็ดี อนัตตาก็ดี ลักษณะใดก็ตาม จงกำหนดให้เห็นประจักษ์ใจจริง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ที่ขันธทั้งนั้น ความทุกข์ทุกตลอดอวยะและตลอดกาล ไม่เที่ยงและอนัตตาก็เช่นเดียวกัน ประภาสอยู่ที่ขันธตลอดเวลาไม่มีว่างเว้น เห็นความจริงจากขันธแล้ว หายเพลिनหาย โศก กิเลสไม่กว้าง ไม่แคบ ไม่มาก ไม่น้อย มีขนาดเท่าตัวหรือเท่าเบญจขันธเท่านั้น สันติธรรมคือพระนิพพาน ๗ ก็เช่นเดียวกัน บุญญารอบขันธแล้วก็เท่ากับ

รอบโลก รอบธรรม หยั่งถึงโลกถึงธรรม ธรรมกับโลกไม่ลึกไม่ตื้นไปจากชั้น จง
กำหนดลงที่ชั้นนี้ ความหนาบางของกิเลสเป็นข้อที่เราตั้งให้เขาต่างหาก ความ
จริงกิเลสกับนิพพานคือใจดวงเดียวกัน จะหนาหรือบางก็ใจผู้รู้ดวงเดียวกัน
นั้น ไม่มีใครเป็นกิเลสแลนิพพาน อย่าร้อนใจไปอื่น ผิดทางพ้นทุกข์.

บัว

ฉบับที่ ๓๓

วัดบ้านดาด

๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓

ใน จ.ม. อาตมา บอกเรื่องกำหนดจิตโดยเฉพาะบ้าง พิจารณาบ้าง
ไม่ได้สอนให้เป็นการขัดแย้ง สำหรับผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นผิด สอนเฉพาะกาลที่จะ
ควรกำหนดเฉพาะจิต หรือสอนเพื่อพิจารณาชั้นในกาลที่จะควรพิจารณา เพื่อ
พอดีและราบรื่นในการดำเนินจิตเท่านั้น ไม่เช่นนั้นผู้ปฏิบัติจะดำเนินทางจิตไม่
พอดีเท่าที่ควร แล้วจะติดอยู่ในวิธีใดวิธีหนึ่ง ก็จะเอาตัวไม่รอด การกำหนด
เฉพาะจิต กับการพิจารณาชั้นในกาลเป็นเวลา นั้น เป็นทางตรงและราบรื่นแท้
อย่าสงสัย . อาหารเครื่องรับประทานมีทั้งหวานทั้งเค็ม ต่างก็เป็นอาหารด้วยกัน
แต่ผู้รับประทานก็ยังเลือกกาลให้พอเหมาะกับหวานกับคาวนั้น ๆ ฉะนั้น การ
พิจารณาชั้นในกับการกำหนดเฉพาะจิต ก็เป็นอริยสัจอันเดียวกัน แต่พึงเลือกทำ
ตามกาลนั้นเหมือนกัน ปัจจุบันธรรมเป็นเครื่องตัดความสงสัย จงกำหนดลง
ในกายในจิต ซึ่งเป็นเรือน อริยสัจ จะเป็นตัวปัจจุบันตลอดกาล อย่าวุ่นวายไป
อดีตอนาคต ไม่ใช่ทาง แม้เจตนาผู้หนึ่งที่มีความเป็นไปในจิตต่างกัน จึงต้องสอน

ต่างกัน ขอให้ผู้ฟังกำหนดให้เหมาะกับจริตของตน ๆ ความเกิด ๆ คับ ๆ ไม่
ใช้สิ่งจะควรถือเอา จงกำหนดให้รู้ กว้างแถมไม่ต้องหมายไป มีเรื่องอยู่ที่ไหน
จงกำหนดลงที่นั่น ค่อยแรง หนักเบา ตามแต่เหตุการณ์จะมาสัมผัสหรือเกิดขึ้น
จงพิจารณาด้วยปัญญา สันไม่สัน หมกไม่หมก มีจิตดวงเดียวเป็นผู้จะตัดสินด้วย
ปัญญา ปัจจุบันธรรมเป็นสิ่งสำคัญกว่าสิ่งใดทั้งหมด เอว.

บัว

ฉบับที่ ๓๔

วัดป่าบ้านดาด อุดร

๑๒ มกราคม ๒๕๐๔

แม่เจตอย่าหลงเพลงของจิตที่แสดงขึ้น ค่อยบ้างแรงบ้าง อาการใดปรากฏ
ขึ้นจงกำหนดให้รู้ เรื่องปรากฏขึ้นทั้งหมดเป็นสภาวะธรรม ผู้รู้จงอย่าเพลาตัวไป
ตามอาการนั้น ๆ ช้าหรือเร็วอย่าไปหมาย ความหมายว่าช้าหรือเร็วเป็นเรื่อง
สมุทัย คือเครื่องหลอก ไม่มีช้าหรือเร็วไปไหนหรอก มีแต่ปรากฏขึ้นที่จิตดับไปที่
จิตรู้อยู่ที่จิตเท่านั้น จงกำหนดอยู่ที่จิต ให้รู้ทั้งอารมณ์เกิดจากจิต และให้รู้ทั้งจิต
มีเท่านั้น เมื่อยังบกพร่องหรือสมบูรณ์ จิตจะเป็นผู้ตัดสินขึ้นเอง

คุณเอียนก็เช่นกัน อย่าส่ายแสหาเรื่องไม่มี อดีตอนาคตปรากฏขึ้นจากจิต
ซึ่งเป็นตัวปัจจุบันนี้เอง ตัวปัจจุบันคือจิตไม่เอนเอียงแล้วไม่มีอะไรเอนเอียงใน
โลก จงกำหนดลงที่กายที่จิต สันติธรรมอยู่ที่นี้ ไม่อยู่ในอดีตอนาคต จงกำหนด
ลงปัจจุบัน คือกายกับจิตทุกเวลาที่ประกอบความเพียร เอว.

บัว

ฉบับที่ ๓๕

วัดบ้านตาด อุดร

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔

อริยสัจประกาศอยู่ในกายในใจตลอดเวลา จงตามพิจารณาให้เห็นจริง
อริยสัจสี่ไม่ได้เดินทางมาจากไหน เกิดอยู่กับกายกับใจเราเท่านั้น ฉะนั้น จึงไม่ควร
พิจารณาตามค้นหาอริยสัจในที่อื่น ๆ ให้มากไปกว่าการพิจารณากายกับใจ ซึ่งเป็น
เรือนอริยสัจแท้ การเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงแห่งอาการที่ชั่ว ซึ่งเกิดกับใจ จง
กำหนดรู้ด้วยปัญญา อย่าแสวงหาอริยสัจและศีลสมาธิปัญญา ไม่ใช่ธรรมนอกไป
จากกายกับใจ ซึ่งพอที่จะแสวงหาทางใดทางหนึ่ง อวิชชาและวิชชาเกิดจากใจ
ดวงเดียวเท่านั้น จงกันดูให้เห็นชัดในอาการของกายและใจ ซึ่งเป็นบ่อทั้งวิชชา
และอวิชชา จงอย่าวิตกพิจารณาไปกับความเจริญและความเสื่อมแห่งอาการของจิต
มันเคลื่อนไหวอย่างไรจงตามรู้ให้หมด รู้หมดแล้วไม่มีอะไรมาแสดงตนเป็นผู้เจริญ
และผู้เสื่อมต่อไป เหตุที่สิ่งเหล่านี้จะปรากฏดี ๆ ชั่ว ๆ เนื่องจากเราตื่นเงาของ
ตัวเอง (อาการของจิตนั่นเอง) หรือปัญญายังไม่รอบคอบพอ สิ่งเหล่านี้จึงแสดง
ตนเป็นเจ้ามาได้ สรุพอริยสัจสี่ - ศีล สมาธิ ปัญญา คือใจดวงเดียวเท่านั้น จง
กำหนดให้รู้ด้วยปัญญา จะหมดปัญหาในสิ่งทั้งปวง.

บัว

ฉบับที่ ๓๖

วัดบ้านตาด อุดร

เมษายน ๒๕๐๔

จงดูความเคลื่อนไหวของใจที่แสดงการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา อาการ
ของใจมันเกิดไปถึงไหน และดับไปถึงไหน มันเกิดที่ไหนมันก็ดับลงที่นั่นเอง จง
พิจารณาให้ชิตต่อความเกิด - ดับของใจ ความเกิดกับความดับที่ปรากฏขึ้นจากใจ
ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ควรถือเอา จงฆ่าแม่คือใจให้ตาย ลูกคืออาการก็จะหมดปัญหาทันที
แม้จะปรากฏเกิด ๆ ดับ ๆ ก็ไม่เป็นปัญหา และไม่มีพิษสงอะไรต่อไปอีก อาการ
ของใจจึงจะกลายเป็นขันธ์ล้วน ๆ ไม่มีกิเลสเจือปน จะหมดกังวลใด ๆ ลงทันที.

บัว

ฉบับที่ ๓๗

วัดบ้านตาด อุดร

๑๗ กรกฎาคม ๐๔

จงพากันตั้งใจภาวนาอย่าได้ขาดวันชาติขึ้น เราทุกรูปทุกนาม ไม่ว่าหนุ่ม
หรือแก่ เดินใกล้ความตายด้วยกันทุกคน ไม่มีใครจะเดินห่างไกลไปจากความตาย
ได้แม้แต่คนเดียว จิตดวงพยศของเราทุกท่าน^๕เอง เป็นดวงจิตที่จะรับเคราะห์
กรรมแห่งความพยศของตน ไม่มีสิ่งใดจะมารับภาระแทนได้ ฉะนั้น จงพยายาม
ตัดแปลงใจดวงนี้^๕ ให้เห็นโทษแห่งความพยศของตน จะเป็นสุขแก่ใจเอง ความ
พยศเป็นวิญญู^๕ของจิต ไม่มีสิ้นสุดลงได้ เอวัง.

บัว

ฉบับที่ ๓๘

วัดบ้านตาด อุดร

๗ สิงหาคม ๐๔

การพิจารณามีนัยต่างกัน ไครถนั้โดยวิธีใดในวงแห่งกาย จงพิจารณาตามความถนัดของตน ไม่เป็นข้าศึกต่อผลรายได้ อันจะเกิดขึ้นจากการพิจารณา กาย จะเป็นกายนอกภายในไม่ผิด เพราะการพิจารณากายใดก็เพื่อความถอดถอน ความกังวลจากกายหรือความยึดมั่น อันเป็นกิเลสประเภทหนึ่งจากความถือกายด้วย กัน จงบังคับลงที่จุดเป้าหมายคือกาย ไม่เป็นความเสียหายแต่อย่างใด เรื่องไตรลักษณ์จะเป็นสิ่งรู้ขึ้นจากการพิจารณากาย หนีไปไม่พ้น ความสงสัยเป็นภัยต่อการดำเนิน นักปราชญ์ทั้งหลายถือกายเป็นสนามรบ จบสิ้นกันลงที่กายกับจิต.

บัว

ฉบับที่ ๓๙

วัดบ้านตาด อุดร

๖ กันยายน ๐๔

การภาวนาจะดีหรือไม่ดี ละเอียดยหรือไม่ละเอียดย จงถือเป็นกิจจำเป็นประจำอิริยาบถและประจำวัน เราเป็นศิษย์พระตถาคต บุກหน้าเรื่อยไป ไม่ต้องถอยหลัง ความตายไม่เคยไว้หน้าคนและถอยหลังให้ผู้ใดได้เขายะเย้าเขา จงตั้งหน้ารับความตายด้วยความเพียรของเรา จะมีชัยชนะไปเป็นลำดับ ทางอื่นไม่มีท่าจะสู้ความตายได้ ไครก็ไครเถอะ ถ้าเว้นความดีแล้ว ต้องหมอบราบต่อเขาแน่

โลกเราทุกท่านได้เคยผ่านมาแล้ว ความสุขทุกข์ในทางโลกใครโกหกกันไม่ได้ เพราะใครก็มีเครื่องรับ (อายตนะ) เหมือนกัน และสุขทุกข์จะต้องผ่านอายตนะด้วยกัน รู้ด้วยกัน เห็นสุขทุกข์ด้วยกัน ที่สุดของสุขทุกข์ก็แก่ตายเท่านั้น ไม่มีใครสามารถเลยไปได้ ถ้าผู้มีบุญอันได้สร้างไว้แล้ว ผู้นั้นแลจะมีโอกาส ได้เห็นสุขแลทุกข์เยี่ยมกว่าโลกเขาเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป จนสามารถข้ามแดนแห่งทุกข์ถึงบรมสุข คือพระนิพพานได้แน่ ฉะนั้น ท่านศีลภาวนา จึงเป็นทางข้ามแดนแห่งทุกข์ได้โดยสวัสดิ์ ขอให้พากันอุตสาหะพยายามตามรอยพระพุทธเจ้าเสด็จไป จะเห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ในวันหนึ่งแน่ เอว.

บัว

ฉบับที่ ๔๐

วัดบ้านดาด อุดร

๗ ตุลาคม ๒๕๐๔

เวทนาก็เป็นธรรมเทศนาเครื่องเตือนเราอย่างเอกเหมือนกัน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นสติปัฏฐาน ทางพ้นทุกข์โดยตรงไม่อ้อมค้อม เวทนาเกิดจากจิตอาศัยกายตั้งอยู่ จงถือเวทนาเป็นเป้าหมายของการตั้งสติดีมาก โปรดพากันรีบเร่งอย่างอนาใจ สุข ทุกข์ อุเบกขา ปราภวัชฌน์สัมผัสใจ เหมือนรูปเสียงเป็นต้น มาสัมผัสตาหูเป็นต้น แล้วก็ดับไปเช่นเดียวกัน จิตของเราถ้าไม่ทันเงาของตัวเอง มันก็ตกเท่านั้น ชันธทงหาพึงทราบว่าเป็นเงาของจิต จงพิจารณาให้รอบคอบ อย่าหลงจิตใจเสียใจไปตามสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกายหรือจากใจ ความฉลาดพิจารณาขั้น

ใครไม่ได้ไปหามาจากที่ไหน ย่อมเกิดขึ้นที่ใจของเราทั้งนั้น จงหาอุบายคิดกันขึ้น
มา เป็นปัญญาสอนตนเอง ความฉลาดเท่านั้น จะสามารถแก้ความโง่เขลาได้
นอกจากความฉลาดแล้ว ไม่มีทางจะเอาตัวรอดได้ ฉะนั้น จงพากันสนใจในปัญญา.

บัว

ฉบับที่ ๔๑

วัดเทพศิรินทร์ ฯ

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕

จงพากันตั้งใจบำเพ็ญความดี เพื่อเตรียมตัวทั้งอยู่และไป โดยไม่ประมาท
นอนใจ เรื่องทุกข์นี้ใครอยู่ที่ไหน ก็ต้องพบเช่นกัน เพราะทุกข์มีอยู่ในตัวของ
เราทุกคน อย่างกลัวทุกข์ที่ติดอยู่กับตัว จงพิจารณาให้รู้เท่าด้วยปัญญา จึงจะอยู่
เป็นสุข.

บัว

นางวารีกก็ขอได้บำเพ็ญตนเสมอ อย่าหาอุปสรรคมาเป็นเครื่องกีดขวาง
ตนเองจนไม่มีเวลาทำความดี ความตายและความทุกข์ ใครจะร้องขอหรือ
ผ่อนผันเข้าไม่ได้ทั้งนั้น ผู้ฉลาดต้องพยายามแก้อุปสรรคออกจากตนเสมอ และ
ไม่แสหาอุปสรรคไปใส่ตนจนถึงกับนอนจมอยู่ในอุปสรรคตลอดเวลา ถอนตัวไม่ขึ้น
จงใส่ใจต่อตนเองในทางความดี โลกนี้จึงทราบว่าเป็นโลกาวินาศ ไม่มีใครจะเป็นตัว
ของตัวอยู่ได้ตลอดกาล กายนี้ต้องแตกวินาศไปวันหนึ่งแน่.

บัว

ฉบับที่ ๔๒

วัดบ้านตาด อุดร

๓๐ มีนาคม ๒๕๐๕

ให้พากันตั้งใจบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ตลอดไป ความตายมองดูเรา
อยู่ตลอดเวลา ถึงคราวแล้วเขาไม่เลือกว่า คนบุญคนบาป มัดตัวไปด้วยกันทั้งนั้น.

บัว

ฉบับที่ ๔๓

วัดบ้านตาด อุดร

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕

การภาวนาเป็นกิจจำเป็นยิ่งกว่ากิจใด ๆ ทั้งสิ้น จงสนใจ ความตายจำเป็น
ฉันใด การเตรียมตัวเตรียมใจก็จำเป็นฉันนั้น แม้เจตน์โปรกภาวนาจนถึงวัน
สุดท้ายเช่นเดียวกัน.

บัว

ฉบับที่ ๔๔

วัดบวร กรุงเทพฯ ๗

๒๐ มิถุนายน ๒๕๐๕

ความทุกข์ทุกประเภทที่แสดงขึ้นในกายในใจ จงทราบว่ามันคือตัวแทน
ของพระพุทธเจ้า โปรดพิจารณาให้ดี.

บัว

ฉบับที่ ๔๕

วัดบวร ๗ พระนคร

๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๕

ทะเลทุกข์เต็มอยู่ในเบญจขันธ์ของเรา ไม่มีอันบกพร่อง เต็มอยู่ด้วยทุกข์ ตลอดกาล ทุกข์จึงกำหนดรู้ อย่าเห็นทุกข์เป็นเรา และอย่าเห็นเราเป็นทุกข์ ทุกข์ เป็นของเกิดขึ้นดับไป จิตไม่ได้ดับไปด้วย สติปัญญาเท่านั้นจะตามรู้ทุกข์ที่เกิดขึ้น ในขันธ์ จงพยายามฝึกหัดสติปัญญาให้ติดต่อกัน.

บัว

ฉบับที่ ๔๖

วัดบ้านดาด อุดร

๘ สิงหาคม ๒๕๐๕

เรื่องจิตจะสงบหรือไม่นั้น ไม่ต้องถือเป็นข้ออุปสรรค การพิจารณาจน เห็นชัดในเวทนาเป็นหน้าที่ของเรา จงพิจารณาจนวันแตกสลายนั้นแล เป็นศิษย์ ที่มีครูแท้ ความอ่อนใจจะเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส กรุณาอาจารย์ทุกท่านไม่เคย แก้กิเลสด้วยความอ่อนใจท้อใจ ท่านแก้กิเลสได้เพราะความกล้าหาญทั้งนั้น การ บังคับจิตใจให้ท่องเที่ยวในห้วงไตรลักษณ์ เป็นการทวนกระแสโลกคือวัฏฏะ จะ ได้มากน้อยไม่เป็นทางเสียหาย เป็นแต่ทางดีทั้งนั้น จงพยายาม เพราะการปล่อย ใจไปตามกระแสวัฏฏะ เราเคยปล่อยมานานแล้ว ผลก็คือความทุกข์ที่เราแลเห็น อยู่ด้วยกันทั้งโลก ใครจะโกหกกันไม่ได้.

บัว

ฉบับที่ ๔๗

วัดบ้านดาด อุดร

๒ กันยายน ๒๕๐๕

การฝึกหัดภาวนานั่น เป็นหน้าที่ของเรา โรคก็เดินไปตามทางของเขา
เราก็กเดินไปตามทางเดินของเรา อย่าไปยุ่งกับเขาจนเกิดความทุกข์ทางใจขึ้นมาอีก
จะกลายเป็นโรคสองโรคไป ทุกข์เขาไม่พึงเสียง ทั้งคนโง่คนฉลาด ใครมีปัญญา
ก็ถือเอาประโยชน์จากเขาได้ ใครมัวโง่คนนั้นก็จมลงไป พญามัจจุราชคือความ
ตาย จะสามารถนำไปได้แต่กายเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำใจของเราไปได้ จงตั้ง
ใจอาภาณว่าเร่งต่อความเพียรของตน อย่าไปกังวลกับสิ่งใด และใคร ๆ ทั้งนั้น
จะเป็นอารมณ์ทำให้เสียการ นักปราชญ์ท่านชอบตายคนเดียว ไม่ชอบยุ่งกับ
ใคร ๆ ทั้งนั้น.

บัว

ฉบับที่ ๔๘

วัดบ้านดาด อุดร

๗ ตุลาคม ๒๕๐๕

การพิจารณากายหรือไตรลักษณ์ จะแจ้งหรือไม่แจ้ง สิ่งเหล่านั้นก็มีอยู่ในกาย
เราครบบริบูรณ์ จงพิจารณาตามสิ่งที่มีอยู่ ด้วยสติปัญญาที่มีอยู่เช่นเดียวกัน.

บัว

ฉบับที่ ๔๙

วัดบ้านตาด อุดร

มิถุนายน ๒๕๐๖

ฉันนับวันใกล้เข้าทุกที ฉะนั้นให้รีบเร่งทางก้านจิตใจ พิจารณาฉันรั้ว
มันชำรุดอยู่ทุกขณะ และพยายามทำความสงบภายในจิต ใจไม่เคยชำรุดไปตาม
ธาตุฉันรั้ว คงที่อยู่ในความรู้ของตนตลอดกาล.

บัว

ฉบับที่ ๕๐

วัดบ้านตาด อุดร

๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๖

ขอให้ทั้งหน้าบ่าเพี้ยนคนตามความสามารถ สิ่งเป็นผลอันจะพึงได้รับจะ
เป็นที่พอใจ ไม่สูญหายไปไหน ต้องเกิดกับต้นเหตุที่ทำก็แล้วแน่นอน.

บัว

ฉบับที่ ๕๑

วัดบ้านตาด อุดร

๒๒ สิงหาคม ๐๖

การอบรมจิตไปรคทำทุกวันอย่าให้ขาด ความแก่ ความทุกข์ เขาก้าวเข้า
มาทุกวันและเวลา ไม่เคยหยุดยั้งและผ่อนผันต่อผู้ใด เราจึงควรเตรียมรับเขาด้วย
ความดี คือการอบรมใจให้รู้เท่าทันเรื่องเหล่านี้ อาจารย์ได้แผ่ส่วนบุญมาให้เสมอ
ขอได้อนุโมทนารับส่วนบุญนี้ด้วย.

บัว

ฉบับที่ ๕๒

วัดบ้านตาด อุดรธานี

๒๔ กันยายน ๐๖

กายเป็นบ้านของโรคทุกชนิด ไม่ทราบว่าจะขับไล่เขาไปอยู่ที่ไหน ถ้า
ออกจากกายคนกายสัตว์แล้ว เขาก็ไม่มีที่อยู่เช่นเดียวกับเราอยู่ในบ้านของเรา คิด
ดูแล้วก็น่าเห็นใจเขาอย่างยิ่ง ร่างกาย เราถือว่าเป็นของเรา แต่ก็เป็นบ้านของเขา
ถ้ามีการฟ้องร้องกันขึ้น เราต้องเป็นฝ่ายแพ้นั่นแน่ เรื่องคติธรรมตาเป็นฝ่าย
พยานของเขาทั้งนั้น แม้พระพุทธเจ้าและธรรมของพระพุทธเจ้าก็เห็นตามเขาด้วย
ธรรมแปดหมื่นสี่พันล้านเป็นหลักฐานพยานของเขาทั้งนั้น เราไม่มีทางสู้ นอก
จากจะขออาศัยเขาอยู่ไปเป็นวัน ๆ พอถึงวันเขาขับไล่อย่างจริงจังเท่านั้น ฉะนั้น
เราควรจะหาอุบายรู้ทางของคติธรรมตาที่เขาเดินอยู่ประจำวัฏฏะนี้ จะเป็นความ
เบาใจไม่มีห่วงใยอะไร ไปก็เป็นสุข อยู่ก็สบายใจ ไม่ข้องแวกกับสิ่งใด.

บัว

ฉบับที่ ๕๓

วัดบ้านตาด อุดร

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

พระโสคา สกิทาคา อนาคา อรหันต์ ท่านไม่ได้รู้ธรรมนอกจากกายกับ
จิตซึ่งพวกเรากำลังหลงกันอยู่เดี๋ยวนี้ คำว่า “ยัม กิณฺณจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพพนฺทํ นิโรธ
ธมฺมํ” สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมตา สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมตา ที่พระอัญญา
โกณฑัญญะรู้จักดี คำว่า “วุสิตํ พรหมจิริยํ กตํ กรณียํ” เสร็จกิจในพระศาสนาที่

พระอรหันตรู้กิต্তิ ท่านก็รู้ในสิ่งเกิดดับภายในกายจิตนี้เอง และท่านทำการปราบ
ปรามกิเลสจนสิ้นลงได้กิต্তิ ก็สิ้นเสร็จในจุดเดียวกัน เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในกาย
ในจิตอย่างสมบูรณ์ อย่าไปสงสัยว่ามีอยู่ในที่อื่น การพิจารณาวิธีใดก็ตาม ถ้า
เป็นไปเพื่อความสงบสุขภายในใจ ไม่เป็นไปเพื่อเตือร่อน ชื่อว่าถูกทางเดินที่
พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ทั้งนั้น โปรดอย่าสงสัยไปอื่นจะเสียเวลา โปรดพิจารณา
ไปเรื่อย ๆ อย่าละเลยทางความเพียร.

บัว

ฉบับที่ ๕๔

วัดบ้านตาด อุดร

๒ มิถุนา ๒๕๐๗

เราเป็นนักบำเพ็ญภาวนาอยู่แล้ว โปรดอย่าได้สงสัยความจริงซึ่งมีอยู่ทุก
ทั่วตลอดกาล จงพิจารณาลงในกายในจิต ซึ่งเป็นที่สถิตอยู่ของธรรมทั้งปวง ใจ
เป็นของกลาง ถ้าเราพาเป็นโลกก็เป็นโลกไปถ้าเราพาเป็นธรรมก็เป็นธรรมไปด้วย
เพราะใจอยู่ในอำนาจของเรา ดังนั้น จงพิจารณาอยู่ในวงกายแลจิต เพราะต้อง
เที่ยวในโลกก็ต้องเที่ยวมานานไม่มีที่สิ้นสุด แต่การทำจิตต้องเที่ยวตามสรรพางค์
ร่างกายและจิตใจ จะเป็นความสุขสงบ สิ่งสำคัญคือสติ โปรดให้เป็นไปกับความ
เคลื่อนไหวของใจ จะมีโอกาสรู้และเข้าใจเรื่องของใจตัวเองได้กิต্তิ.

บัว

ฉบับที่ ๕๕

วัดบ้านดาด อุดร

๑๐ กันยายน ๒๕๐๗

เรื่องชั้นไม่ว่าชั้นคนหนุ่มคนแก่ แม้แต่ชั้นของเด็ก ก็เป็นชั้นของ
กองทุกข์เสมอภาคกัน ในโลกนี้ไม่มีชั้นใดเป็นชั้นพิเศษซึ่งไม่อยู่ในข่ายของ
กองทุกข์ ต้องอยู่ในวงเดียวกัน เช่นเดียวกับนักโทษไม่ว่าครูโทษหรือลูกโทษ ต้อง
อยู่ในเรือนจำเสมอภาคกัน ไม่มีนักโทษคนไหนได้รับเกียรติเป็นพิเศษ จะกินอยู่หลับ
นอนนอกเรือนจำ จำต้องอยู่ในวงเดียว ฉะนั้นจึงเห็นว่ากองชั้นคือกองทุกข์
ทั้งของท่านและของเราไม่มีใครได้เปรียบกัน นับแต่สัตว์ดิรัจฉานขึ้นไปถึงมวล
มนุษย์ทุกชั้น อยู่ในวงกองทุกข์อันเดียวกัน.

บัว

ฉบับที่ ๕๖

วัดบ้านดาด อุดร

๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๕

การภาวนาเพื่อเตรียมตัวในอนาคต เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง จะได้หลัก
ยึดหรือไม่นั้น โปรดทราบว่า ธรรมที่เขานำมาบำเพ็ญก็มีอยู่ ไม่มีอะไรสูญหาย
โปรดน้อมเข้ามาเป็นเครื่องยึดของใจ สิ่งอื่น ๆ เราเคยยึดครองมาแล้ว ผลเป็น
อย่างไรเราทราบได้ดีทุกประการ ไม่เป็นที่น่าสงสัย การพิจารณาผู้รู้ คือจิต

ล้วน ๆ นับเป็นธรรมชั้นสูงยิ่ง ซึ่งผู้ปฏิบัติมาถึงจุดนี้แล้ว ไม่มีทางพิจารณาส่วน
อื่น ๆ นอกจากพิจารณาจิตเพื่อธรรมสุดยอกเท่านั้น ถ้าไม่บอกไว้ว่าให้พิจารณา
จิต ผู้ปฏิบัติก็จะติดอยู่ในจุดนั้นแล้วหาทางหลุดพ้นไม่เจอ การพิจารณาจิตเป็น
ทางหลุดพ้นสำหรับธรรมชั้นสูง ส่วนธรรมชั้นต่ำ ชั้นกลาง เป็นอีกเรื่องหนึ่ง
ไปรคอย่านำมาคละเคล้ากัน จะเกิดความสงสัย หาที่ยึดไม่ได้ เลยจะเสียหลักที่
ควรจะได้จากธรรมที่ท่านอธิบายให้ฟัง จงทำให้ใจสงบสุขได้แล้วเป็นถูกต้อง.

บัว

ฉบับที่ ๕๗

วัดบ้านดาด อุดร

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

คำว่า ความสงบสุข มีหลายชั้น แม้ใจจะยังเป็นอวิชชาอยู่ แต่ใจหา
ความสงบสุขเป็นเรือนพักได้ เช่นเกี่ยวกับการเดินทางยังไม่ถึงที่พัก แต่มีอาหาร
และที่พักในระหว่างทาง ก็ยังจัดว่าดีกว่าการไม่มี เมื่อยังไม่ถึงที่อยู่ทราบใจ จำต้อง
อาศัยทั้งอาหารและที่พักอยู่ทราบนั้น จิตก็เช่นเดียวกัน ไปรคทำความเข้าใจกับ
ธรรมที่แสดงให้ฟังด้วยดี จะไม่เป็นกังวลใจ แต่การทำลายอวิชชานั้นเทียบเหมือน
ผู้เดินทางถึงที่แล้วย่อมปล่อยวางหนทางที่เดินไปเอง เช่นเดียวกับเราขึ้นบันได
จนถึงห้องเรือนแล้ว มีย่อมปล่อยบันไดทันที ฉะนั้น.

บัว

บันทึกธรรมที่ท่านอาจารย์แสดง ณ วัดอโศการาม

เมื่อวันที่ ๒๐-๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๒

(แม่พิมพ์รูปาณิกา บันทึก)

๒๐ ธันวาคม ๒๕๐๒

๑. ผู้ปฏิบัติธรรมต้องทำตัวดูผ้าขาวซึ่งไม่มีราคา ใครจะเช็ดเท้าหรือเหยียบ
ย่ำไปทั่วดินโคลน ของโสโครกหรือสะอาดอันใด ก็ไม่มีความรังเกียจ
หรือยินดียินร้าย ดังเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ซึ่งทรงลตทวิภูริ
มานะของพระองค์ในการเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ชาติยราชชาติสกุล
ลงมาเป็นนักบวชอย่างคนธรรมดาสามัญ ถือบิณฑบาต เทียวเดินไป
ตามหมู่บ้านชนบทน้อยใหญ่ โดยมีได้ทรงคำนึงว่าอาหารที่ได้มานั้นจะ
เป็นของดีเลวหายาหรือประณีตประการใด พระองค์ก็ทรงรับไว้และ
บริโภคได้ทั้งสิ้น ฉันทาก็ดี ผู้ปฏิบัติทั้งหลายก็ควรจะต้องดำเนินตามรอย
พระบาทของพระองค์ พยายามปลดปล่อยละวางทิฏฐิมานะถือตัวถือตน
ความโอ้อวดในคุณธรรม ความรู้ ความฉลาด และชาติสกุลของตน ๆ
ว่าเราเป็นพระเป็นเณร เป็นอุบาสิก เราเป็นคนดีกว่าคนอื่น
คนนั้น เราจะต้องทำตัวให้มีความรู้สึกดูผ้าขาวหรือพรหมเช็ดเท้า ยอมรับ
ความดีความชั่วทั้งหลายได้ โดยคุณนิยามาพ หรือโดยสันตนาสันใจ ถ้าหาก
เราไม่ยอมลตทวิภูริมานะของตนลงต่อเหตุการณ์ของโลกเหล่านี้ได้แล้ว
เราก็ไม่สามารถที่จะก้าวล่วงสู่ข้อปฏิบัติได้อย่างเต็มที่.

๒. หลักของการปฏิบัติธรรมในเบื้องต้น ก็คือเราจำเป็นต้องศึกษา ให้รู้จักถึง การมา และการอยู่ และการไปของตัวเราเองให้ชัดเจนเสียก่อน คือรู้ เรื่องภาวะความเป็นจริง ของรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ของเรา ว่ามันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมไปอย่างไร รู้ลักษณะที่เป็นความ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และรู้ในอริยสัจธรรมในเรื่องของทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ว่าอะไรเป็นทุกข์ เป็นสมุทัย เป็นนิโรธ เป็นมรรค สิ่งเหล่านี้เป็นข้อที่เราควรศึกษา.

๓. ศีลภายนอกเป็นของที่ทุกคนอาจทำได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการ รักษากายวาจาให้บริสุทธิ์สะอาด แต่ศีลภายในคือความสงบแห่งดวงจิต หรือความปรกติของใจ ซึ่งเรียกว่าศีลธรรม นั้นเป็นของที่ทำกันได้ยาก เพราะเกี่ยวข้องกับการรักษาให้บริสุทธิ์สะอาดไม่เศร้าหมอง ฉะนั้น จึง มีอานิสงส์มาก และควรจะพากันบำเพ็ญไว้ให้มีประจำตัวอยู่ทุกคน “ศีลธรรม” นี้แหละเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความสุขทั้งชาติ^๕และชาติหน้า.

๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๒

๔. ผู้ฟังธรรมอย่ามุ่งหวังตั้งใจว่า เราจะมาจำคำเทศน์ให้ได้ไปหมดทุกถ้อย ทุกคำ จงตั้งใจจำเก็บเอาไปแต่เพียงหัวข้อสำคัญซึ่งเราจะนำไปใช้ประพฤติก ิปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองดีกว่า เพราะคนที่ทรงจำพระไตรปิฎก ได้หมดทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ แต่ไปเสียท่าเข้า ก็ใช้การอะไร มิได้ เช่นคนที่มีสมบัติตั้งล้าน แต่ตนเองเกิดเป็นบ้าวิกลจริตหรือตายไป สมบัติแสนล้านก่อนนั้น ก็หาช่วยทำประโยชน์อันใดแก่ตนได้ไม่ ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมถึงจะมีความรู้แตกฉานในอรรถธรรม และมีความทรงจำ

ได้มากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเป็นคนขาดสติสัมปชัญญะในคราวใด
ขณะใดแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะตั้งตนให้เป็นคนถึงาม และสำเร็จประโยชน์
สุขแห่งตนได้.

๕. จิตใจถ้ากังวล แม้แต่เพียงนึกเดียว ก็เป็นเหตุให้บรรลุความสำเร็จคือ
มรรค ผล นิพพาน ไม่ได้ ดังเช่น บึงกียมานพในโสฬสปัญหา ซึ่งมี
ความกึกหว่งโยในอาจารย์เดิมของตน อยากจะให้ได้มาฟังธรรมของ
สมเด็จพระพุทธเจ้า เหมือนอย่างที่ท่านได้รับฟังอยู่ในขณะนั้นบ้าง ใจที่
กังวลในอาจารย์ แม้เพียงนึกเดียวเท่านั้น ยังเป็นเหตุให้มานพผู้นั้นไม่
สำเร็จในธรรมได้พร้อมกับเพื่อน ๆ ของตน ที่เขาได้พากันสำเร็จไปหมด
แล้วในครั้งนั้น นี่จึงเป็นข้อควรจำเป็นคติสำหรับตัวเองในการปฏิบัติจิต
หากใจขาดความสงบแม้เพียงเล็กน้อยแล้ว ย่อมไม่สามารถเป็นไปได้เพื่อ
มรรคผลนิพพาน.
๖. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคต นี่หมายความว่า
ผู้ใดเห็นธรรมก็คือผู้นั้นเห็นใจ ใจเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ฉะนั้นเมื่อ
ผู้ใดเห็นธรรมก็เท่ากับว่าได้เห็นพระพุทธเจ้าในความบริสุทธิ์ของตน.
๗. ความสุขก็ดี ความทุกข์ก็ดี ที่เราได้ผ่านมาแล้วแต่เกิดมาจนบัดนี้ มีอะไร
เก็บขังไว้ได้บ้างไหม ฉะนั้นเราจะไปรำพึงรำพัน หรือคร่ำครวญกับความ
ทุกข์สุข ดีชั่วต่าง ๆ ที่ผ่านไปแล้วนั้น เพื่อประโยชน์อันใด ควรคิดแต่
ประโยชน์ปัจจุบัน คือความดีที่กระทำอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกดีกว่า แม้
เหตุการณ์ข้างหน้าก็ไม่ควรไปคำนึงไผ่ฝันเช่นเดียวกัน.
๘. ศีลก็ตาม สมาธิก็ตาม หรือปัญญาก็ตาม ก็คือใจของเราสิ่งเดียว เปรียบ

เหมือนเชือกหนึ่งเส้น จะมีสองเกลียวหรือสามเกลียวก็ตาม ก็ย่อมรวมลงเป็นเชือกเส้นเดียวกันนั่นเอง.

๙. ไฟเป็นของร้อนโดยธรรมชาติ ถ้าเราไม่เข้าไปใกล้หรือจับมัน เราก็จะไม่รู้สึกร้อน ฉันทใจของเรา ถ้าอยู่เฉย ๆ ตามลำพังของมัน ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวข้องพัวพันกับเหตุการณ์ภายนอกทั้งหลายแล้ว เราก็จะไม่มีความทุกข์อันใดเลย ความทุกข์เกิดจากใจของเราเข้าไปยึดถืออารมณ์ภายนอกว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เหตุนี้เราจึงต้องได้รับความเดือดร้อน.

๑๐. ใจที่ยังมองไม่เห็นสภาพความจริงของทุกข์ ก็เหมือนกับเราเห็นวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งในครั้งแรก เราย่อมจะมองเห็นรูปร่างของมันไม่ชัดเจนดี ต่อเมื่อได้จับต้องวัตถุนั้น ๆ มาวินิจฉัยอยู่นาน ๆ อย่างใกล้ชิด เราจึงจะมีความรู้ในสิ่งนั้น ๆ และคลายความสนใจในรักชังฉันทิ เมื่อได้วินิจฉัยร่างกายของเราดูอย่างจริงจังด้วยสมาธิและปัญญาแล้ว ก็จะเป็นหนทางคลี่คลายจิตใจของเราให้เบื่อบ่อยใจจากต่อความทุกข์ สุข ติ ชั่วทั้งหลายได้.

๑๑. ผู้ใดปฏิบัติรักษาศีล ผู้นั้นก็จะเป็นเจ้าของสมบัติคือศีล ผู้ใดปฏิบัติสมาธิ ผู้นั้นก็จะเป็นเจ้าของสมบัติคือ "สมาธิ" ผู้ใดเจริญปัญญา ผู้นั้นก็จะเป็นเจ้าของสมบัติคือ "ปัญญา" ต่อจากนั้นวิมุตติญาณทัศณธรรมก็ต้องตกเป็นสมบัติของผู้นั้นโดยไม่ต้องสงสัย ฉะนั้นถ้าเราเป็นผู้พิจารณาตัวเราเองอยู่ทุกเวลา ทั้งในกลางวันและกลางคืนแล้ว เราก็ต้องเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งศีลสมบัติ สมาธิสมบัติ และปัญญาสมบัติ แล้วผู้ที่วิมุตติจะเป็นใครที่ไหน นอกจากตัวเราเอง.

บันทึกธรรมที่ท่านอาจารย์แสดง ณ วิทยาลัยครูอุดรธานี

เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๒

“ชีวิต” เป็นของลึกลับซับซ้อน ยากที่ผู้เป็นเจ้าของจะเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง มนุษย์เราจึงไม่สามารถนำชีวิตไปในทางที่ถูกที่ควรได้ง่ายๆ บางคนได้รับการศึกษาสูง มีความรู้ดี แต่ก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตไปอย่างมีความสุขได้ เพราะเขารู้แต่เรื่องภายนอก ไม่รู้สภาพอันวุ่นวายภายในตัวเอง ความรู้ที่เพียรเล่าเรียนศึกษามา แทนที่จะเป็นเครื่องนำทางไปสู่ความสุข จึงกลับเป็นเครื่องสังหารตัวเอง

คนเราสังหารตัวเองด้วยวิธีต่างๆ คือปล่อยให้ใจร่ว ใจที่ร่วก็เปรียบเหมือนภาชนะที่ร่ว เก็บน้ำไม่อยู่ มีแต่จะไหลซึมออกหมด แม้แต่ล้อรถที่ร่ว ก็กลายเป็นของไร้ค่า ถ้าเราไม่ประยวงร่วนนั้นให้อยู่ก่อน ของที่ร่วจึงสังหารตัวมันเอง โดยทำให้คุณค่าและราคาน้อยลง ใจที่ร่วก็ย่อมสังหารผู้เป็นเจ้าของเอง เพราะใจร่วเก็บความดีไว้ไม่ได้ หักห้ามไม่อยู่ กระเสือกกระสนเข้าหาความชั่วตลอดเวลา หากเราปล่อยให้ร่วนนานๆ โดยไม่รีบเยียวยาเสียแต่แรก ใจก็จะแตก คนใจแตกเป็นดังที่พวกเราเห็นกันอยู่แล้ว เราย่อมทราบดีว่าเรามีสภาพอย่างไร ไม่มีใครอยากเป็นคนใจแตก ด้วยเหตุนี้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนไว้ว่า นิสมม กรณํ เสโยโย ถอดความเป็นภาษาไทยว่า “การใคร่ครวญก่อนแล้วจึงลงมือทำ (อะไรๆ ก็ตาม) เป็นสิ่งประเสริฐ” เพราะการใคร่ครวญว่าดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควรนั้น เป็นทางป้องกันไม่ให้ใจร่ว

ชีวิตคนเราเปรียบเหมือนรถ มีเบรก มีพวงมาลัย และมีคันเร่ง “คันเร่ง” เป็นตัวนำชีวิตให้พุ่งไปข้างหน้า ไม่เกียจคร้านงอมืองอเท้า ให้มีความมานะอดทนขยันในการหาเลี้ยงชีพ คือมีฉันทะความพอใจในงานที่กระทำ วิริยะความเพียรพยายามทำงานนั้นให้สำเร็จ จิตตะรู้จักคิดไตร่ตรองกับงานที่กระทำอยู่ วิมังสะรู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญารอบคอบ “เบรก” เป็นตัวคอยยับยั้งเมื่อจะมีความชั่วเกิดขึ้น เช่นอย่างเมื่อเราหาทรัพย์สินมาได้แล้ว หากใจคิดอยากจะไปเล่นการพนัน ไปเที่ยวกลางคืน ก็ให้มีสติคอยยับยั้งไม่ให้ทำอย่างนั้น เพราะเป็นอบายมุขทางแห่งความเสื่อม “พวงมาลัย” เป็นตัวคอยนำไปในทางที่ถูก เช่นนำไปคบบัณฑิตแทนไปคบพาล นำไปทำบุญทำกุศล แทนไปเที่ยวโรงหนังโรงละคร นำไปเข้าห้องเรียน แทนไปจับกลุ่มนั่งคุยตามใต้ต้นไม้ อย่างนี้เป็นต้น

ผู้ประสงค์ความสุขจึงควรรู้จักตัวเอง รู้ว่าภายในตัวเองมีอำนาจลึกลับอะไรบ้าง ที่จะคอยชักจูงนำเราไปในทางเสื่อมเสีย และจะแก้อำนาจลึกลับนี้ด้วยอาวุธชนิดใด ผู้ที่รู้จักตัวเองดี ย่อมได้เปรียบผู้ที่ไม่รู้ เพราะเขาจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข.

บัญชีรายชื่อผู้บริจาค และ จำนวนเงินที่บริจาค
ในการจัดพิมพ์ “ทางร่มเย็น” อันดับที่ ๑๓

๑. ม.จ. กฤษณาพัทธรพิมล สุขสวัสดิ์	๓๐.๐๐	บาท
๒. นางเกหลง พานิช (๒ ครั้ง)	๑๕๐.๐๐	”
๓. นางจรัสศรี เพชรลดา	๑๐๐.๐๐	”
๔. พ.ท.อ. (พิเศษ) จรุญ - นางพิมลพรรณ เกทะเจริญ	๑๐๐.๐๐	”
๕. นายจำรัส อรุณทอง	๕.๐๐	”
๖. แพทย์หญิง จินดาภา สายัณห์วิกลิต	๑๕๐.๐๐	”
๗. นายเจริญ บุญญวัฒน์ (๒ ครั้ง)	๑๐๒๐.๐๐	”
๘. นางเฉลิมวงศ์ โชติบุญชร	๑๐๐.๐๐	”
๙. พลอากาศตรี ชุติศักดิ์ - นางสาวสรี ชุตินวงศ์	๑๐๐.๐๐	”
๑๐. ชุนเชาวนพัฒน์จรุญ	๑๐.๐๐	”
๑๑. นางสาวช่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ	๑๐๐.๐๐	”
๑๒. นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ (๒ ครั้ง)	๖๐.๐๐	”
๑๓. นางทองพูน กุสุม	๒๐.๐๐	”
๑๔. นางทองอยู่ หุตะวณิช	๑๐๐.๐๐	”
๑๕. นายนิวิสัน - นางเสงี่ยมจิต เสี่ยงสืบชาติ	๑๐๐.๐๐	”
๑๖. นายบันเทิง - นางจันทร์หา พลภักดิ์	๑๐๐.๐๐	”
๑๗. นางบุญนำ บุญญเสรษฐ	๔๐.๐๐	”

๑๘.	นางสาวประชุม พัทธกุล	๒๐.๐๐	บาท
๑๙.	นายประสงค์ คุณากร	๑๐๐.๐๐	"
๒๐.	พ.อ. ประสิทธิ์ ใจชื่น	๑๐๐.๐๐	"
๒๑.	นางสาวเปรอสิริ เกกะนันท์	๑๐๐.๐๐	"
๒๒.	ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว	๑๐๐.๐๐	"
๒๓.	ร.ท.อ. พิชิต วิชัยธนพัฒน์	๑๐๐.๐๐	"
๒๔.	นางพิรุณพรรณ ภัทรเลาหะ	๑๐๐.๐๐	"
๒๕.	นางมานี ชันตะระกุล	๑๐.๐๐	"
๒๖.	นายรักษธรรม สันนิเกส	๒๐.๐๐	"
๒๗.	นางสาวรณจวน อินทรกำแหง	๕๐.๐๐	"
๒๘.	นางเรืองโร พูนพนิช	๑๐๐.๐๐	"
๒๙.	นางเรืองอุไร กุศลาสัย	๒๐.๐๐	"
๓๐.	นางเล็ก สุขกระวี	๔๐.๐๐	"
๓๑.	นางวงศ์ศิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	๑๒๐.๐๐	"
๓๒.	นางสาววไล บุญหลง	๑๐๐.๐๐	"
๓๓.	นายวัลลภ - นางสาววรรณ วีรวัฒน์พันธุ์	๑๐๐.๐๐	"
๓๔.	นายวิศาล ศิวารัตน์	๒๐.๐๐	"
๓๕.	นางสาวเศวต - เฉวียง จิ่งเจริญ นางสาวลาภ กิมสุวรรณ	๑๐๐.๐๐	"
๓๖.	นางสาวสงวน ปุณณกิต	๕๐.๐๐	"
๓๗.	นางสมัยสวาท พงศทัต	๒๐.๐๐	"
๓๘.	น.อ. สว่าง - นางอุทุมพร อุตระ	๑๐๐.๐๐	"
๓๙.	นายสอน ศิริวัฒน์กุล	๑๐.๐๐	"

๔๐. นายสุทใจ เจริญวิวัฒน์	๒๕.๐๐	บาท
๔๑. นางสาวสุณี เจริญวิวัฒน์	๒๐.๐๐	„
๔๒. นางสาวสุนีย์ ศรีมาจันทร์	๑๐.๐๐	„
๔๓. นางสาวสุพรรณ เปล่งวานิช	๑๐๐.๐๐	„
๔๔. นายอภิพรรณ พุกภักดี	๒๐.๐๐	„
๔๕. คุณอังคณา เหมินทร์	๑๐๐.๐๐	„
๔๖. นายอาจ - นางเอื้องพันธ์ กุ่มหล้า	๑๐๐.๐๐	„
๔๗. นางสาวอาภา ถนัฑช่าง	๕๐.๐๐	„
๔๘. นางเฮียง ธรรมจักรกุล	๑๐๐.๐๐	„
๔๙. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๐.๐๐	„

รวมรับเงิน	๔๓๐๐.๐๐	„

เงินเหลือจากการพิมพ์ “ ทางร่มเย็น ” อันฉบับ ๑๒ ยุกมา	๒๑๗๑.๐๐	„

จ่ายค่าพิมพ์ “ ทางร่มเย็น ” อันฉบับ ๑๓		

จำนวนพิมพ์ ๒๐๐๐ ฉบับ	<u>๕๘๐๐.๐๐</u>	„

เงินคงเหลือยกไป	<u>๖๗๑.๐๐</u>	บาท

หอสมุดแห่งชาติรับมังกลาภิเชก

จันทร์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม ถนนพระราม 6 ซอยม้านีน 2 พระนคร โทร.815629

นายมนี รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2513